

SVOBODNA BESEDA

24 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

oktober 2017

cena 3 eur

Letnik III

ISSN 2463-8218

91 772463 821805

Poslovilni koncert dirigenta Franca Gornika

Kolumna / Martin Premk

**Kdaj se
je pojavil
protifašizem**

STRAN 7

Aktualno / F3ŽO

**Ali smo
še svobodni?**

STRAN 10-11

V metežu zgodovine

**Obnovili
partizansko
bolnišnico Tevakin**

STRAN 20-21

Poslovilni koncert prof. Franca Gornika,
dirigenta Partizanskega pevskega zbor

Z zborom je ohranil partizansko pesem

Z navdušenim ploskanjem so obiskovalci v povsem polni dvorani Konservatorija za glasbo in balet pospremili Franca Gornika, ko je stopil pred pevce Partizanskega pevskega zbor (PPZ) in Policijski orkester, se obrnil proti poslušalcem in v svojem znanem slogu dirigiral pesem Hej brigade, neuradno himno Ljubljane, ob kateri župan Zoran Janković vedno spoštljivo vstane. S to pesmijo sta zbor in orkester tudi začela poslovilni koncert, ki so ga v čast svojemu dolgoletnemu dirigentu in pevovodji pripravili pevci in novi dirigent, Iztok Kocen.

// BESEDILO: Jožica Hribar // FOTO: Iztok Pipan

Profesor Franc Gornik je zaradi bolezni maja dirigentsko palico predal veliko mlajšemu namestniku, Iztoku Kocenu, sam pa bo v Partizanskem pevskega zboru ostal kot pevec, dokler mu bo zdravje to dopuščalo, je povedal. Kot je v čustvenem nagovoru povedal **Matjaž Kmecl**, podpredsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije, je Gornik zbor prevzel v najbolj kritičnih časih, leta 1992, ko so »novi demokrati hoteli končati z vsem, kar ni bilo po njihovo, tudi z vso zgodovino. PPZ se je takrat osul na kakšnih 20 članov, kolikor jih je sicer štel tudi ob ustanovitvi; od nekdanjih 60 in več! Naš tovariš Franc Gornik pa ga je z veliko vztrajnostjo in vero spet postavljaj na noge.«

PPZ je po Kmeclovih besedah »eden velikih simbolov svobodnega duha tega mesta«. Koncerta se je udeležil tudi prvi

predsednik Slovenije, Milan Kučan.

Francu Gorniku se je s simbolnim darilom, skulpturo ljubljanskega zmaja, zahvalil ljubljanski župan **Zoran Janković**, ki je bil pokrovitelj koncerta, prav tako pa tudi **Jožef Roškar**, predsednik zbor, ki je dolgoletnemu dirigentu podelil častno članstvo. Da je na koncertu sodeloval Policijski orkester pod vodstvom Nejca Bečana, pa ni naključje – Gornik je omenjeni orkester, tedaj se je imenoval še Godba milice, vodil od leta 1984 pa vse do svoje upokojitve leta 1991. Leto dni pozneje je prevzel PPZ, s katerim pa je občasno sodeloval že vse od leta 1970, ko ga je vodil še Radovan Gobec, Gornik pa je zbor spremljal na harmoniki in nato ostal v zboru kot korepetitor.

Partizanski pevski zbor je profesor Gornik torej vodil skoraj 25 let in s svojim delom skupaj z zborom zvesto oh-

ranjal izročilo partizanske pesmi, ki je nastala v najtežjih časih naše zgodovine. »Dva meseca po tistem, ko je leta 1944 padel Kajuh, ubil pa ga je eden od tistih z drugega stebra na Kongresnem trgu, so na Planini nad Črnomljem ustanovili Partizanski pevski zbor. Ker so se zdravi borci nenehno bojevali in branili belokranjsko osvobojeno ozemlje, so v tem zboru lahko prepevali samo invalidi – zato se je imenoval Partizanski invalidski pevski zbor. Na prvih fotografijah ima večina pevcev bergle ob sebi in obveze na vseh mogočih delih telesa. Zdaj pa pomislimo: ko na sovražnika niso mogli več jurišati s puško in bombo v roki, so jurišali s pesmijo! Vodila sta jih nepopisna zanos in odgovornost – za svoj narod in za svobodni svet. Zato jih je, naše partizanske pevce, po vojni navdušeno občudovala vsa protinacistična Evropa,« je spomnil Matjaž Kmecl na pomen partizanske pesmi in Partizanskega pevskega zbor

Župan Zoran Janković in Franc Gornik s simbolom mesta Ljubljana

in na izjemen prispevek Franca Gornika. O spoštovanju do svojega dolgoletnega dirigenta govori tudi to, da se je Branko Sladič, ki zbor spremlja na harmoniki, udeležil koncerta kljub hudi poškodbi noge in je na oder prišepal z berglami. ●

Policijski orkester in Partizanski pevski zbor na poslovilnem koncertu v čast Francu Gorniku

Komu se poklanja Slovenija?

// PIŠE: **Aljaž Verhovnik**, generalni sekretar ZZZB za vrednote NOB Slovenije

V teh dneh po Sloveniji potekajo komemoracije v spomin na dogodke in z njimi povezane ljudi iz preteklosti. Kot se za državni praznik spodobi, se komemoracij v okviru 1. novembra udeležuje tudi državni vrh. Pred tem vsako leto poteka koordinacija vseh sodelujočih na spominskih slovesnostih po Sloveniji in v sosednjih državah.

Pri nas bodo uradne državne slovesnosti potekale na 17 različnih lokacijah. Te vključujejo obdobja prve in druge svetovne vojne, vojne za Slovenijo 1991 in v zadnjem času predvsem obdobje povojnih pobojev. Da ne bo dileme, pravilno je, da se država s primernimi častmi pokloni žrtvam preteklega obdobja! Vendar precej izstopata povojno obdobje in spomin na žrtve, med katerimi so tudi kolaboranti nacifašističnega agresorja. Skoraj 40 odstotkov vseh lokacij po Sloveniji spada v tako imenovano obdobje »revolucionarnega nasilja«. Primerljivo z obdobjem leta 1991 se državni vrh pokloni zgolj pri enem spomeniku na Žalah v Ljubljani. Število lokacij, kjer se državni vrh poklanja partizanskim žrtvam in žrtvam vojnega nasilja med NOB, je približno enak številom tistih, ki spadajo med povojne poboje. Glede na trajanje vojne in posledice je obseg komemoracij umrlim med NOB razumljiv. Število lokacij z obeležji žrtvam tako imenovanega »revolucionarnega nasilja« iz leta v leto raste, pri čemer se komemoracij v teh krajih udeležujejo praviloma najvišji predstavniki države. O tem, komu in zakaj naj se poklanja država, prepuščam mnenje vsakemu posamezniku. Prav gotovo pa še tako veliki venci ne bodo nikogar spravili, dokler se temu primerno politično kulturno ne bodo znali obnašati prav najvišji predstavniki slovenske oblasti.

Ob tem se sprašujem, zakaj je bil postavljen megalomanski spomenik žrtvam vseh vojn in z njimi povezanim žrtvam na Kongresnem trgu v Ljubljani. Dejstvo je, da spomenika ni sprejela tako rekoč nobena stran in da je v resnici samo še ena lokacija na seznamu komemoracij, kamor bo država po-

ložila venec. Z več kot milijon evrov vrednim zidom naj bi država »kupila« spravo. Na mestu je vprašanje, s kom naj se spravimo tisti, ki vojne sploh nismo doživeli. Kako se bodo borci za svobodo svoje domovine spravili s sodelavci okupatorja, ki je prišel izbrisati naš narod? Današnja mlada generacija mora iti naprej in se nima s kom spraviti. Dolžni smo biti hvaležni borcem za njihovo požrtvovalno vlogo pri nastajanju slovenske države in veteranom 1991 za dobro opravljeno končno nalogo pri nastanku samostojne slovenske države. Takšni ljudje si v očeh mlajše javnosti zaslužijo vse spoštovanje in zavest, da nam domovina ni bila kar tako dana. Naloga mladih danes pa mora biti usmerjena predvsem v nadaljnji razvoj naše države in rasti blaginje, ki temelji tudi na vrednotah upora nacifašizmu.

Vendarle pa vse ni tako črno, kot je črn že sam po sebi 1. november. Letošnji se bo v zgodovino slovenske države zapisal kot precedenčni. Na Hrvaškem se slovenske delegacije ob dnevu mrtvih poklonijo žrtvam iz obdobja NOB v Kučibregu, na Rabu in v ustaškem koncentracijskem taborišču Jasenovac. Slednjega bo letos prvič v zgodovini naše samostojne države obiskal najvišji predstavnik Republike Slovenije do zdaj, to je predsednik Državnega zbora dr. Milan Brglez. Tam se bo z vojaškimi častmi poklonil žrtvam zloglasnega taborišča, ki je po še vedno nepopolnih podatkih terjalo življenja celo do 700.000 ljudi. Med njimi je bilo tudi 282 slovenskih žrtev.

Komu se bomo torej poklonili? Vsakdo izmed nas se bo prav gotovo spomnil svojih najdražjih, ki jih ni več med nami. Obujali bomo spomine nanje in na lepe trenutke, ki smo jih doživeli z njimi. Kljub temu pa naj bo ta dan praznik življenja in priložnost za družinsko druženje. Zavedajmo pa se, da so nekoč živeli ljudje, ki si zaslužijo neminljiv spomin. Lahko jim razbijejo nagrobnike, vendar spomina nanje ne more uničiti nihče. Dolžnost borčevske organizacije pa je, da prenesemo spomine in dosežke naših borcev na mlade rodove, ki bodo te vrednote vnesli v sodobno družbo. ●

SVOBODNA BESEDA

6 – 7: Kolumni

Jože Poglajen: Praznik napol demokracije

Martin Premk: Kdaj se je pojavil protifašizem

9 – 17: Aktualno

Ob dokumentarno-igranem filmu *V imenu resnice*

Vprašanje je, ali smo še svobodni

Na Žlebnikovi domačiji spomenik Kajuhu

18 – 21 : V metežu zgodovine

Razstava o pevskem zboru Srečko Kosovel

Na Kozjeku obnovili partizansko bolnišnico Tevakin

22 – 24: Reportaže

Slovesnost na Koritnici v Baški grapi

V spomin Gubčevi in 12. brigadi

Vranovi potomci se vračajo v Slovenijo

25 – 30: Dogodki

31 – 32. Pisma

Fotografija na naslovnici:

Poslovilni koncert dirigenta PPZ Franca Gornika
(Foto: Iztok Pipan)

SVOBODNA BESEDA je revija ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

Uredniški odbor: Janez Alič (predsednik), dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik.

Odgovorna urednica: Jožica Hribar
telefon: (01) 434-46-17

elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
trimesečna naročnina: 9 evrov
ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o. Ljubljana

Odkritje spominske plošče Josipu Vidmarju

Letos mineva 122 let od rojstva politika, dramaturga, prevajalca ter literarnega in gledališkega kritika Josipa Vidmarja. Ob tej priložnosti je sredi oktobra Mestna občina Ljubljana na pobudo ZZB za vrednote NOB odkrila spominsko ploščo na hiši, v kateri je živel in delal, da mimoidoče opomni na širino njegovih misli, idej in dejanj.

Slavnostni govornik dr. **Matjaž Kmecl**, akademik in podpredsednik ZZB NOB Slovenije, je na kratko opisal prispevek Josipa Vidmarja. Po njegovih besedah je ta ustvarjalec ustvaril epsko monumentalno svetovje misli in dejanj in ob tem odločilno sooblikoval skoraj sto let slovenske sodobne zgodovine. Orisal je njegov pogum v uporabi zoper okupatorja, kljubovanju v izredno težkih okoliščinah in na poti do končne zmage na Slovenskem. S krajšim nagovorom pred odkritjem plošče je prisotne pozdravil župan Mestne občine Ljubljana Zoran Jankovič in jih spomnil na pomen Osvobodilne fronte in boja za svobodo. Prav tako je opomnil, da sprava pomeni mir mrtvim, ne pomeni pa zanižanje tistih, ki so osvobajali domovino, in enačenja s tistimi, ki so bili na strani okupatorja. To razliko je po njegovem mnenju treba vedno sporočati, predvsem mladim, in jim zgodovino prikazati z dejanji, kot je postavitve te spominske plošče.

Josip Vidmar se je pred vojno uveljavil kot prevajalec in interpret ruskih literarnih in filozofskih del. Med njegova najpomembnejša dela lahko štejemo Kulturni problem slovenstva, ki je bilo izdano med diktaturo kralja Aleksandra leta 1933. Jeseni leta 1934 je postal dramaturg ljubljanske Drame. Prevajal je operne in dramske tekste, urejal Gledališki list in v njem objavljaval kritike o uprizoritvah, ki so bile pozneje objavljene v knjigi Dramaturški listki. V Drami je služboval do leta 1942, ko je odšel v ilegalo in nato v partizane. Po vojni je deloval na številnih političnih položajih, vodil slovenske in jugoslovanske forume, bil je predsednik sveta jugoslovanske federacije in Predsedstva SRS ter je dolga leta predsedoval Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

Besedilo in foto: Mitja Tomažič

Obiskali nekdanje taborišče Renicci

Delegacija ZZB za vrednote NOB Slovenije je pred dnevom spomina na mrtve obiskala nekdanje italijansko koncentracijsko taborišče Renicci v kraju Motina v občini Anghiari v pokrajini Arezzo. V sicer skromnem spominskem parku, ki spominja na 20 hektarjev veliko taborišče, so člani delegacije položili venec in prižgali svečko.

Taborišče Renicci so začeli pripravljati septembra leta 1942. Prvi taboriščniki so vanj prišli 7. oktobra 1942 iz Gonarsa. Takrat so bili postavljeni samo žičnata ograja, stražarski stolp, nekaj barak za italijanske vojake, kuhinja, ambulanta in stavba za komandanta. Med hrasti pa so postavili le nekaj šotorov, da so vanje natrpali taboriščnike iz prvega transporta.

Danes na nekdanje taborišče spominja spominski park s spomenikom med hrasti, vse je stisnjeno med hiše domačinov. Prav tako so postavljene informacijske table z napisom Campo di internamento fascista e badogliano n. 97 Renicci, Anghiari (Arezzo) 1942–1943, z načrtom taborišča in osnovnimi podatki, da spominjajo na kraj grozote ob potočku, ki se nekaj kilometrov stran izliva v reko Tibera.

Delegacija slovenske borčevske organizacije, ki jo je vodil član predsedstva ZZB in predsednik koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja Janez Alič, v njej pa so bili še Janez Maršič, Marko Kožuh, Dušan Zamida in Boris Nemeč, je položila venec tudi v spominskem parku s kostnico na osrednjem pokopališču v Sansopolcru, kamor so prepeljali posmrtno os-

Venec pred spominsko obeležje s kostnico umrlim Slovincem, Hrvatom in Črnogorcem so na mestnem pokopališču v Sansopolcru položili trije potomci preživelih taboriščnikov iz Renicija: (od leve proti desni) Janez Maršič, Marko Kožuh in Janez Alič. (Foto: Boris Nemeč)

tanke vseh umrlih Jugoslovancev v taborišču Renicci. Ti so bili najprej pokopani na pokopališčih v Mecianu in Anghiariju, leta 1973 pa je Jugoslavija uredila spominski park s kostnico, ki sta dokaj dobro vzdrževana.

J. A.

Miting za odrasle in mladino

Lutkovno gledališče EU Ljubljana Zalog je v režiji Jožefa Pernačiča pripravilo predstavo za odrasle in mladino z naslovom Miting. Zgodba se dogaja tik pred koncem vojne, ko se skupina partizanov pripravlja na miting. Med nastopi se prepleta romantična ljubezenska zgodba, ki jo dopolnjujejo številni dialogi o kulturi na osvobojenem ozemlju. »Ta protivojna drama je poklon kulturi, ki se je razcvetela med boji za osvoboditev. Številne kulturne dejavnosti so bile nekaj posebnega v Evropi in je prav, da ta del zgodovine iztrgamo pozabi,« je povedal Jožef Pernačič, ki je tudi izdelal lutke in postavil sceno za predstavo. Predstava s tematiko iz NOB je izjemno zanimiva. Medtem ko gledalci na lutkovnem odru gledajo pravi partizanski miting s petjem partizanskih pesmi in deklamacijami, se na prednji

strani lutkovnega gledališča, na harmoniki, pojavljajo filmski zapisi in številne fotografije, ki so nastali med drugo svetovno vojno.

Glasbo je prispeval Partizanski pevski zbor s harmonikarjem Danilom Loviščkom, posnetki so iz Slovenskega filmskega arhiva in Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, vse pa je bilo posneto v Studiu Sanolab, multivizija Janko Špunt. V lutkovni predstavi nastopajo Vesna Pernarčič (Tina), Daniel Malalan (Pepi), Andrej Murenc (Jože) in Jožef Pernarčič (župnik). Lutkovno gledališče EU načrtuje po vsej Sloveniji gostovanja s predstavo Miting.

Besedilo in foto: Jani Alič

Razstava v spomin dr. Antonu Vratuši - Vranu

V Spominski hiši Šarugovih na Meleh, ki je eno izmed kulturnih središč v občini Gornja Radgona, je od začetka oktobra na ogled priložnostna razstava v spomin na letos umrlega akademika dr. Antona Vratuša - Vrana. Razstavo so pripravili njegovi družinski prijatelji Šarugovi.

Franc Feri Šaruga (1917–1995) je bil v šolskem letu 1929/1930 sošolec Antona Vratuše na realki v Murski Soboti. Zaradi razmer doma se je zaposlil kar v mlinu svojega očeta ter v letih od 1941 do 1944 sodeloval pri prenašanju zaupne pošte čez reko Muro med nemškim in madžarskim okupiranim ozemljem severovzhodne Slovenije. Avgusta leta 1944 je bil mobiliziran v nemško vojsko, a je po prihodu na vojaški dopust z nosečo ženo pobegnil v Slovenske gorice in se do konca vojne skrival pri zavednih domačinih. Po vrnitvi domov leta 1945 ga je odpeljala OZNA. Zaradi lažne prijave je bil obsojen

Sošolca Franc Feri Šaruga in Anton Vratuša v 1. b razredu realne gimnazije v Murski Soboti v letih 1929/1930 (v sredini zadnje vrste dijakov sta obrnjena drug proti drugemu)

na smrt, a ga je smrti rešil komisar, s katerim sta sodelovala v uporu med drugo svetovno vojno.

O razstavi je Šarugova hči Marija Reščič povedala: »Anton Vratuša je bil v spominu mojega očeta vedno Tonek, tudi pozneje, ko je z občudovanjem spremljal njegovo delo. Naša srečanja so bila vedno osebna. Šele ko je dr. Anton Vratuša - Vran nekoliko opustil svoje delovne obveznosti, so sledili dolgi pogovori z našo mamo Mileno. Obžaloval je, da ni večkrat srečal »dragega Ferija«, kot je imenoval našega očeta, ki je umrl v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja. Srečanja z njim so bila vedno polna vsebine in iskrivih misli za prihodnost. Nobeno srečanje mu ni bilo odveč, vsak človek je imel pri njem svojo notranjo podobo, ki jo je sprejel in je ni pozabil. Razstava je naš skromni spomin in poklon človeku, ki ga je vsa naša družina spoštovala in imela rada. Razstavo smo zasnovali od realke preko Mašuna pod Snežnikom do naših zadnjih srečanj z Vranom, z nekaterimi njegovimi deli, deli pisem, zapisov o njem in njegovem delu. Vse to pa povezuje tudi prijateljevanje naših staršev z oblikovalcem Vrta spominov, dr. Vanekom Šiftarjem.«

Filip Matko Ficko

Ploščo so vrnili na svoje mesto

Obnova in posodobitev ozkega cestnega odseka med Kobari-dom in Bovecem poteka že nekaj let. Na zahtevnem viaduktu v Kobariških klancih na državni cesti po Soški dolini so konec

avgusta končali dela, ki so potekala od aprila lani, in promet že tekoče poteka.

Na tem odseku je leta 1988 postavljena spominska plošča, ki je mimoidoče opozarjala na dogodek iz časa NOB. Maja leta 1943 je del Gradnikove brigade na tem delu ceste uničil štabno vozilo enote 103. alpskega polka in zasegel vso opremo.

Ko so začeli obnavljati cestišče in graditi viadukt, se je Združenje za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin z izvajalcem del dogovorilo, da ploščo odstranijo za čas del, jo deponirajo in jo po končanju del namestijo na ustrezno mesto. To se je tudi zgodilo. Po koncu del smo skupaj določili mesto, kamor so delavci znova namestili spominsko ploščo. To dokazuje, da je z dobro koordinacijo in dobrim sodelovanjem spominska obeležja iz NOB znova mogoče umestiti v prostor, kjer so že služila svojemu namenu. Čeprav se pri nas nekateri bolj zavzemajo za stalno odstranitev takih obeležji, pa je bila v tem primeru s sodelovanjem vseh akterjev ploščo znova vzdignana.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Jože Poglajen

Praznik napol demokracije

Desetletja nam že govorijo, da so volitve praznik demokracije. Praznik vladavine ljudstva, najvišji dosežek politične svobode, pravijo. Predvsem naj bi to držalo za volitve po osamosvojitvi. Toda po skoraj treh desetletjih političnega življenja v samostojni državi se vendarle zdi, da gre pri volitvah za nekakšen napol praznik demokracije ali če hočete praznik napol demokracije. Da je res tako, nazorno kažejo podatki o tem, koliko polnoletnih državljanov volitve doživlja kot praznik demokracije. Če bi volitve res bile praznik, bi se jih udeleževala velika večina, vendar še zdaleč ni tako. Od začetne plebiscitarne večine iz leta 1990 se je udeležba na volitvah skrčila na polovico, v nekaterih primerih je padla celo pod 50 odstotkov. Ne samo to, da je udeležba na volitvah vse bolj pod kritično mejo, slabo znamenje je tudi struktura aktivnih volivcev. Raziskave javnega mnenja kažejo, da mladih na voliščih tako rekoč ni niti za vzorec. Volitve zato postajajo zgolj praznik za upokoјence. A očitno skoraj nikomur ni mar za to, da bo kmalu v imenu večine o tem, kdo naj bi imel oblast v deželi, odločala manjšina.

Ko že govorimo o volitvah kot prazniku demokracije, se velja vprašati, kaj ima vladavina ljudstva z volitvami našega predsednika republike – predsednika, ki ne more in ne sme konkretno odločiti o nobeni državni zadevi. Ustvarjalci ustave, med njimi tudi prvi predsednik ustavnega sodišča Peter Jambreč, sicer priznavajo, da so preigravali tudi možnost, da bi predsedniku podelili veliko bolj oprijemljive pristojnosti odločanja, denimo da bi imenoval predsednika vlade in ministre ali da bi v zakonodajnem postopku sodeloval tako, da bi imel možnost v parlamentu sprejeti zakon, za katerega bi on sam menil, da ni skladen z ustavo, zavstaviti z vetom.

Gledano z današnjega vidika najbrž ne bi bilo napačno, če bi imeli na najvišjem položaju v državi človeka, ki bi lahko v imenu ljudstva vsaj omilil prvotno akumulacijo političnega, pa tudi realnega kapitala državne oziroma družbene lastnine v rokah stare in nove politične elite. Če bi bilo tako, bi najbrž denacionalizacija in privatizacija potekali precej drugače. Morda bi se izognili tudi spopadom z JLA in s tem žrtvam te vojne.

Da, marsikaj bi bilo verjetno drugače, če ne bi predsedniške funk-

cije v ustavi omejili zgolj na raven »angleške kraljice«. Predvsem zato, priznava tudi Jambreč, ker so ankete javnega mnenja kazale, da bo na volitvah zmagal Milan Kučan, kar pa bi bilo, kot da bi nekdo jurišnikom Demosa pred nosom mahal z rdečo zastavo. Da bi to prikrili, so v ustavo zapisali niz na prvi pogled pomembnih pristojnosti, denimo to, da je predsednik države vrhovni poveljnik vojske. Toda kakšen poveljnik je to, če ne more niti navadnemu vojaku, kaj šele generalom ali obrambni ministrici ukazati: »Mirno, na desno ravnaj se!« Kaže celo, da se hlače generalom in krilo ministrici za obrambo bolj kot pred vrhovnim poveljnikom tresejo, ko na sceno stopi Žan Mahnič. Janševemu mladincu namreč skoraj vsak dan uspeva, da meni nič tebi nič razdre kakšno tako žaltavo, da se vsa država drži za glavo.

Ponovimo še enkrat: predsednik zgolj formalno podpisuje zakone, ko pa gre za kadrovske odločitve, te sprejema državni zbor. Predsednik poslancem sme le predlagati, koga naj imenujejo za mandatarja vlade ali za ustavnega sodnika, varuha človekovih pravic in še za nekatere druge funkcije in službe. Povedano bolj grobo, naš predsednik lahko konkretno odloči le o tem, kdo bo njegova šefica kabineta. Desetletje po sprejemu ustave je parlament sicer predsedniku le prepustil samostojno imenovanje predsednika in članov protikorupcijske komisije. A aktualnemu predsedniku je uspelo tudi to priložnost zapraviti, ko je pred tremi leti zaupanja vredno državno institucijo z imenovanjem Borisa Štefaneca za njenega predsednika spremenil v brezobega tigra.

Jamranje, kako neodgovorni so tisti, ki se požvižgajo na volitve, med katerimi je daleč največ mladih, je s tega vidika žalitev njihove pameti. Zakaj neki bi hodili na volišča, če v bistvu ne odločajo o ničemer? Če namreč natanko premislimo, je strankarska elita družno poskrbela za to, da imajo volilni zakoni bolj malo prvin vladavine ljudstva, zato pa imajo vajeti trdno v rokah strankarski vrhovi.

Zato ni nič čudnega, da ljudstvo na to odgovarja z vse večjo volilno abstinenco. A to ne zadeva samo predsedniških volitev, ampak tudi za parlamentarne velja, da če jih olupimo praznega besedičenja, da ima volivec v resnici zelo omejeno možnost med kandidati v svojem okraju izbrati tistega, ki mu zaupa. A o tem kdaj drugič.

Martin Premk

Kdaj se je pojavil protifašizem

Protifašizem je globoko zakoreninjen v naši zgodovini. Septembra je minilo sedemdeset let od »uradne« ustanovitve organizacije TIGR, po mnenju nekaterih prve protifašistične organizacije v Evropi, vsekakor pa organizacije, ki je v naši zgodovini svetel primer domoljubja, plemenitosti in junaškega boja proti zatiranju.

Morda so ocene, da je šlo za »prvi protifašizem v Evropi«, malo pretirane, saj so se fašizmu upirali tudi Italijani sami, še preden je prišel na oblast. Protifašistični polvojaški »Arditi del Popolo« so avgusta leta 1922 v spopadu, v katerem je bilo več mrtvih, celo ubranili mesto Parma pred vdorom fašističnih skvadristov. Prav tako se nasilje nad Slovenci ni začelo s prihodom fašistov, ampak s prihodom Kraljevine Italije na Primorsko in v Istro. Nacionalizem in kolonializem sta sicer značilnosti fašizma, vendar sta bila temelj delovanja skoraj vseh evropskih držav že pred prvo svetovno vojno. Prav zaradi te vojne, ki je pognala v smrt milijone ljudi le zaradi denarnega in kolonialnega pohlepa evropske oziroma svetovne bankirske in kraljevske smetane (mimogrede, o pravih vzrokih prve svetovne se danes vztrajno molči, poudarek je na »zgodbah malega človeka«), je primorski del Slovencev tudi doletelo težko obdobje italijanskega in fašističnega nasilja. Do zdaj se ni še nobena od držav, ki so leta 1915 v Londonu delale kravje kupčije s tujim ozemljem, opravičila primorskim oziroma vsem Slovincem, da so bili pahnjeni v četrto stoletja nasilja in trpljenja.

Nasilje se je začelo že takoj s prihodom italijanske vojske, z napadi na Slovence ter s požigi sedežev slovenskih ustanov. S prihodom fašizma se je nasilje kot del »uradne politike« le še povečevalo in doseglo vrhunec med drugo svetovno vojno. Takrat so se vsi domoljubni Slovenci pridružili protifašističnemu boju. Večina tigrovcev se je med drugo svetovno vojno pridružila narodnoosvobodilnemu boju ter tako nadaljevala boj proti fašizmu in za osvoboditev zasedenih delov Slovenije. Po drugi svetovni vojni je bil v ospredju narodnoosvobodilni boj partizanov, tigrovci so bili predstavljeni le kot del zgodovine, ki je privedel do narodnoosvobodilnega boja. Šele po osamosvojitvi Slovenije je organizacija Tigr postala samostojno predstavljeni del zgodovine, ki naj bi bil ločen od narodnoosvobodilnega boja. Predvsem se je to začelo zaradi z zgodovino obremenjene tako imenovane desnice, ki je svojo sramotno vlogo v času druge svetovne vojne želela oprati s spreobračanjem zgodovine in blatenjem »komunistov«,

za kar je izkoristila tudi organizacijo Tigr.

Usul se je plaz obtožb, da je bila organizacija Tigr »zamolčana« ter da so že med vojno »komunisti pobijali vse tigrovce«. Dvomljivi avtorji so začeli izdajati še bolj dvomljive »zgodovinske« knjige, ki naj bi dokazovale nasilje »partije« nad tigrovci. Zadnji poskus je bila ustanovitev društva Tigr – 13. maj, ki naj bi skrbelo za resnico o Tigru, ki da ga ima še vedno »ugrabljenega partija«. Seveda se za društvom Tigr – 13. maj znova skrivajo zlorabe zgodovine v politične namene, ki jim botruje »naša najbolj poštena stranka«. Tudi vodja društva je zdaj že razvpiti burkež, ki zelo rad nastopa pred kamerami, čeprav gledalcem ni nikoli jasno, ali je pred nastopom popil malo preveč ali premalo. Zelo zanimiv pa je datum, ki so si ga v tem društvu izbrali v svojem imenu in ki naj bi postal nov državni praznik upora. Na Mali gori nad Ribnico je namreč 13. maja 1941 izbruhnil spopad med tigrovci in italijansko vojsko, kar naj bi bil pravi začetek upora proti okupatorju, ne pa ustanovitev Osvobodilne fronte. Ta datum naj bi tudi postal praznik namesto 27. aprila – dneva upora proti okupatorju.

To novo mešanje štren in spreobračanje zgodovine pa v sebi skriva zanimive podrobnosti. Nekoč je 13. maj že bil praznik, ki se mu je takrat reklo »dan varnosti« oziroma »dan bezbednosti«. Na ta dan je bil leta 1944 v Drvarju ustanovljen Oddelek za zaščito naroda – OZNA. Zato bi bilo res zanimivo znova praznovati 13. maj, saj bi praznovanje imelo več pomenov. Verjetno ljubiteljskim zgodovinarjem iz društva Tigr – 13. maj njihovi gospodarji in naredbodajalci tega niso povedali, sami pa zgodovine tako ali tako ne poznajo kaj veliko, razumejo pa še manj. Sicer pa bi 13. maj lahko praznovali tudi kot »dan izdajalcev«, saj so italijansko vojsko do koč na Mali gori privedli domači orožniki. Glede na to, da se partizanski boj takrat še ni začel, bodo ljubiteljski zgodovinarji iz društva Tigr – 13. maj zelo težko razložili, da je bilo to zaradi »obrambe pred komunističnim nasiljem«. Bilo je zgolj zaradi lastnih interesov, tako kot so že leto pozneje belogardisti vodili pripadnike zloglasnih fašističnih bataljonov »M« po gozdovih in jim kazali, kje se skrivajo partizani.

Glede na to, da v Ljubljani že stoji betonska gmota, ki jo ljudje ljubkovalno imenujejo »spomenik neznanemu izdajalcu«, je prostor za praznovanje 13. maja kot »dneva izdajalcev« že zagotovljen. Takšna sprevržena praznovanja bi tja tudi sodila. Vsi domoljubi in protifašisti pa bodo še naprej praznovali pred tigrovskimi in partizanskimi spomeniki.

KOMENTAR

O naravi slovenskega javnega dolga od 2009 do 2017

dr. France Križanič

Mednarodno primerljivi dolg Republike Slovenije (merjeno po standardu ESA 95) se je ob odpravljanju posledic svetovne finančne krize v času delovanja socialdemokratske koalicijske vlade, v letih od 2008 do 2011, povečal za 8,9 milijarde evrov. V letu 2011 je dosegel 17,2 milijarde evrov ali 47 odstotkov slovenskega bruto domačega produkta (BDP). To je bilo precej pod zgornjo mejo 60 odstotkov, določeno z maastrichtskimi kriteriji ter Paktom stabilnosti in rasti. Na povečanje slovenskega javnega dolga so v letih od 2009 do 2011 vplivali:

– davčna reforma (znižanje davčnih stopenj) v mandatu 2004–2008; skupaj za 2,8 milijarde evrov ali 8 odstotkov BDP v letu 2011;

– neracionalno zadolževanje bank in gospodarstva v letih od 2005 do 2008, zaradi katerega so banke potrebovale depozite države za vzdrževanje svoje likvidnosti; konec leta 2011 za 2,1 milijarde evrov ali 6 odstotkov BDP v letu 2011;

– zadolževanje javnih subjektov zunaj državnega proračuna, v glavnem povečanje dolga občin za skupno 1 milijardo evrov ali 3 odstotke BDP v letu 2011;

– vodenje protirecesijske fiskalne politike socialdemokratske koalicijske vlade, ki bi – tudi brez napak neoliberalne davčne reforme v letih od 2005 do 2007 – dolg slovenske države povečalo za 3 milijarde evrov ali 8 odstotkov BDP v letu 2011.

Porast javnega dolga v obdobju krize in zaradi spopada s krizo je bil neizogiben. V naših partnerskih državah članicah evrske skupine se je v letih od 2008 do 2011 delež javnega dolga v povprečju povečal s 70 na 88 odstotkov BDP (to je za 18 odstotnih točk). Slovenija je delila usodo tega območja tako z ukrepi (javnofinančni primanjkljaj) kot s posledicami (javnofinančni dolg) in pri tem, za razliko od povprečja držav evrskega območja, ni preseгла z mednarodno pogodbo določene zgornje meje deleža javnega dolga v BDP.

Poglejmo, kakšno je stanje slovenskega javnega dolga sredi leta 2017! Dolg državnega proračuna je konec leta 2008 dosegel 8,3 milijarde evrov, po zadnjem objavljenem podatku Statističnega urada Republike Slovenije (drugo četrtletje 2017) pa že 33,3 milijarde evrov. V slabih devetih letih se je povečal za 25 milijard evrov.

Na drugi strani se je slovenski javnofinančni primanjkljaj (merjeno po dejanskih plačilih) od leta 2009 do 2016 povečal za 10,4 milijarde evrov, medtem ko smo imeli v prvi polovici tega leta za dobre 0,3 milijarde evrov javnofinančnega presežka. Od januarja leta 2009 do junija 2017 je torej slovenska država ustvarila za 10,1 milijarde evrov javnofinančnega primanjkljaja. Temu primanjkljaju moramo dodati še izgubo 0,6 milijarde evrov ob (milo rečeno) neracionalni prodaji

NKBM. Država je leta 2013 to banko »očistila« terjatev, pri katerih dolžniki ne morejo takoj in v celoti poravnati svojih obveznosti, vanjo vložila 870 milijonov evrov in jo prodala za 250 milijonov evrov. Kumulativen javnofinančni primanjkljaj in izguba ob prodaji NKBM skupaj obsegata 10,7 milijarde evrov porabljenih javnih sredstev več od javnofinančnih prihodkov leta 2009 do sredine leta 2017.

Od povečanja slovenskega javnega dolga v letih od 2008 do 2017 odštejmo primanjkljaj, ki je v tem času nastal zaradi razlike v izdatkih in prihodkih širše države, ter sredstva, izgubljena s prodajo NKBM (25 milijard evrov – 10,7 milijarde evrov = 14,3 milijarde evrov). Vidimo, da je **slovenska država v bankah, gospodarstvu in tujini ustvarila za dodatnih 14,3 milijarde evrov plasmajev oziroma prevzela dodatne obveznosti**. Te obveznosti so predvsem posledica izgubljenih pravnih izidov iz sukcesije.

Če bi bilo povečanje javnega dolga od leta 2008 do sredine leta 2017 vezano le na kritje javnofinančnega deficita in do zdaj zaznane »izgube« pri tako imenovani prodaji NKBM, bi v letu 2017 dolg naše širše države obsegal 19 milijard evrov in bi predstavljal manj kot 48 odstotkov našega BDP.

Ob oceni, da je obrestna mera za kredite slovenske države povprečno okoli 3,4 odstotka na leto (dobimo jo tako, da letna plačila za obresti v letu 2016 delimo s povprečnim skupnim javnim dolgom), mora slovenska država za vzdrževanje omenjenih 14,3 milijarde evrov dolga (ki ga ni potrebovala za kritje javnofinančnega primanjkljaja) na leto nameniti 486 milijonov evrov. To so sredstva, ki bi jih lahko uporabila za financiranje izboljšanja infrastrukture, kakovosti javnega sektorja

Neracionalno velika dokapitalizacija bank konec leta 2013, po kateri so te banke dodatno in močno zmanjšale kreditiranje gospodarstva, kaže, da omenjeni znesek ni bil dobro investiran.

(šolstva, zdravstva, kulture, znanosti, socialnega varstva, varnosti in obrambne pripravljenosti) ter za ukrepe, namenjene krepitvi konkurenčnosti našega gospodarstva.

Neracionalno velika dokapitalizacija bank konec leta 2013, po kateri so te banke dodatno in močno zmanjšale kreditiranje gospodarstva, kaže, da omenjeni znesek ni bil dobro investiran. Prodaja NKBM pa kaže, da ga država zlahka izgublja. Banka je bila prodana v postopku, v katerem je cena (41 odstotkov knjižne vrednosti) določil kupec. Če bi bil kapital banke res tako malo vreden, bi morala Banka Slovenije od novega lastnika zahtevati dokapitalizacijo, a je ni. Sledil pa je obraten proces, v katerem si je kupec NKBM ustvaril dobiček z izplačilom dividend in očitno tudi z zniževanjem kapitala banke.

Ob dokumentarno-igranem filmu V imenu resnice

Zamolčani dogodki naše novejšje zgodovine

Včasih je dovolj en sam dogodek, da človeku obrne življenje popolnoma na glavo, in v primeru Barbare Furjan to še kako drži – to je sestra pokojnega vojaka Blaža, ki naj bi po uradnih poročilih 27. maja 1997 storil samomor. Furjanovo je novica močno pretresla, vendar pa ji je po hitro končani in površno izpeljani preiskavi postalo jasno, da se za smrtjo njenega brata skriva nekaj več.

// BESEDILO: Vid Šteh

Letos mineva že 20 let, odkar je Furjanova krenila na pot iskanja odgovorov na številna neodgovorjena vprašanja, vendar je pri tem naletela na številna gluha ušesa, predvsem vojske in politike, ki si več kot očitno želita primer Blaža Furjana po tihem pomesti pod preprogo. Da se to ne bi nikoli zgodilo, poskrbi pretresljiv igrano-dokumentarni film *V imenu resnice* (režiral ga je **Dejan Babosek**, eden od bolj dejavnih domačih filmarjev ta hip), ki na zatožno klop postavi državo in njen mačehovski odnos do tistih, ki so ji služili. Furjanov primer je namreč poln lukenj in vprašanj, na katera je pravzaprav težko odgovoriti. Zakaj je Blaž storil samomor le nekaj dni pred odsluženim vo-

jaškim rokom? Čemu je Blaž sredi noči bos in prestrašen pobegnil iz vojašnice in enemu od vratarjev ukazal, naj pokliče policijo? Zakaj je bilo v preiskavi njegove smrti zanemarjenih toliko pomembnih podatkov?

Dokumentarec se ne ustavi zgolj pri postavljanju vprašanj, ampak skuša najti odgovore. V izjavah številnih prič dogodka, nekdanjih preiskovalcev, novinarjev in pripadnikov Slovenske vojske je poudarjeno, da je bil Furjan morebiti umorjen zaradi tega, ker se je upr mobilizaciji v tedanjo posebno brigado Moris – ta je bila po pričevanju njegovega nekdanjega pripadnika Mitje Kunstlja enota vojakov, ki so jemali zakon v svoje roke in v imenu državne varnosti celo izvajali nasilje nad civilnim prebi-

valstvom. Povrhu tega pa naj bi bil Furjan tudi seznanjen z ozadjem trgovine z orožjem, v katero so bili vpleteni še danes najvidnejši predstavniki slovenske politike.

Film vseh odgovorov seveda ne najde, kar pa tudi ni njegov namen; V imenu resnice poskuša s pomočjo Furjanovega primera pa tudi nekaterih drugih (sestrelitev Tonija Mrlaka, afera Depala vas, hujskanje politike k spopadom med osamosvojitveno vojno v propagandne namene) razgaliti umazano paktiranje vojske in politike, ki si krijeta hrbet ter mimo oči javnosti sklepata nečedne posle in z manipulacijami, ustrahovanjem in celo nasiljem ustrahujeta vsakogar, ki se ne želi umazati z njuno krvjo.

Poanta izvrstnega dokumentarca je v pozivu, da so na vidnih mestih v slovenski politiki in vojski ljudje, ki jim je malo mar za človeška življenja in so v svoji želji po pohlepu in oblasti pripravljene iti čez trupla. V imenu resnice je pretresljiv, udaren in drzen dokumentarec, ki ga ne bi smel nihče spregledati. ●

Celoten film si je mogoče ogledati na kanalu YouTube.

Okrogla miza na Festivalu za tretje življenjsko obdobje

Vprašanje je, ali smo še svobodni

ZZB za vrednote NOB Slovenije je tudi letos sodelovala na Festivalu za tretje življenjsko obdobje. Na naši stojnici, ki je bila tematsko naravnana in je predstavljala spominske pohode, smo predstavili svoje delovanje, obiskovalcem smo ponudili literaturo, ki se nanaša na obdobje druge svetovne vojne, in jim predstavili revijo Svoboda beseda. Posebno pozornost pa smo namenili okrogli mizi z naslovom Ali smo še svobodni? Na njej so sodelovali ugledni gostje s svojimi razmišljanji, njihove poglede bomo predstavili v naslednjih številkah naše revije.

Lilijana Burcar: Okovi sistemske revščine so okovi nesvobode

Danes po vsiljeni uvedbi kapitalističnega sistema in po dokončni razgraditvi socialistične države blaginje nismo več priče sistemski skrbi in pozitivnemu odnosu do starejših. Namesto tega so na delu družbeno-gospodarske silnice, ki stremijo k vsesplošnemu krčenju institucionalne oskrbe in hkrati k porajanju odklonilnega odnosa do starejših. To se kaže v prikazovanju starejših kot od preostalega človeštva izločene in posebne skupine nezaželeno označenih drugih takoj ali tik pred tem, ko dosežejo predpisani starostni prag za upokojitev. Upokojeni starejši se danes prikazujejo kot družbeno breme, kot nezaželena masa ljudi, ki naj bi že zaradi svojega obstoja in domnevno vsesplošnega staranja prebivalstva ustvarjala pritisk na pokojninsko blagajno in s tem siromašila samo sebe. Starejši pri tem vse bolj nastopajo kot osrednji dežurni krivec za krizo socialne države.

Takšen govor namerno prikriva dejanske strukturne vzroke, ki so zakrivali sistemsko osiromašenje celotne populacije na čelu z upokojenimi starejšimi. Krize socialne države in luknje v pokojninski blagajni namreč ne povzročata staranje prebivalstva, temveč interesi kapitala. Poglavitni vzrok, zakaj upokojeni dobivajo pokojninska izplačila

pod pragom preživetja, tiči v skorajda za polovico znižani prispevni stopnji za pokojninsko in invalidsko zavarovanje na strani kapitala. To sega v zgodnja 90. leta, ko se je prispevna stopnja za delodajalce zniževala in je leta 1996 dokončno padla s prejšnjih 15,42 odstotka na borih 8,85 odstotka. Prepolovila se je torej skorajda za polovico. Zato je bila javna pokojninska blagajna samo med letoma 1996 in 2010 po osnovnih izračunih sindikata ZSSS prikrajšana – to je oškodovana – za vsaj 8,2 milijarde evrov. Temu se pridružujeta skokovit porast zaposlitev za minimalno plačo, kar nadalje pripomore k večanju primanjkljaja v pokojninski blagajni, in nadomeščanje rednih oblik zaposlitve z nestandardnimi, prožnimi (fleksibilnimi) oblikami. To so na primer delo na študentske napotnice, honorarne ali avtorske pogodbe (in danes vse bolj es-pejevstvo), od katerih delodajalcem kar 24 let ni bilo treba odvajati prispevka za pokojninsko zavarovanje.

Zastraševanje z vsesplošnim staranjem prebivalstva – kar pa naj bi že samo po sebi pomenilo napad na pokojninsko blagajno in njeno dolgoročno stabilnost – stoji na trhlih nogah. Predvsem občutno znižanje prispevne stopnje za kapital in sočasno uvajanje fleksibilnosti dela sta poglavitna dejavnika, ki ogrožata stabilnost in vodita v poplitvitev pokojninske blagajne. Prav zaradi teh dveh ključnih strukturnih dejavnikov (p)ostaja javna pokojninska blagajna v svoji osnovi trajno podhranjena in nevdržna tudi v nekriznih kapitalističnih obdobjih in ne glede na

demografska gibanja, to je ne glede na staranje ali pomlajevanje prebivalstva. Uradna dikcija o tem molči, prav tako molčijo o tem njej ideološko podrejeni ali zaslepljeni mediji.

Namesto preprostega zvišanja prispevne stopnje vseh delodajalcev, to je kapitala, na prejšnjo raven uradna politika po nareku industrijsko-financijskih lobijev podaljšuje delovno dobo za

O svobodi so z različnih vidikov govorili: dr. Zora Konjajev, d. (proti levi). Foto: Mitja Tomažič

starostnike in še bolj znižuje pokojnine z razpotegovanjem obračunske dobe na kar 30 let. Temu se pridružuje tiho uvajanje dosmrtnega dela uradno upokojenih z institutom honorarnega dela. To pa vodi v nadaljnjo prekarnost (negotovost) delovnih mest, v zviševanje stopnje nezaposlenosti med mladimi in hkrati v dvojno obliko izkoriščanja nekoč zaposlenih in zdaj delovno upokojenih. Kajti ti s honorarnim delom pravzaprav nadomeščajo izpad prispevkov, ki bi jih še za časa njihovega rednega dela moral vplačati delodajalec. Gre za prefinjeno politiko, katere cilj je hkrati ustvariti in ukoreniniti tudi umeten konflikt med starejšo in mlajšo generacijo prav na račun (prikrivanja) minimalnih možnosti preživetja obeh.

Preusmerjanje krivde na domnevni vsesplošni porast starostnikov in upokojenih, ki naj bi že zaradi svojega obstoja ogrožali vzdržnost pokojninske blagajne in socialnega sistema, je zato oblika demagogije in sestavni del premišljene politično-gospodarske kampanje. Njen namen je odvrniti našo pozornost od dejanskih strukturnih vzrokov, ki so zastavljeni v korist kapitala in na podlagi katerih se dejansko ruši stabilnost pokojninske blagajne; hkrati pa pod pretvezo

demografske krize upravičiti nadaljnje krčenje, razgraditev in privatizacijo javnega pokojninskega sistema.

Ideologija odruženja starejših je ključna za te strukturne procese. Deluje namreč na principu, ki starejše, ko dosežejo starostni prag za upokojitev, prikazuje kot razčlovečene druge, in sicer da bi se vanje lažje projiciralo in s tem nevtraliziralo tudi splošno neza-

jevalne ustanove na vseh ravneh (od države do lokalnih skupnosti) z različnimi pravili in ukrepi zagotavljajo medsebojno povezano delovanje pripadnikov in pripadnic te skupnosti. Odgovor na vprašanje o svobodi je odvisen od položaja, ki je priznan posamezni osebi ter ožji in širši skupnosti v zgodovinsko spremenljivih okoliščinah.

V slovenski družbi se na začetku 21.

žavami); njihovo svobodno odločanje pa zagotavlja tudi nadaljevanje obstoječega stanja naraščajoče revščine (na mikro- in makrodržavni ravni), odtujevanja izkoristkov vseh mogočih virov (od človeških do naravnih okoljskih) po potrebi (tujih in domačih) lastnikov kapitala.

V takem načinu vzpostavljanja razmer za življenje, ki v temeljih ruši občutek skupnostne pripadnosti ter vzajemne podpore in solidarnosti, je na udaru večina prebivalstva, najbolj pa to občutijo tiste kategorije, ki vstopajo v aktivno življenje (mladi), in tiste, ki so že izstopile s trga delovne sile. Ukrepi socialne politike sicer blažijo negativne posledice kapitalističnega gospodarjenja (in formalno demokratičnega) političnega odločanja, vendar so kazalniki nesvobode očitni: prikrajšanosti (kljub individualnemu ustreznemu naprežanju), negotovosti (v zaposlovanju), zavajanja podrejenih in izkoriščanja (na različne načine) si namreč prizadeti pripadniki in pripadnice družbe niso izbrali in ne izbirajo svobodno. Ni se svobodno odločila za negotovo (prekarno) zaposlitev več kot polovica zaposlenih (med njimi največ mladih), ni se svobodno odločilo na tisoče zaposlenih, da bodo delali brez plačila (neto in bruto), da je revnih več kot 50 odstotkov družin zaposlenih in da dolgoročno trpijo njihovi otroci (in da se tako izgublja tudi potencial za prihodnost).

Vprašanje, ali smo še svobodni, je torej utemeljeno, upravičujejo ga stotisoči slovenskih brezpravnih (zaposlenih) ljudi. V iskanju odgovorov na naslovno vprašanje bodo sodelovali ljudje, ki vedo, kako v spremenjenih družbenih razmerah (v okviru države in naddržavnih tvorb) zagotoviti večjo socialno varnost, višjo stopnjo pravične delitve v ustvarjanju in prerazdeljevanju (vseh vrst) dobrin, s tem pa zmanjšati razkrojevalne silnice, ki siromašijo posameznike in celotno (narodno/državno) skupnost.

Preprosto: ker nesvoboda vedno bolj ogroža večino ljudi, je ključno vprašanje, kako postati spet bolj svobodni. Vsaj delen navdih za odgovor na to vprašanje lahko najdemo tudi v zgodovinski izkušnji večine pripadnikov in pripadnic družbene skupnosti v 20. stoletju: v slovenskem narodnoosvobodilnem boju in nastavkih pravičnejšega družbenega reda v zgodnjem socializmu. ●

Dr. Maca Jogan je zaslužna profesorica Univerze v Ljubljani in članica Sveta ZZZB NOB Slovenije.

Dr. Ljubo Bavcon, Lilijana Burcar, Primož Siter in dr. Maca Jogan, pogovor je povezoval Aljaž Verhovnik (z desne)

dovoljstvo preostalega prebivalstva. To pa se počne prav zato, da bi se odvrnila pozornost od drugih, a med seboj povezanih strukturnih dejavnikov, ki krčijo blaginjo celotnega prebivalstva ne glede na starostno kategorijo, kateri pripadajo. Starejši zato nastopajo kot dežurni krivec za razgraditev socialne države, ki jo v ozadju dejansko izvaja kapital.

Dr. Lilijana Burcar je izredna profesorica na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Reference: Burcar, Lilijana. 2017. Ideologija starostizma kot operativna kategorija kapitalizma: primer pokojninske blagajne Burcar. Andragoška spoznanja, 23 (1): 7–22.

Burcar, Lilijana. Starizem ali starostizem? Andragoška spoznanja, 23 (1): 117–119.

Burcar, Lilijana. 2017. Starejša generacija – dežurni krivci. Mladina, 1 (6. jan. 2017): 30–31.

Maca Jogan: Se svoboda umika različnim prisilam?

Postavljanje tega vprašanja se nanaša na posamezne osebe in družbeno skupnost, v kateri ure-

stoletja za vedno več pripadnikov in pripadnic ožijo meje svobodnega odločanja o lastnem življenju; prav tako je vse več znamenj, ki očitno kažejo na državno nesamostojno in nesvobodno, prisilno določanje sedanjih in prihodnjih smeri družbenega razvoja. Mnogi izkušnje izključenosti iz izenačenih možnosti zadovoljevanja temeljnih človeških potreb, ki jih sicer ponuja sodobna stopnja materialnega razvoja, pri nosilcih gospodarske in politične moči niso dojete in sprejete kot moteč pojav, kot vir družbenega razkroja, ki bi ga bilo (v imenu človekovih pravic in spoštovanja dostojanstva vsakega človeškega bitja) treba zmanjšati in odpravljati.

Nasprotno, slovenski oblastniki ponujajo kot zdravilo za »neuspešne« v konkurenčni družbi večjo individualno odgovornost (»vsak je sam odgovoren za svoj obstoj«), tekmovalnost (na trgu dela, v izobraževanju) in svobodno odločanje med (vedno pogosteje plačljivimi) različnimi možnostmi za kakovostno življenje. »Uspešni« pripadniki sodobne slovenske družbe so v kopičenju bogastva in politične moči izjemno svobodni (tudi v primerjavi s številnimi drugimi kapitalističnimi dr-

Wolfgang Abendrot in Jürgen Habermas

Vpliv partizanskih zgledeov na filozofe

Gotovo je Jürgen Habermas, rojen leta 1929, eden največjih sodobnih nemških filozofov in med prvimi desetimi v svetovnem merilu. Nenehno razmišlja o zdajšnji krizi in o njenih pojavih, ki jih teoretska desnica skuša prikazati kot krizo etike in njenih vrednot; nastala je celo čudna bratovščina med ekonomijo in kulturo. Po Habermasu je kriza najprej ekonomske narave in je nastala zaradi številnih zgrešenih politično-administrativnih in finančno-bančnih ukrepov, nikakor pa ne gre najprej za krizo kulture in njenih etičnih vrednot.

// PIŠE: Cvetka Hedžet Tóth

Demagogija z vrednotami je dobila svoj politični odmev celo z besedami vodje takratne nemške opozicije in poznejšega nemškega kanclerja Helmuta Kohla v nemškem parlamentu 9. septembra 1982, namreč da gre »za duhovno-moralno krizo«. Skratka, kriza, ki izhaja iz nezaželenih posledic neustrezne ekonomske rasti, je po desničarskem prepričanju kriza vrednot in ti, ki so kot novi razred krivi za to, to so levičarski intelektualci, si zaslužijo sankcije.

Na razvoj Habermasove misli v smislu družbenega angažmaja je usodno vplivala izkušnja iz leta 1945, izkušnja, ki mu je pomagala, da je prišel do filozofije in družbene teorije. Svet in družba, ki so ju med vojno doživljali kot nekaj vsaj napol normalnega, sta bila v hipu »razkrinkana kot patološka in zločinska«. Tako je za Habermasa postalo soočanje z nacionalsocialistično preteklostjo ena od stalnih tem, ki sooblikujejo njegove politične nazore in vplivajo tudi na njegov družbenopolitični angažma. Auschwitz je pomenil odkritje »dvojnega dna« in noben pogled v prihodnost ni mogel mimo tega dejstva industrije smrti, ki trajno obvezuje izogniti se kakšni »napačni alternativi« skupnosti« in »družbe«. Gre za trajno izključitev vsakršne možnosti ponovitve preteklega in humanistika se ni mogla reševati s pobegom v čistočo teorije in akademskega prostora, ki bi negoval vzvišen in ignorantski odnos. Povojni filmski posnetki o milijonih pobitih v koncentracijskih taboriščih so Habermasa seznanili s tem, da je otroštvo preživel v »politično kriminalnem sistemu«, kot je to dobesedno povedal

Wolfgang Abendroth

v svojem pogovoru leta 1979.

A povojna adenauserska Nemčija je gradila neoliberalizem, njegov zdajšnji podaljšek, združena Evropa, je tako nastal kot protikomunistična Evropa, ki je nasprotovala vzhodni, socialistični. Bojazen pred političnim nazadovanjem

Ti ljudje so bili skupaj kot partizani v hribih in so se takrat navadili solidarne ravnanja. Zato tako ravnajo v nevarnih položajih tudi danes, ne da bi iz tega delali posel ali zasluge. Takšne partizanske profesorje sem spoznal šele pred nekaj leti. Edini med nami, na kogar so me ti spominjali, je bil Wolfgang Abendroth.

in »vedno znova ogroženim procesom demokratizacije v povojni Nemčiji« je Habermasa po lastnem priznanju spodbudila, da je napisal delo Strukturne spremembe javnosti (1962), ki je tudi prevedeno v slovenščino. Z njim se je habilitiral pri edinem nemškem filozofu, partizanu Wolfgangu Abendrothu (1906–1985), univerzitetnem profesorju političnih znanosti na univerzi v Marburgu ob Lahni. Kot zanimivost omenimo, da je bil prevajalec Habermasove-

ga dela Strukturne spremembe javnosti Ivo Štandeker (1961–1992), novinar Mladine, ki ga je 16. julija 1992 ob poročanju iz obleganega Sarajeva smrtno ranila granata.

Wolfgang Abendroth je bil med grškimi partizani, borci grške narodnoosvobodilne vojske (ELAS), in se je z njimi podobno kot levičarsko usmerjeni svetovno znani komponist Mikis Theodorakis, rojen leta 1925, med drugo svetovno vojno v Grčiji pogumno boril. Zaradi svoje predvojne levičarske dejavnosti, Abendroth je bil celo v komunistični partiji Nemčije (KPD) in je sodeloval v ilegalnem odporiškem gibanju, ga je gestapo leta 1937 aretirjal in zaprl za štiri leta. Pozneje, leta 1943, je bil prisilno mobiliziran v kazenski bataljon nemške vojske in poslan na grški otok Lemnos, od koder je pobegnil k grškim partizanom. Po vojni pa se je zaradi sodelova-

Jürgen Habermas

nja z ELAS-om znašel celo v angleškem ujetništvu, ki grškim partizanom ni prizaneslo.

Ob Abendrothovi šestdeseti obletnici je izšel zbornik, v katerem so se spoštljivo oglasili številni levičarsko usmerjeni intelektualci, med njimi Theodor

W. Adorno, Ernst Bloch, Hans Mayer, Lucien Goldmann, Ossip Flechtheim in Helmut Ridder in drugi. Priznavali so mu njegov družbenopolitični angažma in ne brez razloga je Habermas moral opozoriti, da je bil Abendroth edini marksistični redni profesor na univerzi v Zahodni Nemčiji, ki mu je povrh njegova socialdemokratska stranka obrnila hrbet.

Ob Abendrothovi sedemdeseti obletnici je izšlo delo, v katerem so njegovi

sodelavci z občudovanjem obravnavali njegov akademski in znanstvenoraziskovalni profil. Habermas omenja še zbornik ob stoti obletnici Abendrothovega rojstva. Na slovesni konferenci 6. maja 2006 je v svojem prispevku izrazil spoštovanje in priznanje s temi besedami: »Nekateri tukaj v dvorani se spominjajo: takrat, ko se je po telefonu oglasil Wolfgang Abendroth, je svoje ime naglasil kot zvok trobente, kot nekakšno budnico – Abendroth se je zvočno spremenil v jutranjo zarjo. K vsakemu, ki ga je poklical, je s svojim spodbudnim glasom stopil naproti brez nejevolje in zadržka, se zanj zavzel, še preden je sploh vedel, za koga gre.«

Skratka, Abendroth je vsakemu vlival zaupanje do sveta, ki je tako pogosto boleče razočaral in izdajal, in Habermasu je bila uganka, iz česa je izhajala ta poteza velikega misleca po vsem preganjanju, udarcih, ponižanjih in nenehni bolečini, da se je »vedno znova lahko regenerirala življenjska hrabrost – zase in za druge«.

Abendrothov partizanski profil je po Habermasu izžareval nekaj izrazito etičnega, optimističnega, življenjsko spodbudnega, in ker je nekoč Habermas pogosto prihajal na strokovna srečanja, ki so potekala na naših univerzah, je zelo natančno in spoštljivo opazoval držo naših univerzitetnih profesorjev v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu, ki so bili med vojno tudi sami partizani. Kakšni so ti profesorji partizani, izvemo v Habermasovem zapisu z naslovom Wolfgang Abendroth – partizanski profesor (1966). Takole piše: »So nepretenciozni, posebno nedovzetni za strokovnjaško nečimrnost, prestižno mišljenje ali privatno častihlepje. Predvsem so naivni in zato razorožujoče neustrašni do institucionalnih avtoritet. Kdor z njimi presedi le en večer, dojame, da v bolj senzibilnem kot pa grobem tovarištvu njihove družbe obstaja moment, ki vse te dobre lastnosti pojasnjuje in jim daje prepričljivost, ker jih dviga nad območje osebne korektnosti. Ti ljudje so bili skupaj kot partizani v hribih in so se takrat navadili solidarnega ravnanja. Zato tako ravna v nevarnih položajih tudi danes, ne da bi iz tega delali posel ali zasluge. Takšne partizanske profesorje sem spoznal šele pred nekaj leti. Edini med nami, na kogar so me ti spominjali, je bil Wolfgang Abendroth.« V kakšno oporo so nam te besede danes, v času perverzne demonizacije partizanstva, kar počne desnica, da bi človek najraje zaklical: Habermas, iskrena hvala! ●

Ljubljana:

Pred 75 leti so padli

Četrtna skupnost Ljubljana Center praznuje svoj praznik 13. oktobra v spomin na 24 talcev, ki so jih pred 75 leti (leta 1942) ustrelili pred zidov stavb. Pred njim vsako leto ob obletnici poteka spominska slovesnost, na kateri se prebivalci Ljubljane spominjo naših ljudi, ki »so jih ubili samo zato, ker so bili zavedni Slovenci. Okupator je z njihovo usmrtitvijo želel zastrašiti veliko večino Slovencev, da se ne upirajo in da sprejmejo njegovo oblast. Čeprav je okupator obdal Ljubljano z bodečo žico, se mu mesto ni nikoli pokorilo, ampak so se Ljubljančani v tistem surovem času odločili za

Mirka Stepiča, Petra Ramovha, Marjana Podgornika, Vincenca Možine, Matjeja Miklavčiča, Pavla Magdiča, Ferdinanda Hanžiča, Franca Briclja, Valentina Avblja, Ivana Kerpana in Petra Kersnika.« je Žibertova naštelna imena nedolžnih žrtev.

Za vodenje prireditve in za recitacije vsako leto poskrbijo dijaki bližnje Gimnazije Poljane. Letos so pod vodstvom mentorice, profesorice slovenskega jezika Mateje Paudel, udeležence proslave popeljali skozi pesmi Bogomirja Magajne - Klusovega Joža. Dijaki Mia, Bojan, Leon in Žana so predstavili poezijo v širši javnosti manj znanega ozi-

častno in pogumno pot, ki jo je vodila OF, ustanovljena prav v Ljubljani že leta 1941.« Tako je v svojem nagovoru med drugim poudarila slavnostna govornica **Julijana Žibert**, podpredsednica ljubljanske mestne borčevske organizacije. »Tla, na katerih stoji spomenik, je namočila kri treh bratov Kogovšek, Valentina Rožanca, Antona Bezga, Josipa Mauerja, Stanislava Petruše, Josipa Pezdirja, Josipa Prosenca, Josipa Škerlja, Viktorja Vodnika, Bernarda Smrekarja, Stanislava Vadnjala,

roma precej pozabljenega pesnika. Sodelovali so še Partizanski pevski zbor in Godba slovenske policije ter častna četa Slovenske vojske. Med številnimi udeleženci je bilo tudi veliko stanovalcev iz bližnjega doma starostnikov Poljane – večina jih je sodelovala v NOB, in kot pravijo, so mlajšim generacijam hvaležni za vsakoletno slovesnost, ki se je tudi tokrat udeležil ljubljanski župan Zoran Janković.

Besedilo in foto: Jožica Hribar

Ob 70. obletnici priključitve Primorske

Tri knjige v spomin na prelomne dogodke

Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Nova Gorica je v zadnjih letih izdalo kar 19 knjig, ki so povezane z zgodovino NOB na Goriškem. V praznovanje 70. obletnice priključitve pa se je Območno združenje dostojno vključilo z izdajo treh knjig, in sicer z deli: Narodu Gorico novo bomo dali v dar, Odred Jugoslovanske armade v Coni A Julijske krajine in Prispevki k zgodovini Brd 1914–1947. Ta bogata bera pisanja zgodovine je rezultat zavzetega intelektualnega jedra, ki deluje pri območnem združenju borcev v Novi Gorici.

// PIŠE: **Jože Šušmelj**

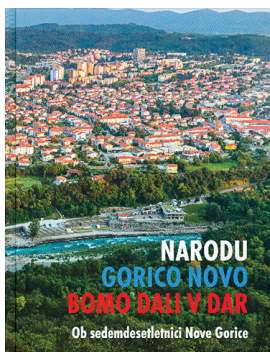
Narodu Gorico novo bomo dali v dar, Ob sedemdesetletnici Nove Gorice

Zbornik je zbral in uredil dr. **Branko Marušič**. Naslov zbornika je povzet po besedilu himne »Pesem graditeljev Nove Gorice«, ki jo je napisal pesnik in brigadir Ivan Minatti in uglasbil Janez Kuhar. Pesem je objavljena na ovitku knjige. Pri pripravi zbornika sta sodelovala raziskovalna postaja ZRC SAZU Nova Gorica in Goriški muzej. Zbornik je posvečen mladinskim in frontnim delovnim brigadam, ki so sodelovale pri graditvi Nove Gorice. V delu je zbranih kar 78 prispevkov različnih avtorjev, ki opisujejo dramatično obdobje, v katerem se je odločala usoda Primorske, pa tudi začetke graditve Nove Gorice. Knjiga je opremljena s fotografijami iz tistega obdobja.

V prvem delu knjige so zbrani prispevki, ki opisujejo obdobje zavezniške vojaške uprave v letih 1945–1947 v takratni coni A, ta je obsegala Trst, spodnji del Krasa in Vipavske doline, Gorico, Solkan, Brda in dolino Soče (razen Tolmina) do Predela. Zavezniška vojaška uprava je v tej coni odpravila narodnoosvobodilne odbore in znova uvedla večinoma italijansko zakonodajo. Med ljudmi sta vladali negotovost in bojazen, da bodo ostali v Italiji. Bilo je to burno obdobje boja ljudskih množic; ki se je ob obisku zavezniške razmejitvene komisije kazal v demonstracijah, resolucijah, transparentih, napisih na hišah in slavolokih. V Sloveniji so dogajanja na Primorskem v tem obdobju skoraj neznan. Ko se

omenjata coni A in B, večina misli na poznejši coni v okviru Svobodnega tržaškega ozemlja (1947–1954), ki sta nastali po uveljavitvi Pariške mirovne pogodbe.

Osrednje mesto v knjigi predstavlja Spomenica Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko Primorje in Trst medzavezniški komisiji za proučitev vprašanj Julijske krajine v zvezi z določitvijo jugoslovansko-italijanske meje, ki s statističnimi podatki natančno prikazuje strnjeno naseljenost Slovencev in Hrvatov v Julijski krajini. Ti so sestavljali večinsko prebivalstvo in imeli v posesti devet desetlin zemlje, medtem ko so Italijani ustvarjali le jezikovne otoke. Zahodna slovenska narodnostna meja je 13 stoletij ostala v bistvu nespremenjena. Spomenica tudi ugotavlja, da je Trst narodnostno mešano mesto z močno slovensko manjšino in je gospodarsko odvisen od slovenskega zaledja, da se gospodarstvu med seboj dopolnjujeta in da Trst Italiji ni potreben. Opisuje krivice, ki sta jih povzročila Londonski pakt in rapalska meja, zatiranje Slovencev in Hrvatov v času fašistične Italije ter narodnoosvobodilni boj za svobodo in združitev z Jugoslavijo. V zborniku sta objavljeni tudi pričevanja dveh udeležencev pari-

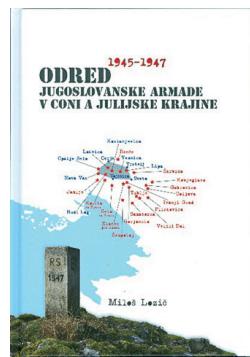
ške mirovne konference: Franceta Bevka in Josipa Štruklja. Že v obdobju pred priključitvijo so mladinske delovne brigade regulirale potok Lijak, kar je v knjigi opisano z več prispevki.

V drugem delu knjige so opisana dogajanja po priključitvi Primorske k Jugoslaviji. Vladalo je prepričanje, da meja ni dokončna. Tudi napisi na italijanski strani so označevali državno mejo kot začasno. Iz razočaranja nad izgubo Gorice in iz zahtev ljudi je nastala zamisel o graditvi nove Gorice. Takratno politično vodilo je bilo, da bomo zgradili novo Gorico, vendar se Gorici ne bomo odpovedali. V tem delu je osrednja pozornost namenjena mladinskim delovnim brigadam, ki so z mladostnim zanosom in požrtvovalnostjo odločilno pripomogle, da se je graditev mesta s pripravljalnimi deli 3. decembra 1947 začela. Do sredine novembra leta 1948 je pri graditvi sodelovalo 25 brigad s 5.5194 brigadirji, od teh osem brigad iz drugih jugoslovanskih republik s 1.847 brigadirji. Objavljeni so spomini številnih brigadirjev na življenje in delo v brigadah. Branje teh spominov je posebno privlačno, saj nas vrača v čas, ki je skoraj že pozabljen.

V tretjem delu prispevki opisujejo nastanek Nove Gorice in njeno urbanistično ureditev, pomembno vlogo Nove Gorice kot obmejnega mesta, pa tudi pogled na nadaljnji razvoj mesta.

Odred Jugoslovanske armade v coni A Julijske krajine (1945–1947)

Miloš Ložič je po večletnem zbiranju gradiva, med drugim tudi v Vojnem arhivu Srbije v Beogradu, pripravil zanimivo knjigo. Obravnava obdobje zavezniške vojaške uprave v takratni coni A. Avtor v uvodu opiše zgodovinske okoliščine od Londonskega pakta dalje, ki je obljubil Italiji za njen vstop v prvo svetovno vojno slovensko Primorje in Istro, obdobje fašizma, drugo svetovno vojno in narodnoosvobodilno gibanje, partizansko osvoboditev Tržaške in Goriške pokrajine in delovanje zavezniške vojaške uprave v Italiji. Opisal je tudi pritisk zveznikov v maju leta 1945, ko so grozili celo

z vojno, če se jugoslovanska vojska ne bi umaknila z ozemlja Trsta in Gorice z okolico ter z desnega brega Soče, ki so ga osvobodile in zasedle enote IX. korpusa in IV. jugoslovanske armade, ter ne bi prepustila tega ozemlja zavezniški vojski. Dramatična pogajanja z zavezniki so privedla do podpisa Beograjskega in pozneje Devinskega sporazuma. Ker pa se Jugoslavija ni bila pripravljena odreči temu ozemlju, je dosegla, da na tem območju (Cona A) ohrani svojo vojaško prisotnost z odredom vojske (približno 2000 vojakov), ki je bil lociran na Krasu, s sedežem v Opatjem selu, vendar pod zavezniško vojaško komando. Kljub protestom Jugoslavije je zavezniška uprava ukinila narodnoosvobodilne odbore in znova uvedla italijansko zakonodajo.

Podrobno sta opisana delovanje odreda in njegova razporeditev po posameznih krajih na Krasu. S hrano in drugimi materialnimi sredstvi, razen orožja in uniform, so jih oskrbovali zavezniki. Angleški in jugoslovanski poveljniki so večkrat prišli v kontrolo in se pohvalno izrazili o odredu. Odred je ohranil tesne stike z domačini. Pripravljali so skupne mitinge, parade in športna srečanja. Imel je tudi pevski zbor in godbo na pihala. V času poteka pariške mirovne konference so se zaostriili odnosi z zavezniki in nastajali so tudi incidenti. S podpisom Pariške mirovne pogodbe so se začele priprave za demobilizacijo. Odred je aprila 1947 zamenjala prva proletarska brigada iz Postojne. Predvidena je bila ustanovitev Svobodnega tržaškega ozemlja. Jugoslovanska vojska je pripravila načrt za zasedbo Trsta, vendar je Tito preprečil njegovo uresničitev in ukazal, da se odred premakne v jugoslovansko cono B STO.

Objavljeni so zanimivi spomini borcev, ki so bili v tem odredu. Opisujejo razmere v odredu in odnose z zavezniško vojsko. Bili so izpostavljeni tudi provokacijam, ki so jih izvajali italijanski nacionalisti. Z njimi so kdaj izbruhnili tudi pretepi. Na obiske k odredu je prihajala mladina s celotnega Primorskega in prirejali so plesne in kulturne prireditve. Vojaki so domačinom pomagali tudi pri delu na polju.

Dragocenost knjige je tudi v tem, da so prvič v slovenščini objavljeni Sporazum o Julijski krajini med Jugoslavijo ter Veliko Britanijo in Združenimi državami Amerike (Beograjski sporazum), podpisan 9. junija 1945 v Beogradu, in Sporazum med zavezniškim vrhovnim poveljnikom na sredozemskem območju operacij in vrhovnim poveljnikom

jugoslovanske armade, ki je bil podpisan 20. junija 1945 v Devinu, ter prilogi k temu sporazumu: Navodila za koncentracijo jugoslovanskega odreda, ki je pod poveljstvom in kontrolo zavezniškega vrhovnega poveljnika za Sredozemlje; Jugoslovanska misija pri Osmi armadi.

Prispevki k zgodovini Brd 1914–1947 s poudarkom na NOB

Avtorica knjige **Milena Beguš** je v uvodu zapisala, da so jo k pisanju o dogajanju med NOB v Brdih sredi osemdesetih let nagovorili briški borci in aktivisti. Lotila se je obsežnega dela. Gradivo za knjigo je iskala v vaških kronikah in drugih zapiskih, v knjigah, ki opisujejo dogajanja med NOB v Brdih, v arhivskem gradivu, zapisanih spominih, pripovedovanju še živih prič, pa tudi v zapiskih svojega pokojnega očeta.

V knjigi se osebni spomini prepletajo z različnimi dokumenti in zapisi iz vaških kronik, kar daje knjigi posebno privlačnost. Da bi bolje razumeli množično sodelovanje Bricev v NOB, prikaže v knjigi čas prve svetovne vojne in obdobje fašizma, ki je bil »ključnega pomena za množični odpor po kapitulaciji Italije proti nemški vojski«. Upor posameznikov in aretacije ter fašistični teror pri zatiranju slovenstva so omogočili delovanje organizacije TIGR in KPI, ki sta se pozneje na sestanku na Sabotinu povezali. V Brdih je bilo namreč več celic KPI in pozneje po letu 1941 KPS. Ideje Osvobodilne fronte so se v Brdih začele širiti konec leta 1941 in na začetku leta 1942 z ustanavljanjem vaških odborov OF. Opisani so tudi delovanje mladine in žena, prve akcije mladine in prvi briški partizani, ki so odšli v partizane v februarju leta 1942. Temu so sledile mobilizacije v italijansko vojsko in aretacije. V Brda so se konec avgusta leta 1942 zatekli tudi ubežniki iz Gonarsa. Julija leta 1942 se je v Brdih oblikovala prva briška partizanska četa.

Padec fašizma in kapitulacija Italije sta omogočila vračanje zapornikov in vojakov iz razpadle italijanske vojske, vladalo je veselje in je veliko spominov

na ta čas. Oblikovale so se partizanske čete. Ustanovljen je bil Briško-beneški odred. Okrepilo se je politično delovanje, ki ga ilustrirajo zgodbe posameznikov. Nemška ofenziva konec novembra leta 1943 je zaradi izdajstva domačina borca skoraj uničila XXX. divizijo. Povečevalo se je okupatorjevo nasilje, opisano je v prispevkih ljudi, ki so to doživeli. Zgodila se je tragedija pri Peternelu, ko so Nemci 22. maja 1944 v besu segnili v hišo 22 ljudi in jih žive sežgali. V Cerovem so istega dne kot talce ustrelili deset ljudi. Brici se vsako leto teh dogodkov spominjo z množično spominsko slovesnostjo. Kljub terorju so organizirali ljudsko oblast. Zgodovinsko je bilo 9. julija 1944 zborovanje pri Kožbani, ki se ga je udeležilo približno 2000 ljudi in ga je vodil briški župnik, Edvard Ferjančič - Taras, predsednik okrožnega odbora OF. Opisan je dogodek, ko je na poti na osvobojeno ozemlje s skupino tovarišev v Soči utonil Jože Srebrnič. V knjigi so opisani delovanje varnostno-obveščevalne službe, narodne zaščite, skrb za ranjence in zdravstveno zaščito, ciklostilna tehnika in partizanski tisk, šolstvo in prosveta. Vse te dejavnosti so izpričane z dokumenti in pričevanji udeležencev. Brda so imela pomembno vlogo tudi pri oskrbi partizanskih enot IX. korpusa. Avtorica opiše delovanje gospodarskih komisij, ki so ilegalno nabavljale hrano v Furlaniji in jo predajale partizanskim enotam IX. korpusa.

Poglavje Od osvoboditve do priključitve 1945–1947 opisuje življenje pod zavezniško vojaško upravo. Zavezniki so obnovili stare italijanske občine in ukinili vse organe ljudske oblasti. Zavezniška uprava ni bila naklonjena Slovincem. Na območju Julijske krajine je bila ustanovljena Slovensko-italijanska antifašistična unija, ki se je bojevala za uveljavitev ljudske oblasti, za priključitev k Jugoslaviji in za slovensko-italijansko bratstvo. Izveden je bil popis prebivalstva v Coni A. Opisani so prihod zavezniške razmejivne komisije v Brda in zahteve Bricev za priključitev k Jugoslaviji.

V Dodatku pa so objavljene vaše kronike o tem obdobju in pesmi briških avtorjev, predvsem s partizansko tematiko. Knjiga je bogato opremljena s fotografijami in arhivskimi dokumenti. ●

Knjige lahko naročite pri Območnem združenju borcev za vrednote NOB Nova Gorica, Kidričeva 9, 5000 Nova Gorica; telefonska številka: 05/333-2017.

Na Žlebnikovi domačiji so Kajuhu postavili spomenik

Pesnik, ki vse bolj navdušuje mlade

Letos 17. septembra so na Žlebnikovi domačiji nad Šoštanjem odkrili spomenik enemu najodličnejših domačinov, partizanskega pesniku Karlu Destovniku - Kajuhu. Tam je padel 22. februarja 1944, komaj enaindvajset let star. Dogodek je vreden posebne pozornosti iz več razlogov, predvsem pa zato, ker se dandanes marsikdo skoraj sramuje slovenskega partizanskega boja za svobodo.

// BESEDILO: Matjaž Kmecl

// FOTO: arhiv občine Šoštanj

Šoštanjčani so z županom Darcom Menihom ob 95. obletnici pesnikovega rojstva poskrbeli za izjemno lep in moderen spomenik v obliki stiliziranega kozolca; vanj so poleg portretne skulpture in informativnih panojev umestili tudi elektronski prikaz Kajuhovega življenja in dela; poskrbeli so za prijazen in prometno urejen dostop do te samotne hribovske domačije in pripravili slovesnost ob odkritju s kakšnimi 15 praporščaki borčevskih organizacij, z nagovorom predsednika Državnega zbora RS **Milana Brgleza**, z obiskom sosednjih županov in dveh ministric ter z odlič-

nim pevskim nastopom gimnazijskega okteta s celjske Kajuhove gimnazije in z enako odličnimi deklamacijami učenk in učencev šoštanjske šole, tudi poime-novane po pesniku. Prireditev je odlično povezovala Milojka Bačovnik Komprej. Vse je bilo zgledno pripravljeno, kakor da bi se dogajalo v nekih drugih časih! Kljub slabemu vremenu se je na koncu koncev ob samotni, z zgodovino zaznamovani kmetiji zbralo precej ljudi, domačih in gostov.

O Kajuhu slovenska javnost danes marsikaj ve – že pred smrtjo in še bolj takoj po njej je postal svojevrsten mit, obdan z mogočno oblogo patetike: posebljenje slovenskega upora in duha. Že pred koncem vojne so njegovi stihi v številnih prepisih krožili med partizanskimi borci, deklamirali so si jih na brezštevilnih mitingih. Pozneje je njegovo življenje in delo podrobno raziskoval Emil Cesar, zdaj to delo več kot skrbno nadaljuje Vlado Vrbič, ki je dogal nekatera presenetljiva, do zdaj neznanata dejstva iz pesnikovega življenja (med drugim je popravil datum rojstva in nakazal nekaj bistvenih dejstev o Kajuhovih prednikih). Zaradi relativne časovne bližine in človeške občutljivosti pa ves blok intimnejših vprašanj v zvezi s pesnikom še zmeraj ostaja odprt – ne samo o mezaliansni zvezi med proletarskim Destovnikom in »buržujsko« Vasletovo, temveč seveda tudi o obeh ženskah, ki sta odločilno – vsaj ena – razvneli pesnikovo mlado erotiko in pesniško ustvarjalnost (tako ena kot druga sta bili po kakšnih deset let starejši od njega).

Toda tu je še zgodba o Kajuhovem bratu Jožetu, ki se je s svojim življenjem

in smrtjo izgubil med tragično množico mobilizirancev v nemško vojsko. Kdor koli se je v prejšnjih časih ustavljal pri Kajuhovi materi v hišici nad železniško progo v Šoštanju, ve, da si je v spomin na oba sinova uredila nekakšen zasebni muzej – v njem sta imela oba sinova enakovreden delež, po materinsko in ne glede na Karlekov slavo. Tu je živela sama, kajti umrl ji je tudi njen drobnji zapiti mož Destovnik, s katerim sta upravljalala kino »Kajuh« – ona je prodajala karte, on vrtel filme in gramofonske plošče; vsaj tako smo si ju zapomnili šolarji, ki smo tam mimo hodili v šolo (danes »Kajuhovo«).

Bili so slovensko značilna štajerska družina tistih časov, vsaj glede obeh sinov: eden pesniški glasnik osvobodilnega boja, ki ga je ubil slovenski kolaborant in se potem s tem v pričakovanju

Pevac Okteta Kajuh I. Gimnazije Celje (nekdanja Kajuhova gimnazija)

nagrade celo hvalil pred nemško komando (njegovo poročilo je ohranjeno, zato vemo zanj; Trboveljčan, žandar v Črni); drugi nesrečni brezimni nemški mobiliziranec, ki je padel za Hitlerja. Črnjanski žandar in Kajuh imata danes vsak svoj steber na ljubljanskem Kongresnem trgu, naj je to prav ali ne. Destovnikov »Jožek« nima ničesar; dokler je živela mati, je imel vsaj v njeni glavi in samotni sobi spomin.

Toda vse to je samo nekaj obstranskega marnjanja. Poudarek ostaja na zahvali in pohvali Šoštanju in vsej Šaleški dolini, da po toliko letih še zmeraj ostajata zvesta izročila »svojega« pesnika, kar s Kajuhovimi besedami: ... *Če bi ne bilo ljudi pri nas, / ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz, tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz!* ●

Moderen spomenik Kajuhu na Žlebnikovi domačiji nad Šoštanjem

Utrinek iz dvorane

Udeleženci okrogle mize

Okrogla miza: NOB in kolaboracija v Lenartu

Protifašizem je steber civilizacije

ZZB za vrednote NOB Lenart je sredi septembra v večnamenski dvorani Knjižnice Lenart pripravila okroglo mizo z naslovom NOB in kolaboracija. Dogodka so se med drugimi udeležili: poslanec SMC dr. Dragan Matič, poslanka SD Bojana Muršič, programski koordinator Levice dr. Sašo Slaček in poslanec Desusa Uroš Prikl. Okroglo mizo je vodila in usmerjala Darinka Čobec.

// BESEDILO IN FOTO: Alojz Bezjak

V uvodu so gostje na odgovorili na krajša vprašanja, nato pa so k razpravi svoje dodali še obiskovalci, med katerimi so bili tudi predstavniki lokalnega družbenega življenja in so govorili iz svojega poznavanja zgodovine in iz lastnih družinskih izkušenj. Najprej je **Dragan Matič** odgovoril na vprašanje, čemu izkrivljati zgodovino. Odločno je poudaril, da zgodovine ni mogoče potvarjati in da brez NOB ne bi bilo demokratične Slovenije; zelo dobro vsi vemo, kdo in s kakšnim namenom je sodeloval z okupatorjem. Prikazovati danes, da so bili zmagovalci tisti, ki so kolaborirali z Nemci, je nabiranje točk pri ljudeh, ki so razdvojeni in še vedno travmatizirani. Vojne vedno prinašajo zlo in storiti je treba vse, da se takšno zlo ne ponovi, ne pa prilivati nestrpnosti in netiti novih sovraštev med ljudmi. V OF so bili različni ljudje: komunisti, duhovniki, mladinci, skojevci, verni ljudje, je poudaril.

Poslanka **Bojana Muršič** je menila, da se na mlade prenaša premalo znanja o NOB, treba pa je gledati v prihodnost, da bodo mladi imeli svobodno pot v

svoje življenje. Poslanec Uroš Prikl je potvarjanje zgodovine poimenoval bolezenski simptom, ki ga nekateri nenehno razpihujejo. Dotaknil se je vprašanja revolucije in ob njeni definiciji poudaril, da je po vojni nastala korenita sprememba oblasti. Komunisti so potegnili voz OF in skupaj z njimi tudi vsi drugi.

Zanimivo interpretacijo je podal **Sašo Slaček**, ki je povedal, da je njegova babica hodila na prisilno delo v rajh, da je njen brat padel v partizanih, da je sam obiskoval OŠ Pohorskega odreda v Slovenski Bistrici; da pa danes stranke gradijo svoj ugled na različnih zaslugah. Fašizem se je zgodil in se ne sme več ponoviti. OF se je organizirala proti fašizmu in vanjo so bili vključeni različni rodoljubi, tega preprosto ni mogoče zanikati.

Iz občinstva v povsem polni dvorani so se oglasili različni razpravljavci, ki so pripovedovali zgodbe svojih družin, govorili so o tem, kako so ljudje spomine na vojne grozote nosili v sebi vse življenje. Travm, ki so nastale, pa danes ne bi smeli več vleči na dan in ne nadaljevati s konflikti, morali bi živeti za

danes in jutri. V vojni in tudi takoj po njej se je zgodilo veliko stvari, ki nam morajo biti v poduk za prihodnost, šola za mlade, s katerimi bi se morali veliko več pogovarjati o zgodovini, o eni sami zgodovini, ne pa da vsak dogodke razlaga s svojega zornega kota. Vedno več je izkrivljanja zgodovinskih dejstev. Govorniki so poudarjali, da ne moremo primerjati neprimerljivega; steber civilizacije mora sloneti na protifašizmu in protinacizmu. Priznanje in opravičilo za povojne poboje še ne pomenita, da smo moralno enotni, da smo se spravili s silami, ki so sodelovale z nacizmom. Z nacističnim zlom se ne moremo spraviti. Domobranstvo je bilo zločin, partizani pa so po vojni zagrešili zločin.

Dr. **Andrej Kožar** je omenjal madžarske zločine, tudi to, da je judovska skupnost v Prekmurju izginila. Kako bi bilo mogoče zanikati holokavst, se je vprašal. Za krvave dogodke pri Sv. Urhu nad Ljubljano se še nihče ni opravičil.

Eno izmed skupnih stališč je bilo, da imajo mediji pomembno vlogo pri prenašanju zgodovine, da pa prav mediji vse prevečkrat iščejo afera in nasilje, populistične izjave ne glede na zgodovinsko resnico. Mnogo bi lahko opravili s pomirjanjem ljudi; v iskanju ciljev za prihodnost, iz težkih ur zgodovine bi se morali kot narod nekaj naučiti vsi skupaj; ne pa da smo razdvojeni. Da pa bomo oddajali energijo enotnosti, sprave, zblíževanja za narodno enotnost, je treba veliko pogovora, poslušanja drug drugega in upoštevanje dejstev. ●

V počastitev 70. obletnice vrnitve Primorske

Razstava o Pevskem zboru Srečko Kosovel

Ubrano zborovsko petje ima v Sloveniji dolgo tradicijo. Lahko bi rekli, da je zborovsko petje pri nas doma. To potrjuje tudi rek, ki nas spremlja povsod po svetu in pravi, da kjer so trije Slovenci skupaj, je že pevski zbor. Petje ni utihnilo niti v času svetovnih vojn. Pevski zbori so delovali tudi v vseh prekomorskih brigadah, bataljonih in v večini čet. Nastopali so predvsem na internih prireditvah v enotah, pa tudi na javnih prireditvah, kakršne so kulturne skupine prirejale v osvobojenih krajih.

// BESEDILO: **Nada Čibej**

// FOTO: **Slavko Gračner in Zdenko Pribac**

To dokazuje tudi zgodba o Pevskem zboru Narodnoosvobodilne vojske Slovenije Srečko Kosovel. Pevski zbori v vrstah partizanskih enot so opravljali kulturno, izobraževalno in tudi politično poslanstvo neprecenljivega pomena. Predvsem so bili pomemben povezovalni element pri Slovencih, ki so bili mobilizirani v italijansko vojsko oziroma so postali interniranci, taboriščniki in zaporniki – te so Italijani odpeljali z njihovih domov kot nevarne ali da bi preprečili njihov odhod v partizane.

Primorski Slovenci so se že avgusta leta 1943 v ujetništvu v Constantini združevali pri petju in skupina 42 fantov in mož je 8. avgusta 1943 postala »Jugoslovanski zbor«. Po nastopu v angleškem oficirskem domu so se vrstili nastopi in oktobra leta 1943 je dirigentsko palico v roke vzel Mirko Černigoj, ki je zbor vodil do prihoda v Gravino, kjer so se pevci pridružili Pevskemu zboru Srečko Kosovel.

Po kapitulaciji Italije je bilo v Gravini pri Bariju ustanovljeno zbirno partizansko središče za vse, ki so se želeli pridružiti NOVJ. 5. junija 1944 je taborišče obiskala kulturniška skupina 10. ljubljanske udarne brigade. Njen član je bil tudi Rado Simoniti. Pripravili so velik miting, po končanem uradnem delu pa se jim je v zahvalo iz ozadja oglasila ubrana slovenska pesem. Pelo je približno 30 »Černigojevih« pevcev. Prefinjeno Simonitijevo uho je takoj dojelo, da je to ogrodje, iz katerega se da zgraditi zelo kakovostno pevsko telo. Stekle so

priprave in vaje. Zbor je na predlog Borisa Zihlerla dobil ime po Srečku Kosovelu. Njegov dirigent je postal Rado Simoniti, korepetitorja pa Vlado Golob in Filip Bernard. Med pripravami na prvi koncert, ki so ga imeli 11. septembra 1944 v gledališču Teatro Niccolo Puccini v Bariju, je zbor imel preizkusni nastop 6. septembra v bolnišnici Grumo. Po prepričljivem nastopu in izrednem odzivu so sledili koncerti po zavezniških oporiščih in vojaških bolnišnicah. Na predlog Edvarda Kardelja je zbor postal uradni pevski zbor NOVJ. S koncertom v Quassanu 17. oktobra so se poslovili od Italije in se vrnili v domovino.

Svojo uspešno pot na Primorsko so začeli s koncerti na Visu, v Šibeniku in

Splitu, Dubrovniku, Trebinju, Cetinju, Baru in Skadru.

Posebno doživetje je bil koncert v Bitoli na začetku leta 1945. Zbor je zapel makedonsko Bolan mi leži v Simonitijevi priredbi in doživel eksplozijo navdušenja v koncertni dvorani. Sledili so nastopi v Skopju, Vranju (slovenskim izgnancem z Gorenjskega in Štajerskega) in Nišu. Po štirih mesecih nevarnosti, voženj, prepevanja in vaj je zbor 22. februarja 1945 prispel v Beograd. Že naslednji mesec je odšel na prvo turnejo, na vseslovanski kongres v Sofiji v Bolgariji. Nastope je imel še v Plovdivu, Stari Zagori, Gabrovem in Plevnu. Po vrnitvi v Beograd se jim je 22. aprila 1945 pridružil 35-članski zbor primorskih fantov, ki jih je vodil Leopold Černigoj (pevski zbor letalskega detašmaja NOVJ pri RAF). Skupaj so odpeli še 28 koncertov, vrhunec nastopov v Beogradu je bil koncert pri maršalu Titu 10. maja 1945.

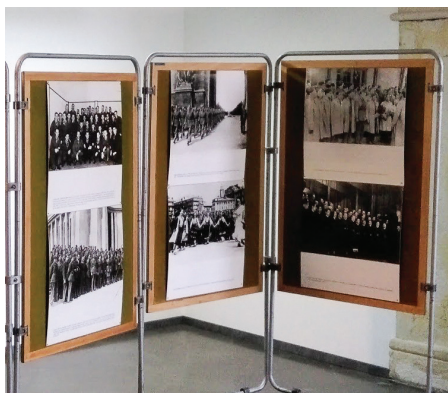
Nato se je začela prava pot domov, v Slovenijo. Prvi nastop je bil v Mariboru 2. junija in potem 15. julija 1945 osrednja manifestacija v Unionski dvorani v Ljubljani. Sledilo je še 13 navdušujočih nastopov. Potem pa zadnji cilj – Primorska. Peli so v Postojni, Vipavi, Tolminu, Cerknem, Idriji, Ajdovščini, Ivanjem Gradu, Opatjem selu in

Nagovor Marijana Križmana, predsednika ZZB NOB Koper, ob odprtju razstave

Kostanjevici. V Tomaju so se poklonili svojemu »patronu« Srečku Kosovelu. Zapeli so v Sežani, zavezniki pa so jim preprečili nastop v ladjedelnici v Trstu. V tedaj partizanom nenaklonjeni Gorici so jih na koncertu v gledališču Verdi varovali zavezniki z oklepniki, saj so se bali nemirov. Ko pa je zbor zapel ameriško »Carry me back to old Virginny«, so Angleži in Američani ponoreli. Čestitke so prihajale od vsepovsod, o oklepnikih ni bilo več ne duha ne sluha. Koncert so še dvakrat ponovili. 20. avgusta 1945 pa so uresničili željo in nastopili v prepolni dvorani gledališča v Trstu ter naslednji dan ponovili koncert.

Zbor se je leta 1946 okrepil z novimi pevci (skupaj jih je bilo 84). Gostovali so na Češkoslovaškem, koncertirali so v Smetanovi dvorani v Pragi, kjer se jim je pridružil Friderik Lupša, solist ljubljanske Opere. Sledila je pot na pomembno misijo v Pariz, na konferenco zunanjih ministrov, ki je urejala tudi vprašanje Primorske. Prvi koncert je bil 10. maja 1946 pod pokroviteljstvom najvišjih francoskih kulturnih, političnih in vojaških predstavnikov v gledališču Palais de Chaillot. Ob petju Marselje-

Utrinek z razstave

ze, državne himne Francije, je v dvorani nastalo tako navdušenje, da so morali himno zapeti dvakrat.

Sledili so nastopi v Lyonu, Grenoblu, Marseillu, Nici, Lensu, v Belgiji so nastopili v Bruslju in Antwerpnu. Vabili so jih na Švedsko, Norveško, v Sovjetsko zvezo in ZDA, želeli pa so si domov, k družinam in porušnim domovom.

Na poslovnem koncertu v Ljubljani jih je v imenu Osvobodilne fronte pozdravil Oton Župančič, zadnjikrat pa so se zbrali na Okroglici.

Pevski zbor NOVJ Srečko Kosovel je imel 131 koncertov v osmih državah, 19 radijskih koncertov, štiri koncerte za film in štiri koncerte za plošče. Vseh nastopov je bilo 158. Zbor je bil odlikovan z redom bratstva in enotnosti z zlatim vencem, domicil pa mu je podelila občina Ajdovščina. ●

Dobrnjč: Najštevilnejši zbor slovenskih žensk

V nedeljo, 15. oktobra, je v tem kraju potekala tradicionalna prireditev ob obletnici 1. kongresa Slovenske protifašistične ženske zveze, ki so ga tudi letos pripravili Društvo Dobrnjč, Občina Trebnje in ZB za vrednote NOB Trebnje. V prelepi oktobrski nedelji se je na prizorišču znova zbralo ogromno ljudi, ki so s tem izkazali spoštovanje vsem ženskam udeleženkam v

ženska četa v Loškem odredu. Ženske se aktivno sodelovale v celotnem procesu planiranja in sodelovanja v bojih. Po beseda ministrice so se pogumno soočile z izzivi v težkih okoliščinah in dokazale, da je obramba domovine tudi v rokah ženske polovice prebivalstva.

Zbrane je pozdravila tudi **Vera Klopčič**, predsednica društva Dobrnjč in hči Mare Rupena

Foto: Brane Praznik

NOB, posebno pa tem, ki so se 17. in 18. oktobra 1943 v tem kraju zbrale na 1. kongresu Slovenske protifašistične ženske zveze. Zato se ta prireditev z razlogom imenuje najštevilnejši zbor slovenskih žensk.

Prireditev tradicionalno privabi veliko političark, tudi letos so prišle poslanka Alenka Bratušek, državna sekretarka na kmetijskem ministrstvu Tanja Strniša in seveda slavnostna govornica, obrambna ministrica **Andreja Katič**. Ta je v svojem nagovoru posebej poudarila vlogo žensk kot aktivnih bork v NOB, ki so prevzele tudi najzahtevnejše in najnevarnejše naloge. Po njenih besedah gre za pomembno zgodovinsko vojaško izkušnjo, ki je ključen mejnik v razvoju udejstvovanja Slovenk kot vojakinj in vojaških poveljnic. V okviru delovanja narodnoosvobodilnega gibanja pa je omenila dve enoti, ki sta bili po članstvu izključno ženski: poleg ženskega voda v Pohorskem bataljonu je delovala tudi

Osolnik, sekretarke 1. kongresa. Po njej se imenuje krak Evropske pešpoti, ki ga vsako leto ob praznovanju prehodijo številni pohodniki. Tudi letos so krenili iz Dolenjskih Toplic in iz Žužemberka in se na koncu pridružili proslavi. V kulturnem programu, ki ga tradicionalno z zelo izvirnim nastopom zaznamujejo učenci podružnične Osnovne šole Dobrnjč pod mentorstvom Klavdije Livk in Bojane Kastigar, sta nastopila še Orkester slovenske vojske pod taktirko Gregorja Vidmarja in zbor Lipa zelenela je, ki ga je vodil Karel Leskovec.

Na prizorišču pa je bilo mnogo znanih obrazov, med njimi častni predsednik ZZB NOB Janez Stanovnik, aktualni predsednik Tit Turnšek, Bogdan Osolnik in množica odlično razpoloženih članov ZB iz skoraj vseh večjih slovenskih krajev.

J. H.

Foto: Ladislav Župančič

Na Kozjeku so obnovili nekdanjo partizansko bolnišnico Tevakin

Partizanska saniteta – obraz humanosti ljudi

V Gradišču na Kozjeku so konec septembra pripravili slovesnost ob prenovi bolnice Tevakin. Prireditve na Gradišču, ki povezuje dve sosednji občini, Podvelko in Selnico ob Dravi, so se med drugimi udeležili Anton Kovše, župan Podvelke, in Igor Štruc, podžupan Občine Selnica ob Dravi, oba sta tudi pozdravila zbrane, prof. Marjan Kos, kustos Pokrajinskega muzeja Slovenj Gradec, Roza Košman, predsednica KO ZB Kapla, Jože Gašparič, predsednik ZZB Ruše, in številni drugi.

// FOTOGRAFIJE: **Aleksander Golob**

Posebno toplo so obiskovalci pozdravili Maksa Holcmana, edinega še živečega partizana, in Andreja Lacka, vnuka narodnega heroja Jožeta Lacka. Zbrane je nagovoril tudi **Aleksander Golob**, predsednik komisije za turizem na Občini Podvelka, ki je vodil obnovo bolnišnice. Slavnostni govornik na prireditvi je bil **Borut Končnik**, predsednik ZB Podvelka in eden od pobudnikov za obnovo bolnice Tevakin. V govoru je med drugim poudaril izjemen pomen partizanskega zdravstva in spregovoril o nastanku bolnice skozi oči in spomine sanitetnega referenta in medicinca Vinka Gregorca - Suhija iz Lackovega odreda, ki je imel nalogo organizirati lastno sanitetno oskrbo, in prav tako medicinca Vlada Weingerla, pozneje znanega specialista za pljučne bolezni, direktorja

Zdravstvenega doma Slovenj Gradec in tamkajšnjega primarija.

Ob odprtju so pripravili pohod in ogled bolnice, nato pa še priložnostno slovesnost, na kateri so nastopili člani KUD Gradišče, Ljudske pevke s Kaple in harmonikarji iz Gradišča. Nastanek in delovanje bolnice Tevakin sta predstavili profesorici slovenščine **Barbara in Metka Volmajer** in ga objavljam v celoti.

O nastanku bolnice Tevakin

NOG se je v letu 1944 razširilo na postopajevsko območje Kozjaka ob avstrijski meji. Septembra istega leta je bila izvršena reorganizacija Pohorskega odreda v Lackov odred. Glavnina Lackovega odreda je v tem letu zapustila

Pohorje ter se združila z bataljonom na Kozjaku. V tem času so potekali številni boji in začela se je kazati potreba po ustrezni zdravstveni oskrbi ranjenih in obolelih borcev.

22. septembra 1944 je na Kozjak prišel sanitetni referent Vinko Gregorc - Suhi in začel organizirati sanitetno službo. Za ranjence so uredili tri manjše bunkerje – zemljanke. Zemljanka nad Milekovo domačijo je oskrbovala težje ranjence, drugi dve zemljanki pa sta bili v Urlavbičevem gozdu. Na Spodnji Kapli je v leseni kolibi delovala bolnica Avšjek.

Novembra leta 1944 so ranjence zaradi bojazni pred izdajo preselili na senik

Informativna tabla pri vhodu

h Krnčniku. Tam so vladale nevzdržne razmere in Suhi je začel razmišljati o novi bolnišnici. Po vztrajnem iskanju je za novo bolnišnico našel težko dostopno, vendar izredno ugodno lokacijo na Sp. Kapli v Drukovem gozdu. V tem gozdu je nastala in delovala partizanska bolnica Tevakin, ki je kar osem mesecev, od oktobra 1944 do maja 1945, oskrbovala ranjence.

V svojih spominih je Suhi zapisal: »V Drukovem gozdu sem našel lokacijo za bolnišnico, ki si je nisem mogel predstavljati boljše. Nahaja se ob napajališču za živino. Naša bolnišnica se po slovesu ne more primerjati z bolnišnico Franjo, čeprav sem prepričan, da je po svoje zelo zanimiva, morda celo edinstvena. Njena posebnost je, da je pokrita s kar pol metra debelo plastjo zemlje, da je zelo velika (merila je 4 x 12 m), da je bila oddaljena največ pol ure hoda od štirih gestapovskih postojank in da je skoraj na avstrijski meji.

Vhod v obnovljeno bolnico Tevakin

Sprejela je lahko do 25 ranjencev in v svojih osmih mesecih delovanja ni bila izdana.»

Za graditev tako velikega bunkerja so se odločili zaradi vse večjega števila ranjencev. Polovica bolnišnice z dobro opremljeno kuhinjo in bivalnim prostorom je bila vgrajena v zemljo, nadzemni del pa je bil skrbno prekrit z zemljo in drugim gradivom. Posebnost bolnišnice v Drukovem gozdu je, da je bila zgrajena brez žebeljev. Les za zgraditev bolnišnice so dobili pri Doršenkovem Štefanu, v Drukovem gozdu pa so lahko posekali les za podpornike.

O notranjosti bolnice je Suhi zapisal: *»Zgradili smo bolnišnico, ki do same strehe v sebi ni imela niti enega žebelja. Pograde smo pričeli v bolnišnico postavljati, ko je bila že vsa pokrita z zemljo, v sredini zadnjega dela je bil vhod v kuhinjo. Prav v zadnjem gornjem robu kuhinje je bil viden dimnik, ki je bil od tam speljan pol metra pod zemljo v nekaj metrov oddaljeno votlo drevo, tako se ni čutil noben smrad ali dim. Pred ležišči je stala operacijska miza. Bila je dolga dva metra in*

Milena Končnik med prebiranjem poezije

visoka kot normalna miza. Uporabljali smo jo za previjanje težjih ranjencev, na njej pa smo tudi jedli.»

Bolnico so ves čas obratovanja oskrbovali z zdravili, sanitetnim materialom in živili. Na to kaže tudi dejstvo, da je v bolnici Tevakin umrl le en ranjenec. Ranjenec, zdravljen v bolnišnici Tevakin, **Rudi Strohmaier - Marjan**, je o pomenu bolnišnice zapisal tole: *»Partizanskih bolnišnic v nobenem primeru ne moremo primerjati z današnjimi modernimi zdravstvenimi ustanovami, vendar pa so ravno te partizanske bolnice rešile življenja stotinam ranjenih in bolnih borcev ter zapustile zanamcem veliko humanitarno izročilo.»*

Po koncu vojne je bolnica Tevakin propadala, vendar so jo borci Lackovega odreda, nekdanji zdravstveni delavci, ranjenci in domačini zaradi njene pomembnosti ob sodelovanju s Koroškim

pokrajinskim muzejem sklenili znova zgraditi. V polovični velikosti so jo za javnost odprli 17. septembra 1988. Za nekaj časa se je nato na bolnišnico pozabilo. V letu 2003 so jo znova obnovili in v avgustu istega leta odprli za obiskovalce. 30. septembra letos pa smo slovesno odprli obnovljeno bolnico Tevakin. Pobudo za obnovo je dal dr. Borut Končnik v sodelovanju z lokalnimi organizacijami in združenjem ZB NOB.

Spomin na Suhega in dr. Weingerla

Spomin na primarija Vlada Weingerla in na njegovo sodelovanje z Vinkom Gregorcem - Suhim pa je obudil Borut Končnik, ki je kot urednik mesečnika Koroško zdravstvo leta 1983, to je v času, ko bolnica Tevakin ni več obstajala, nova replika pa še ni bila zgrajena, objavil zdravnikove spomine. Dr. Weingerle je tedaj med drugim zapisal:

»Na Kozjak sem prišel 6. decembra 1944 in bil imenovan za namestnika sanitetnega referenta Gregorca Suhega. Značilno za to obdobje je, da so nam zaupniki iz Maribora, Gradca in celo z Dunaja pošiljali obilo sanitetnega materiala. Nastale zaloge pa so dopolnili še Angleži, ki so nam s padali odvrgli toliko sanitetnega materiala, da smo ga imeli do osvoboditve.

Takrat smo se prvič srečali z zdravilom, ki je nepogrešljivo še danes, s penicilinom. S Suhim sva s pridom uporabljala znanje, ki sva si ga kot medicinca pridobila pred odhodom v partizane. Nekaj težjih ranjencev, ki jih sama nisva mogla oskrbeti, sva poslala preko Drave in so pristali v bolnišnicah vzhodnega Pohorja pri dr. Zmagu Slokanu. Lažje ranjence sem ambulantno zdravil, kar v enoti. Vsi ti so tudi spremljali Lackov odred na pohodih in spopadih. Težje pa v bunkerjih oziroma v bolnici Tevakin v Drukovem gozdu.

Žal mi manjkajo z območja Kozjaka, občin Dravograd in Radlje obširnejši podatki o delu partizanske sanitete, ker so mi Bolgari in Rusi odvzeli vso sanitetno administracijo in mi jo uničili. Suhemu je uspelo marsikaj ohraniti in je administracijo skupno s preostalimi ranjenci po osvoboditvi predal vojaški bolnišnici v Mariboru, ki jo je takrat ustanovil in vodil dr. Zmago Slokan. Za konec lahko ugotovim, da je saniteta kljub relativno šibki zasedbi omogočila, da je Lackov odred lahko na tem izpostavljenem severnem območju naše dežele izvršil svojo pomembno in vojaško in politično vlogo.« ●

Čreta: Spomin na prvo frontalno bitko

Prva sobota v oktobru je tradicionalno rezervirana za spominsko slovesnost na Čreti nad Vranskim v spomin na 26. oktober 1941, ko je bilo tukaj prizorišče prve frontalne bitke slovenskih partizanov, borcev Prvega štajerskega bataljona, z nemškim okupatorjem. Bataljonu, ki je bil sestavljen iz treh čet, je poveljeval Franc Rozman - Stane. Borci so več ur odbijali napade nemške vojske in sovražniku prizadejali občutne izgube, sami pa so se brez žrtev umaknili čez težak teren na varno. Bitka je močno odmevala v tedanji okupirani Evropi in je imela velik pomen na Štajerskem, predvsem v množičnem odporu slovenskega naroda proti okupatorju.

Na Čreto vsako leto pride veliko ljudi iz širše Spodnje in Zgornje Savinjske doline, med njimi je bilo letos tudi 19 pohodniki VDV-brigade, ki jih je iz smeri Nazarij pripeljal David Ermenc. Kraju še danes pravijo »partizanska Čreta«, saj je bil med vojno močno zavetišče partizanov, na kar moramo biti ponosni, je med drugim dejal Matej Pečovnik, župan Nazarij. Prireditev prip-

ravljajo domoljubne in veteranske organizacije Žalca in ZB Mozirje, letos so se je udeležili tudi člani Kulturno-zgodovinskega društva Triglav Kamnik (na sliki) in seveda številni praporščaki. Slavnostni govornik je bil **Tit Turnšek**, predsednik ZZB NOB Slovenije. Zbrane je pozdravil tudi Marjan Turičnik, predsednik ZZB NOB Žalec, za kulturni program pa sta poleg voditeljice in recitatorke Jožice Ocvirk poskrbela še Pihalni orkester Prebold in Mešani pevski zbor PD Tabor.

Besedilo in foto: Jožica Hribar

Slovesnost na Koritnici v Baški grapi

Ščepec spomina na velike dogodke

Na Koritnici v Baški grapi so se 30. septembra spomnili 45. obletnice odkritja spomenika padlim borcem in žrtvam vojne iz Krajevne skupnosti Grahovo ob Bači. Dogodek so umestili v peti pohod po tematski poti Na svoji zemlji, ki ohranja spomin na vojne dogodke in na čas snemanja filma z istim imenom v teh krajih.

// BESEDILO IN FOTO: **Olga Zgaga**

Zastave, slavloloki, okrašena okna in slavnostno razpoloženje so tudi tistega 24. septembra leta 1972 spremljali praznično dogajanje. Pred skoraj tisoč obiskovalci je govoril domačin prvoborec Andrej Brovč - Janko. Spomnil je na težke dni Primorske pod italijan-

sko zasedbo in na nenehne akcije proti sovražniku, ko so partizani noč za nočjo vznemirjali okupatorja, predvsem z rušenjem železniške proge. Akcije so se vrstile že od ustanovitve organizacije TIGR in potem skoraj do konca vojne. Velike uspehe so imeli predvsem v letu 1944, tako da je poveljnik ekspedicij-

skih sil za Bližnji vzhod, general Wilson, v zahvalni brzojavki Titu posebno poudaril pomembnost partizanske akcije v Baški grapi.

Krajani so ponosni, da je spomenik delo domačina, akademskega slikarja in grafika **Ljuba Brovča**. Kot srednješolskega profesorja likovne vzgoje, vzgojitelja in kulturnega delavca pa so ga zanimala še druga področja ustvarjalnosti. Njegovo življenjsko pot je namreč zaznamovala tudi druga vojna, iz katere je izšel kot prekomorec, po vojni je bil član borčevske organizacije. To ga je nagovorilo, da se je v svojem ustvarjalnem zagonu lotil tudi načrtovanja oblik in postavitve nekaterih partizanskih spomenikov na Tolminskem.

Ko so se krajani in borci njegove rodne vasi obrnili nanj, da bi tukaj ustvaril spomenik žrtvam vojne, se je še posebno potrudil. Skiciral je serijo idejnih osnutkov, izdelal idejno zasnovo z maketo in nadzoroval graditev. Potrudili pa so se tudi domačini. Na tem sončnem kraju so odstopili zemljišče ter z zagnanostjo in ponosom izvedli vsa gradbena dela. Potreben kamen so mladi fantje pripeljali iz kamnoloma v Lipici, šolska mladina pa se je izkazala z nabiranjem travne ruše za ureditev okolice. Vitek, šest metrov visok spomenik v obliki treh pušk, katerih položaj sporoča konec sovražnosti, mir in svobodo, se je z dinamično eleganco dvignil poti nebu kot nenehna častna salva 25 žrtvam vojne, katerih imena so vklesana na ploščo podstavka. S to stvaritvijo se je umetnik oddolžil ne le spominu na svoje padle rojake, ampak tudi svojemu rojstnemu kraju.

Krajevna skupnost Grahovo ob Bači je v sodelovanju z domačimi društvi in Društvom Baška dediščina slavnost obogatila s kulturnim programom. Krajanje in pohodnike je nagovorila predsednica Irena Štenkler, slavnostni govornik pa je bil **Rok Uršič**, predsednik združenja borcev za vrednote NOB Bovec, Tolmin, Kobarid.

Ob zgraditvi so spomenik sprejeli v varstvo otroci Osnovne šole Grahovo ob Bači. Šole v kraju ni več, a je pesem najmlajših krajanov pod budnim očesom domačinke Tanje Mavri kljub temu polepšala spominsko slovesnost. Izkazali sta se učenki osnovne šole Most na Soči Mojca Mavri kot solistka in Nika Mavri kot bralka odlomkov iz zbirke novel V gaju življenja. Pridružili so se še za to priložnost zbrani domači pevci nekdanjega Pevskega zbora Ivan Kokošar. Razstavili so tudi nekaj fotografij s slavnostjo ob odkritju spomenika. ●

Letošnja slovesnost na Koritnici

Leto 1972, ob odkritju spomenika. V prvi vrsti sedijo matere padlih partizanov (avtor fotografije je neznan).

Slovesnost v počastitev ustanovitve Gubčeve in 12. brigade

Proslava v duhu partizanskega mitinga

Pevski zbor Zimzelen in zborovodja Stane Peček

Na Trebelnem je mokronoška organizacija ZZB za vrednote NOB 9. septembra pripravila slovesnost v spomin na ustanovitev Gubčeve in 12. brigade. Od ustanovitve IV. SNOUB Matija Gubec je minilo 75 let, od ustanovitve 12. SNOUB pa leto dni manj. Gubčeva brigada je bila ustanovljena 4. septembra 1942 v zavetju bukovega gozda pod Trebelnim. Na kraju, kjer se je leta 1942 zbralo 640 partizanov, pripadnikov novoustanovljene brigade, danes stoji spominsko obeležje.

// BESEDILO IN FOTO Vesna Bleiweis

O b njem je delegacija Skupnosti Gubčeve brigade položila venec. V delegaciji sta bila tudi prva partizana, gubčevca Stojan Pertovt in upokojeni general Lado Kocijan. Pred začetkom prireditve na Trebelnem so predstavniki tamkajšnje organizacije ZZB položili vence v spomin padlim domačinom pri spomeniku pred občino Mokronog - Trebelno in pri Repovi hiši, kjer je bila 24. septembra 1943 ustanovljena 12. brigada.

Zbranim je o bojni poti Gubčeve brigade spregovoril **Milan Gorjanc**, član predsedstva ZZB NOB Slovenije. Njegova osrednja misel ni bila posvečena samo orisu bojne poti brigade od njenega prvega boja z belogardisti le dan po ustanovitvi pa do zadnjega velikega boja 7. maja 1945 na Orlah za osvoboditev Ljubljane. Bila je tesno povezana z današnjim družbenim utripom in odnosom do NOB in njenih vrednot. Naraščanje ihtavega, lažnega in zlona-mernega sprevačanja zgodovinskih

dejstev, povezanih s pomenom in vlogo NOB, je značilnost današnjega časa. Časa, v katerem se pred 72 leti izbojevana svoboda skuša prikazati celo kot velika napaka in kot naglavni greh vseh, ki so nam jo pribojevali. Časa, v katerem institucije države marginalizirajo in tolerirajo sovražni govor, ki vse bolj prodira v slovenski medijski oziroma javni prostor. Časa, v katerem se postulati demokracije pogosto zlorabljajo za strankarske ali druge ozke interese v škodo razvojnih projektov na različnih ravneh državne organiziranosti. Še nas je veliko, ki moramo in zmoremo sta-

Milan Gorjanc kot slavnostni govornik

ti na braniku svobode, ki sta jo priborili tudi Gubčeva in 12. brigada, in združeni moramo biti v enotnem boju za ohranitev vrednot NOB in njihovo umeščanje v sedanji čas, je bilo eno od poudarjenih sporočil slavnostnega nagovora.

Udeležence slovesnosti je pozdravil tudi župan občine Mokronog - Trebelno Anton Maver ter se zahvalil vsem organizatorjem in sodelujočim. Hkrati pa se ni izognil kritičnemu pogledu na čas, v katerem se v naši deželi netita nestrpnost in aroganca do vseh, ki si ne pustijo vzeti negovanja izročila in vrednot NOB.

Kulturni program je bil v rokah Staneta Pečka. Prvič, odkar se udeležujem slovesnosti, je bila slovesnost po vsebini pravi partizanski miting. Predvsem satirična besedila kulturnikov Gubčeve brigade – črnogledega humorista Olega Križanovskega - Igorja, Aleksandra Pečeta - Saše, Dušana Savnika in še nekaterih partizanov kulturnikov – so polno zaživela v izvedbi ženskega pevskega zbora Zimzelen iz Mirne in recitatorjev. Učenci Podružnične osnovne šole Trebelno so dali slovesnosti pridih mladosti, godbeniki Občinskega pihalnega orkestra Trebnje pa so skupaj s pevskim zborom prvič izvedli Himno Gubčeve brigade, za katero je glasbo napisal Radovan Gobec, besedilo pa Vida Brest. Kot vselej pa so Hej, brigade razvnele občinstvo.

Slovesnost že tradicionalno zaznamujejo pohodniki, ki pridejo na prizorišče iz štirih smeri. Pohodnike so k sodelovanju povabila območna združenja slovenskih častnikov Novo mesto, Policijsko veteransko združenje Sever za Dolenjsko in Belo krajino, Združenje veteranov vojne za Slovenijo Trebnje in organizaciji ZZB iz Šentruperta in Mirne in člani društva Hrast – Duletove čete, Gorjanske, Slobodanove in Novomeške čete. Najbolj pa med povabljenimi udeleženci vedno izstopajo praporščaki s prapori lokalnih organizacij ZZB ter Gubčeve in 12. brigade. Skupnost Gubčeve brigade je na slovesnosti svojemu letos umrlemu praporščaku Marjanu Pečanu posthumno podelila brigadno priznanje. Tovariš Marjan je skoraj tri desetletja zvesto, pogumno in s ponosom nosil brigadni prapor in bil predan borec za vrednote NOB in njeno dediščino. ●

Mednarodna spominska pot zavezništva Vranov let

Vranovi potomci se vračajo v Slovenijo

Občina Metlika, Vojaški muzej Slovenske vojske, Združenje borcev za vrednote NOB Metlika in Društvo Vranov let so 1. oktobra na Otoku pri Metliki pripravili prireditev v spomin na osvoboditev zavezniških vojnih ujetnikov iz taborišča STALAG XVIII D v Mariboru. Mednarodna spominska pot zavezništva Vranov let je projekt, ki ohranja spomin na reševanje in osvobajanje zavezniških vojnih ujetnikov in letalcev v času NOB. Osnova projekta so spomini avstralskega vojnega ujetnika Ralpa Churchesa iz omenjenega taborišča, ki jih je strnil v knjigi Vranov let v svobodo.

// BESEDILO: Milan Travnikar

Slavnostni govornik na prireditvi je bil **Miro Cerar**, predsednik vlade, množico obiskovalcev pa so nagovorili še Darko Zevnik, župan Občine Metlika, Sophie Honey, veleposlanica Velike Britanije in Severne Irske v Sloveniji, in Brent Hartley, veleposlanik Združenih držav Amerike. O vlogi in pomenu projekta Mednarodna spominska pot zavezništva Vranov let je spregovoril Eduard Vedernjak, predsednik Društva Vranov let.

Ob tej priložnosti je bila na prireditvenem prostoru pri letalu DC-3 Dacota postavljena stalna razstava z naslovom Ponovno rojeni: slovenski partizani in reševanje zavezniških letalcev med drugo svetovno vojno. Razstava je postavljena na dvanajstih betonskih podstavkih, na katerih so nameščeni fotografije in besedila z opisom vsebine fotografije v slovenskem in angleškem jeziku. Avtorja razstave sta zgodovinar

dr. Blaž Torkar in mag. Zvezdan Markovič, fotografije pa je priskrbel Muzej novejšje zgodovine Slovenije. Razstava sta finančno podprli ministrstvi za kulturo in za obrambo.

Vsebinsko razstave je na prireditvi predstavil dr. Blaž Torkar, zajema pa sodelovanje med zavezniki in partizani; organizacijo in graditev prvih letališč in spuščališč; število rešenih zavezniških letalcev, število zajetih, število umrlih – seznam je sestavljen tudi po narodnostih; zemljevid Slovenije s kraji, kjer so bile najdene razbitine letal; zavezniško pomoč, podatke o letalu DC3 Dacota in zgodbo Vranovega leta. Muzej novejšje zgodovine Slovenije je ob slovesnosti pripravil barvno publikacijo v slovenskem in angleškem jeziku z naslovom Zavezniški letalci.

Vranov let je projekt, ki ohranja spomin na reševanje in osvobajanje zavezniških vojnih ujetnikov in letalcev v

Miro Cerar kot slavnostni govornik (Foto: Bor Slana/STA)

času NOB. To je spomin na junaštvo slovenskih partizanov, partizanskih kurirjev in slovenskega, pretežno kmečkega prebivalstva, ki je ubežnikom tudi za ceno svojega življenja in imetja dalo hrano in zatočišče.

Pot je posvečena pobegu in osvoboditvi 96 britanskih vojnih ujetnikov iz taborišča STALAG XVIII D v Mariboru. Dogodek je edinstven v zgodovini druge svetovne vojne zaradi množice osvobojenih zaveznikov. Pobeg sta pripravila vojna ujetnika Ralph F. Churches - Vran iz Avstralije in Les Laws iz Anglije. S partizanskega letališča Otok so 18. septembra 1944 Britanci poleteli z letali Dacota DC-3 v zavezniško oporišče Bari v Italiji. ●

Blaž Torkar, avtor razstave, v pogovoru s partizanskim komandantom Francem Severjem - Franto (Foto: Ladislav Zupančič)

Neil Churches, sin Ralpa Churchesa, in Eduard Vedernjak (Foto: Vilma Vedernjak)

Ilova gora:

Ob 74. obletnici legendarnih bojev na Ilovi gori so tudi letos skrbno pripravili spominsko slovesnost pri spomeniku, kjer se je zbralo lepo število domačinov iz Grosuplje in okolice, med njimi veliko mlajših pohodnikov. Navzoči so bili tudi člani Spominskega dolenskega bataljona in številni prapori ter častna straža Slovenske vojske.

Pozdravni nagovor je v imenu prirediteljev imela predsednica krajevne organizacije ZB NOB Grosuplje Biserka Jakopin, ob njej pa sta stala predsednika lokalnih organov ZVVS in PVZ Sever. Slavnostni govornik je bil **Milan Gorjanc**, član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije. Pri

polaganju vencev so sodelovale skupna delegacija ZB NOB Grosuplje ter območnih organizacij ZVVS in PVZ Sever ter delegaciji skupnosti borcev Ljubljanske in Cankarjeve brigade. V kulturnem delu sporeda so sodelovali: pihalni orkester Glasbene šole Grosuplje, Partizanski pevski zbor iz Ljubljane (zborovodja prof. Iztok Kocen), mezzosopranistka Nataša Loborec Perovšek, recitatorji iz Gledališča Hiša in kvartet pozavn iz Glasbene šole Grosuplje (mentor prof. Roman Gačnik). Prireditev je povezovala Tea Rozman.

Besedilo in foto: Stojan Pertovt

Prevalje:

Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline, Občinska organizacija Prevalje in Občina Prevalje so 22. septembra na območju nekdanje Tovarne lesovine in lepenke na Prevaljah pripravili spominsko slovesnost v počastitev spomina na prvo uporniško skupino delavcev revolucionarjev na Prevaljah, ki je štela 26 članov in so bili ustreljeni kot talci ali pa so umrli v taboriščih. Spominska slovesnost je potekala na dvorišču nekdanje tovarne, kjer je bila na objektu nekdanje upravne zgradbe že 23. avgusta leta 1953 postavljena marmornata spominska plošča z imeni in priimki vseh članov prve uporniške skupine. Ploščo je letos obnovila Občinska organizacija ZB Prevalje.

Slavnostni govornik je bil predsednik Občinske organizacije ZB Ravne na Koroškem **Maksimilijan Večko**, o vrednotah in dediščini NOB v današnjem času pa je spregovorila dr. **Karla Oder**. V kulturnem programu so sodelovali: Pihalni orkester Prevalje, pevci KD Leše, recitator Osnovne šole Franja Goloba s Prevalj ter povezovalac in recitator Ladislav Kuzma.

Na prireditvi, ki je na tem mestu in ob tej plošči ni bilo že vrsto let, se je zbralo veliko članov ZB iz Mežiške doline in drugih obiskovalcev. Med njimi sta bila tudi župan Prevalj dr. Matic Tasič in podžupanja. Prisotni so bili praporščaki različnih društev iz Mežiške doline. Delegacija članov je položila k plošči spominski venec.

Slavnostni govornik je v svojem govoru opisal razmere v Mežiški dolini od Črne do Prevalj v prvih mesecih vdora okupatorjev ter prepovedi in ukrepe, ki jih je uveljavil. Prepoved uporabe slovenskega jezika, izgon številnih pomembnih ljudi in družin ter streljanja naših ljudi so bili tudi vzrok za nastanek prve uporniške skupine in oboroženega odpora. Prva uporniška skupina na Prevaljah je nastala po ustanovitvi OF v Ljubljani tudi na pobudo Pokrajinskega sveta za severno Slovenijo. Jedro te skupine, ki je zbirala orožje in se pripravljala na oboroženi odpor, so bili člani partijske skupine v tovarni lepenke na Prevaljah. Skupina je nameravala minirati Štoparjev most ter po uspehi akciji oditi v partizansko četo na Pohorju. Ker so bili izdani, jim je policijska patrolja preprečila miniranje mostu. Nemci so 15. avgusta 1941 zaprli petnajst članov skupine, čez nekaj dni pa še dvanajst. Šest so jih ustrelili 19. avgusta 1941 v Begunjah na Gorenjskem, večina drugih pa je umrla v koncentracijskem taborišču Auschwitz.

Besedilo: Stanislav Ovnič, foto: Alojz Ovnič

Moravice v Gorskem kotarju/Hrvaška:

Tudi letos smo se 7. oktobra poklonili spomenu na padle borce IX. kočevske brigade v Gorskem kotarju na Hrvaškem.

Brigada je v sestavi XVIII. divizije in po odredbi glavnega štaba NOV in POS odšla 20. novembra 1943 v Gorski kotar na pomoč 13. primorsko-goranski diviziji, saj je bil varnostni položaj Gorskega kotarja in slovenskega osvobojenega ozemlja na jugu močno oslabiljen. Brigada se je vrnila v Slovenijo 16. februarja 1944. Med trimesečnim bojevanjem v glavnem z ustaši in manj z Nemci se je spopadla še z izredno slabim vremenom in pomanjkanjem hrane. Padlo je tudi veliko borcev, pokopani so v skupni grobnici na pokopališču v Moravicah.

Ob polaganju vencev, cvetja in prižiganju sveč je prisotne nagovoril **Jože Oberstar**, član predsedstva ZZB Slovenije in predsednik ZB Kočevje. Slovesnosti se je udeležilo veliko predstavnikov iz Primorsko-goranske

županije. Med drugimi so spregovorili še Dinko Tamarut, član predsedstva SABO Hrvaška in predsednik UABA Primorsko-goranske županije, Vili Malnar, podpredsednik UABA Primorsko-Goranske županije, in Milan Vukelič, predsednik krajevne skupnosti Moravice. Srečanje je sklenila Marija Ivič z recitalom.

Prisotni so bili naši praporščaki in praporščak X. ljubljanske brigade Bojan Vidmar, člani ZB Kočevje z manjšim avtobusom ter sorodniki padlih borcev Antona Kluna in Žana Friškovca. Na krajšem družabnem srečanju smo se dogovorili še o prihodnjem sodelovanju s SABO Hrvaška oz. UABA Primorsko-goranske županije.

Jože Oberstar

Koprivnik pri Kočevju:

V soboto, 23. septembra, je bila v Koprivniku, v vasi na obrobju Kočevskega roga, že tradicionalna spominska slovesnost, posvečena 73. oble-

tnici zmagovitih bojev XVIII. divizije pri obrambi Bele krajine, v katerih so nemške domobranske sile pretrpele enega najhujših porazov na naših tleh. Spomnili smo se 75. obletnice roške ofenzive, ko je italijanski okupator posebno opustošil nekdanjo občino Koprivnik. Požgal in uničil je vse njene vasi in zaselke, večino prebivalcev odpeljal v internacijo in jih mnogo pobil. Kljub veliki premoči sovražnika namen ofenzive, s katero so hoteli uničiti partizansko vojsko in narodnoosvobodilno gibanje, ni bil dosežen. Nasprotno, med potekom ofenzive sta bili na Kočevskem samo dve slovenski brigadi: 1. SNOUB Toneta Tomšiča, ki je bila ustanovljena 16. julija 1942 v vasi Cesta pod Pugledom, in 5. SNOUB Ivana Cankarja, ki je bila ustanovljena 16. septembra 1942 v vasi Lapinje.

Pozdravni nagovor je na tokratnem srečanju imel Jože Oberstar, član predsedstva ZZB Slovenije in predsednik ZB Kočevje, zbrane pa so nagovorili še Predrag Baković, podžupan občine Kočevje, v imenu skupnosti borcev XVIII. divizije in udeležencev bitke Marko Vrhunec, takratni politkomisar X. ljubljanske brigade, in Bogdan Osolnik, predsedujoči na kočevskem zboru, ki je potekal od 1. do 3. oktobra 1943. Slavnostni govornik je bil **Tit Turnšek**, predsednik ZZB Slovenije. Poudaril je pomen NOB za obstoj slovenskega naroda in se dotaknil tudi povojnih pobojev.

Na slovesnosti smo podelili letošnja priznanja ZZB Slovenije. Srebrno plaketo sta dobila Jasmin Rizvič, predsednik KO ZB Kočevje mesto, in Franc Šega st., praporščak KO ZB Kočevska Reka. Podeljena so bila tudi posebna priznanja ZZB Kočevje, ki so jih prejeli: OŠ Zbora odposlancev iz Kočevja, Katarina Kapš, predsednica KO ZB Stari trg ob Kolpi, ter Marija Adlešič in Anica Grabrijan, aktivni članici KO ZB Ivan Omerza.

V kulturnem programu so sodelovali učenci OŠ Zbora odposlancev iz

Kočevja, pevska skupina Č č š posluš in recitatorji. Delegacija ZB Kočevje je položila vence pri spomeniku na Hribu, na grob neznanega partizana in na pokopališču v Koprivniku. Ob koncu programa so z vojaškimi častmi položili vence na spominsko ploščo, ki je pritrjena na stavbi nekdanje OŠ. Posvečena je v Koprivniku padlemu narodnemu heroju Alojzu Kolmanu - Maroku in aktivistu Maksu Torbarju. Na prireditvi so poleg praporščakov sodelovali tudi člani 1. spominskega partizanskega dolenskega bataljona. **Jože Oberstar; foto: Pavel Majerle Kukin**

Visoko:

V soboto, 23. septembra, je v veliki dvorani doma krajanov KS Visoko potekala že 7. revija pevskih zborov in vokalnih skupin z območja občin: Šenčur, Preddvor, Naklo, MO Kranj in z gosti iz Pliberka na avstrijskem Koroškem ter Vrha z Goriškega Krasa. Revija je potekala pod naslovom »Zapoj zdaj srce partizansko«. To je tradicionalna prireditev v nizu prireditev ob prazniku KS Visoko v spomin na 16. september 1941, ko je v nekdanjem Zormanovem mlinu potekal ustanovni sestanek OF za Visoko in Luže. Tam je bila letos z veliko prizadevanji izvršnega odbora KO ZB NOB Visoko poleg obstoječega spominskega obeležja postavljena še informativna tabla, ki obiskovalcu da celovito informacijo o pomenu obeležja. Tudi letos so revijo soorganizirali Krajevna organizacija borcev za vrednote NOB Visoko, KUD Valentina Kokalja – Visoko in KS Visoko.

Prireditve je povezovala Vesna Čulig, zbrane pa sta pozdravila Staša Pavlič, predsednica Sveta KS Visoko in predsednica KUD Valentina Kokalja

Visoko, ter Emil Leon Sekne, predsednik Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Visoko. Slednji je kot pobudnik za nastanek revije spregovoril o pravkar umrlem predsedniku Združenja ZB NOB Kranj Marjanu Gorzi.

V polni veliki dvorani Doma krajanov Visoko so z repertoarjem, ki ni vseboval le slovenskih partizanskih pesmi, ampak tudi druge uporniške in revolucionarne pesmi, so nastopili: Ljudski pevci »Hiša čez cesto« Milje, vodja Dragica Markun; Partizanski MePZ Kokrškega odreda Preddvor, dirigent Milan Bajželj; MePZ Šenčurski zvon Šenčur, dirigent Milan Bajželj; Moški pevski zbor Triglav Duplje, dirigent Dejan Herakovič; MePZ Musica Viva Kranj Primskovo, dirigent Aleš Gorjanc; Moški pevski zbor Foltej Hartmann iz Pliberka, dirigent Martin Kunej, in Ženska vokalna skupina Danica z Vrha, dirigentka Jana Drassich.

Vsak od sedmih pevskih zborov in vokalnih skupin s skupaj 97 pevci

se je predstavil s tremi pesmimi. Povezovalka je pred nastopi vsakega v strnjenih opisih predstavila občinstvu, ki je z gromkim aplavzom vedno nagradilo vsak posamični nastop. Še posebno sta srca občinstva navdušila Moški pevski zbor Foltej Hartmann iz Pliberka in Ženska vokalna skupina Danica z Vrha, in sicer s svojo mladostjo in energijo, polno narodnega ponosa in želje po ohranitvi spominov na narodove zgodovinske korenine. Na fotografiji je MePZ Musica Viva Kranj Primskovo, dirigent Aleš Gorjanc. **Besedilo: Damjan Renko; foto: Emil Leon Sekne**

Spodnje Gorje:

Ministrca za obrambo Andreja Katič je bila konec avgusta slavnostna govornica na prireditvi, ki je v spomin na 76. obletnico poboja talcev potekala v Spodnjih Gorjah pri spomeniku pod hribom Revovca. Ministrca in župan Občine Gorje Peter Torkar sta k spomeniku ob začetku spominske slovesnosti položila venca.

Spominska slovesnost je potekala v spomin na dogodek, ko so nemški vojaki pobili več talcev. 28. avgusta 1941 so iz nacističnih zaporov v Begunjah pripeljali Franca Sokliča iz Krnice, Janeza Zupana z Nomenja, Jožeta Pekona z Blejske Dobrave in domačina Jožeta Repeta ter jih ustrelili kot maščevanje za smrt nekoga, ki je sodeloval z okupatorjem. To je bil eden prvih pobojev ljudi, ki so pred delovanjem partizanskih enot izkazovali pripadnost domovini in visoko stopnjo zavesti. Takratno dogajanje je v nagovoru povzel župan občine Peter Torkar in prisotnim postavil vprašanje, zakaj so ljudje nasilni in počno človeške norije, ko nas že narava opominja na našo ranljivost. Kot izjemno dragoceni vrednoti je poudaril svobodo in mir.

Tudi ministrca za obrambo **Andreja Katič** je med drugim opozorila, da je nemožeče razumeti tako silno sovraštvo, ki ga je izkazoval okupator nad našimi ljudmi, kot tudi izdajstvo in delovanje proti lastnemu narodu. Toda delovanje okupatorja je krepilo odpor. »Danes se trdno zavedamo veličine upora partizanskih bork in borcev ter moči, s katero so se kljub trpljenju in številnim žrtvam znova in znova dvigali v junaškem boju. Dejstvo je namreč, da če se ne bi takrat z vsem pogumom in vsem tveganjem, ki so ga sprejeli nase, uprli nacifašizmu in nasilnemu potujčevanju, danes v naših vaseh in mestih ne bi več govorili slovensko. Ne bi se ohranili kot narod. In ne bi imeli svoje države, samostojne in suverene Republike Slovenije,« je dejala Katičeva. V nadaljevanju je poudarila, da je ta tragični dogodek

tudi priložnost, da skupaj okrepimo moči za izzive, ki so pred nami danes. Pri tem je posebej poudarila pogum, ki ga po njenem prepričanju v našem okolju vse bolj primanjkuje. Kot je dejala, je danes »prevladujoča drža – ki niti ni drža, temveč le pomanjkanje duha – brezbržnost. In to je tisto, česar nas je lahko upravičeno strah. Kajti ko dobronamerni molčijo, se odpirata prostor in vpliv za vse, ki nočejo dobrega; za vse, ki bi radi vnesli le nezadovoljstvo in nesoglasje.« Izrazila je željo, da se več ljudi vključi v aktivno civilnodružbeno in politično delovanje, obenem pa državljanke in državljane povabila, da se udeležujejo volitev, saj so te osnova aktivnega državljanstva.

Predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Tit Turnšek je podelil priznanji ZZB NOB Slovenije partizanskemu kurirju Jožetu Lipovcu in županu Petru Torkarju.

Vir: Ministrstvo za obrambo

Dovje - Mojstrana:

»Ne pozabimo zgodovine, korakajmo skupaj v prihodnost strpno, umirjeno in spoštljivo,« je bil moto srečanja, ki so ga člani Zveze borcev za vrednote NOB Dovje - Mojstrana pripravili 3. septembra v dolini Vrat. Izbrali smo različne pohodniške poti in se na koncu zbrali pri koči, ki nosi ime po pogumnih padlih partizanih.

V dolini Vrata je v ta namen postavljen spomenik padlim partizanom gornikom. Na bronasti plošči je napis: »Padlim partizanom gornikom 1941–1945.« V konstrukcijski delavnici v Železarni Jesenice so spomenik v obliki klina izdelali iz debele pločevine, nato so ga s konjsko vleko odpeljali v Vrata. Pri delu je sodeloval danes 90-letni Pavel Krznarič, naš član ZB, kurir NOB, ki se dogodkov dobro spominja. Pretehtali so vse možnosti fiksiranja sponke. Klin v višino meri 310 cm, zanka pa 90 cm. Pričvrstili so ga na mogočno skalo, ki je padla s sten. Pravijo, da je to največji plezalni klin na svetu. Mimo njega hodi nešteto turistov, ki se ob njem fotografirajo, danes pa spominja na čas NOB. Spomenik je bil odkrit leta 1953, ob 60-letnici Planinskega društva Jesenice in ob osmi obletnici osvoboditve. Leta 1993 so ugotovili, da je plošča izginila. Niso je izsledili, zato so jo obnovili in jo znova izdelali v Železarni.

V čudovitem sončnem vremenu smo pripravili bogat kulturni program, Janez Breznik pa je ob zvokih harmonike s petjem popestril naše srečanje. Nakopičenega gorja in groze, bolečine in bede tisti vojnih dni in vsega,

kar se je zgodilo na našem območju, posebno na območju današnje Krajevne skupnosti Dovje - Mojstrana, ni mogoče opisati. Številni krajanji so v različnih obdobjih darovali svoje življenje na oltar svoje domovine, zato vsem, ki so se bojevali za domovino, dolgujemo neizmerno spoštovanje in hvaležnost.

Sonja Mirtič; foto: Alenka Mirtič Dolenc

Fojda, Italija:

Delegacije Združenja borcev za vrednote NOB iz Cerknega, Kobarida, Breginja, Tolmina in Goriških brd so se v nedeljo, 24. septembra, v Fojdi (Faidis) v Italiji udeležile spominske slovesnosti, ki sta jo pripravila organizacija ANPI deželnega združenja iz Vidma in župan občine Fojda v tem kraju. Praporji borčevskih organizacij so manifestaciji dali dodatno vrednost in mednarodni pomen, ki se kaže v tem, da smo borčevske organizacije z obeh strani meje vse bolj povezane in se zavedamo, kako pomembna je prisotnost na spominskih slovesnostih, ki jih organizira ZB ali ANPI.

Borci Furlanije in obrobneja mejnega območja so v letu 1944 ustanovili italijansko partizansko divizijo Garibaldi-Osoppo. Borci tega bataljona so bili večinoma zelo mešanega sestava: Bovčani, Kobaridci, Breginjci, Beneški Slovenci, Brici in Furlani. To pa pomeni, da je bilo sodelovanje slovenskih in italijanskih organizacij odpora v boju proti fašizmu takoj po kapitulaciji Italije zelo dobro. Septembra leta 1944 so Nemci z močnimi silami sočasno z več strani napadli divizijo Garibaldi-Osoppo v zahodni Beneški Sloveniji in ji prizadeli močne izgube. Divizija je delovala na majhnem osvobojenem ozemlju med Fojdo, Čento, Nemami, Prosnidom in Čenebolo. Nemcem je bilo že dovolj osvobojenega ozemlja te divizije v bližini pontebeske železnice, zato so z enim udarcem razbili enote in zav-

zeli ozemlje. Pri tem so kruto obračunali s civilnim prebivalstvom, požgali nekaj vasi, pobili precej ljudi in moške odpeljali v ujetništvo. Kljub temu so v ofenzivi Nemci imeli 430 mrtvih, 120 ranjenih in dva ujetnika, močno poškodovanih devet tankov in dva oklepnika. Garibaldinci so imeli 55 mrtvih, 50 ranjenih in 170 zajetih. Izgubili so mnogo lahkega orožja, streliva in opreme (podatki so iz knjige: Franjo Bavec - Branko: Na zahodnih mejah, 1945; op. av.). Teh dogodkov se v Fojdi spominjajo že 73 let. Letos pa se je prvič zgodilo, da so bili na spominski slovesnosti tudi praporji borčevskih organizacij iz Slovenije.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Apače, Trst:

Krajevna organizacija ZZB NOB Apače je septembra pripravila ekskurzijo, ki so se je udeležili članice in člani vseh štirih krajevnih organizacij (Apače, Gornja Radgona, Radenci in Videm ob Ščavnici), ki spadajo v Območno združenje ZZB za vrednote NOB Gornja Radgona. Skupno 50 udeleženk in udeležencev je obiskalo slovensko zamejstvo v Trstu in okolici.

Najprej so si ogledali Rižarno, ki je bila zbirno in uničevalno taborišče med drugo svetovno vojno. V drugi polovici oktobra leta 1943 je namreč z območja vzhodne Poljske v Trst prispel esesovski akcijski oddelek Reinhard in za izvajanje svojih nalog preuredil opuščeno rižarno pri Škednju v policijsko taborišče s krematorijem. Tu je umrlo od štiri do pet tisoč ljudi. Skozi Rižarno je bilo v druga koncentracijska taborišča odpeljanih od 20

do 25 tisoč ljudi, med njimi veliko Judov. Med vodilnimi v taborišču je bil tudi general Odilo Globocnik, ki so ga poimenovali »vrhovni rabelj« Rižarne. Po Rižarni nas je vodil novinar Vojimir Tavčar.

Sledila sta vožnja v središče mesta Trst in ogled znamenitosti pod vodstvom vodnice Tanje Sternad. Zatem smo se peljali ob obali in si ogledali pravljčni grad Miramare, ki je bil zgrajen po naročilu Ferdinanda Maksimilijana I. Vse je navdušil obisk naselja Križ, kjer je o pokončnosti Slovencev v Italiji govoril predsednik tamkajšnje organizacije borcev Jurij Žerjav (organizacija je za svoje delo dobila zlato plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije, njen član Frančko Stefančič pa srebrni častni znak ZZB za vrednote NOB Slovenije). Ustavili smo se ob veličastnem spomeniku 64 padlim rodoljubom v boju proti nacifašizmu. Pri spomeniku v naselju Gabrovec nam je o zatiranju Slovencev v Italiji spregovoril Eligij Kante,

in srečanjih ter prijateljskih pozdravih. Tokratno srečanje v Izoli se je nato nadaljevalo v prostorih balinarskega društva, kjer so ob skupnem kosilu, ki so jim ga pripravili gostitelji, nazdravili prijateljstvu in nadaljnjemu sodelovanju.

Besedilo in foto: Jadran Poje

Kačiče:

Na pokopališču v Kačičah je Krajevna skupnost Divača z dodeljenim denarjem Občine Divača obnovila spomenik padlim borcem NOB. Tu je pokopanih pet borcev in ena borka, vsi iz vasi Kačiče. To so: Rudolf Bradač, Danica Skok (stara 19 let) in brat Jožef Skok, Ludvik Felicjan in Anton Race, na spomenik so vklesana njihova imena, padli so 2. oktobra 1943 na Velikem Brdu, kraj Klivnik pri Ilirski Bistrici. 16-letni Joško Bradač pa je

nato pa je sledilo kosilo v slovenski Društveni gostilni Gabrovec, ki deluje že 115 let.

Iz Križa pri Trstu je bil v istem tednu v Domu starejših občanov v Radencih v okviru kulturne prireditve Oko besede na obisku pesnik in pisatelj Miroslav Košuta. Tega kulturnega srečanja se je med številnimi kulturniki udeležil še zamejski pesnik in pisatelj Marko Kravos.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

Izola:

Na začetku septembra je Kulturno društvo Tito iz tega mesta pripravilo v svojih prostorih srečanje prijateljev in simpatizerjev društva. Povabilu so se odzvali člani in delegacije iz hrvaške Istre, kjer deluje kar 12 kulturnih društev z imenom Tito. Tokrat so prišli predstavniki iz Poreča, Pazina, Lovrana in od drugod. Oglledali so si spominsko sobo Josipa Broza Tita in bili nad zbirko in našim delovanjem navdušeni. Pozdravil jih je predsednik izolskega društva Jadran Poje, Dare Brezavšček jim je v kratkem nagovoru povedal o delovanju društva, pevka Marjetka Popovski pa je s pesmijo ob kitari obogatila srečanje. Ob tej priložnosti so si izmenjali tudi spominska darila, predstavnica Poreča, Olga Naglič, pa je dobila priznanje za dolgoletno sodelovanje z izolskim društvom.

Sicer pa se člani vseh društev srečujejo tudi na raznih proslavah tako v Poreču, Fažani, Grožnju kot v Plovaniji in Izoli, kjer skupno izvajajo program prireditve. Tudi tokrat je beseda tekla o nadaljnjem sodelovanju

padel z artviškimi in rodiškimi žrtvami. Zajet je bil 21. julija 1944 skupaj z mladinkami iz Rodika, ko so se vračali iz postojanke Istrskega odreda na Artvižah. Zajela jih je SS skupina iz 137. polka 118. nemške divizije. Nad njimi so se nečloveško znesli in jih ubili. Navedeni partizani in partizanka so zaupali »gospodu na belem konju« – tako so ga imenovali domačini. A se je izkazalo, da je to bil Rus, v resnici nemški špijon in izdajalec, ki je odpeljal v smrt veliko borcev in bork. Dogodek je opisan v knjigi dr. Bogomira Magajne Življenje in sanje, v zgodbi Veliko Brdo.

Nada Grandič

Lukovica:

D drugega avgusta je minilo že petinsedemdeset let od požiga zlatopoljskih vasi in vasi Koreno. V spomin na ta tragični dogodek je občinska Zveza borcev za vrednote NOB Lukovica pripravila spominsko slovesnost v sodelovanju s stranko SD. Priprave je vodil Marjan Križman, predsednik občinske zveze ZB Lukovica, v sodelovanju s člani zlatopoljskega športnega društva.

Program slovesnosti je začela Lukoviška godba s koračnico, prihodom praporščakov in častne čete veteranov vojne za Slovenijo leta 1991. Prireditve so se poleg številnih krajanov udeležili tudi še živeči izgnanci, borci Šlandrove brigade, Milan Brglez, predsednik Državnega zbora, Franc Križanič, podpredsednik ZZB NOB Slovenije, Matej Kotnik, župan Občine Lukovica, predsednik izgnancev Jože Kveder ter številni praporščaki in

predstavniki domoljubnih in veteranskih organizacij. Zbrane so v uvodu pozdravili Marjan Križman, predsednik ZB Lukovica, Sašo Štitar, predsednik KS Zlato Polje, in Jože Kveder. Z minuto molka smo se spomnili vseh padlih, delegacija pa je položila žalna venca ob spominskem obeležju v Brezovici in na grob padlih na pokopališču v Podgori.

V kulturnem programu so nastopili Lukoviška godba, pevci MPZ Janko Kersnik iz Lukovice, recitatorji Irena Pustotnik, Anja Ravnikar in Jože Pustotnik. Za prizadevno delo in zasluge v organizaciji ZB so bila podeljena priznanja Jerci Cerar iz Preserij, Vinku Jerasu iz Obrš in Ignacu Repovžu iz Spodnjih Lok. Priznanja je podelil podpredsednik ZZB NOB Slovenije Franc Križanič. Slavnostni govornik dr. **Milan Brglez** pa je v svojem govoru spomnil na težke trenutke prebivalstva med vojno, ki je podpiralo odpor proti sovražnemu okupatorju. Ta se je kruto maščeval s požigom hiš tudi na Korenu in z izselitvijo prebivalstva v izgnanstvo. Poudaril je takraten boj proti okupatorju, kar je bilo plemenito dejanje slovenskega ljudstva, česar ne smemo nikoli pozabiti. Na fotografiji: Marjan Križman, predsednik ZB Lukovica (levo), in France Križanič, podpredsednik ZZB NOB Slovenije (desno), vmes pa nagrajenci Vinko Jeras, Jerica Cerar in Nace Repovž.

Besedilo in foto: Tone Habjanič

Planina:

Planina nad Podbočjem je doživela sredi septembra 1942 pekel v najhujši obliki. V vas so pridrveli ustaši iz sosednje NDH, vodil jih je dobri poznavalec Planine Herakovič. Zaradi osebnega maščevanja in zaradi sodelovanja prebivalcev Planine in okoliških vasi s partizani je s svojimi pajdaši izvršil pokol, kakršnega si je težko predstavljati. Ustaši so polovili

vse moške, bilo jih je 33, in jih ustrelili v gozdu za vasjo, nekaj pa v sami vasi. Hiše in gospodarska poslopja so izropali in požgali. Ženske in otroci so ostali sami. Življenje so si rešili tako, da so si našli bivališča v zidanicah po okoliških vinskih gorah. Tam so lačni in brez najnujnejših potrebščin živeli do konca vojne. Ustašev pa ta zločin še ni zadovoljil. S pomočjo izdajalca so odkrili v vasi Prisjeka (NDH) partizansko bolnišnico, v kateri so se zdravili slovenski ranjeni partizani. Vse ranjence so pomorili, prav tako partizanskega zdravnika dr. Črneliča iz Brežic.

Spomini na te dogodke so še vedno živi. Vsako leto pripravi organizacijski odbor, v katerem so predstavniki ZZB NOB Krško, Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Krško, Policijsko veteranskega društva SEVER Posavje, Območnega združenja slovenskih častnikov Krško, krajevnih skupnosti Podbočje in Cerklje ob Krki ter Turističnega društva Šutna, sredi septembra srečanje z naslovom »V spomin in opomin«. Tudi letos je bilo tako. Vsako leto pride na srečanje približno tisoč obiskovalcev. Letos jih je bilo zaradi zgodnje trgateve nekaj manj. Za obiskovalce smo pripravili kulturni program, v katerem so nastopili Godba Blanški vinogradniki, Moški pevski zbor DPD Svoboda Brestanica, učenci OŠ Podbočje, recitator Uroš Kerin, program je povezovala Jasmina Koretič. Posebno doživetje je bil nastop Angele Sintič, ki je pri trinajstih letih doživela pokol na Planini. Njena pripoved in pesem, ki jo je zapela o planinskih žrtvah, sta navzoče globoko ganili. Srečanja so se udeležili številni praporščaki iz Posavja in spominska enota 1. dolenskega partizanskega bataljona.

Slavnostni govornik je bil dr. **Milan Jazbec**, slovenski veleposlanik v Makedoniji, sicer pa naš domačin. V svojem govoru je spomnil na barbarski zločin, ki so ga storili ustaši nad poštenimi, skromnimi in delavnimi ljudmi s Planine in iz okoliških krajev. Boj za svobodo in osamosvojitve ter poklon planinskim in vsem drugim žrtvam naj budijo v nas plemenit spomin, čvrst opomin in pogumen pogled v prihodnost.

Besedilo: Lojze Štih; foto: Anka Zdovc

Sevnica:

Občina Sevnica, ZZB za vrednote NOB Sevnica, ZB za vrednote NOB KO Loka, KS Loka, OZVVS Sevnica in KŠTM Sevnica so sredi septembra pripravili proslavo v Okroglicah v spomin na dogodek, ko je tukaj konec oktobra 1944 v boju z nemškim okupatorjem padlo devet mladih kurirjev postaje

TV-S5. Ostalim partizanom, obkoljenim zaradi izdajstva, je preboj uspel. Nemci so Okroglice, vasico pod Lisco, takrat požgali. Kurirska postaja TV-S 5 je bila zelo pomembna, saj je vzdrževala zveze čez Savo med Štajersko in Dolenjsko ter Koroško in povezovala pokrajinska vodstva z osrednjim slovenskim političnim in vojaškim centrom.

Slavnostna govornica na prireditvi je bila evropska poslanka **Tanja Fajon**. V svojem govoru je poudarila pomen prenašanja vrednot NOB na mlajše rodove. »NOB je postavljala temelje današnji domovini. Tega dejstva ne more predrugati nič in nihče,« je med drugim dejala.

Spregovorila je tudi o nujnosti ohranjanja miru, ki ni samoumeven, posebno ne v času krize, ko smo priče vzponu nacionalističnih idej. Pojasnila je tudi pomen novega Junckerjevega scenarija za EU, ki predvideva enakopravne države in enakopravne državljane ter trdo spoštovanje dogovorov. Predvsem pa je Tanja Fajon poudarila pomen prihodnosti in sodelovanja, sposobnosti, da delujemo solidarno, partnersko. »Potrebujemo zrelost in odgovornost v vsakodnevnem življenju, pa tudi v politiki. Potrebujemo vizijo za prihodnost, pogled naprej,« je povedala.

Delegacija predstavnikov Krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote NOB Loka, Društvo izgnancev Sevnica in Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Sevnica je položila venec k spomeniku padlim partizanskim kurirjem. Na proslavi so sodelovali praporščaki ZB za vrednote NOB, OZVVS Sevnica, PVD SEVER Posavje, učenci podružnične Osnovne šole Loka pri Zidanem Mostu, učenci Glasbene šole Sevnica, Pevski zbor U3, KD Godba Blanški vinogradniki, moderator pa je bil veteran vojne za Slovenijo, Peter Teichmeister.

Peter Teichmeister

Maribor:

Letos 2. oktobra je minilo 75 let od najmnožičnejšega poboja, za svobodo ustreljenih domoljubov, sodelavcev OF in talcev v Mariboru in v Sloveniji sploh. Tega dne se je na dvorišču takratnih zaporov in mučilnic v Mariboru zgodil največji zločin na območju naše dežele. Hčeram in sinovom slovenskega naroda so v enem dnevu nasilno postrelili 143 ljubljenskih staršev, žena, možev, otrok, bratov, sester, deklet in fantov, ki so samo hoteli živeti na svojem in za svoje.

Sekcija za ohranjanje spomina na talce mariborske borčevske organizacije povezuje v članstvo večje število svojcev ustreljenih talcev iz širše

regije. Vrsto let že skupaj negujemo spomin na naše prednike in izvajamo dejavnosti, da ta zločinska dejanja okupatorja nikoli ne bodo šla v pozabo. Zadnjo soboto v septembru smo se na spominski slovesnosti pred spomenikom talcev v Mariboru poklonili spomenu naših prednikov. Vkllesanih 866 imen na spomeniku govori o 21 morijah, ki so jih nacisti izvajali v tistih letih v takratni okupacijski enoti Spodnje Štajerske.

Ker smo zavezani negovanju vrednot naših prednikov, slovenstvu in poklonu veličastnosti takratnega odpora, se nas je več kot 120 zbralo pred spomenikom in na dvorišču današnjega Zavoda za prestajanje kazni v Mariboru. Prišli so naši člani iz Kozjega, Šmarj pri Jelšah, Celja, Lovrenca na Pohorju, Selnice ob Dravi in vseh mariborskih krajevnih organizacij in veseli nas, da so bili med nami tudi mladi. Zgodovinar dr. **Marjan Žnidarič**, predsednik mariborske borčevske organizacije, je v govoru izredno občuteno poudaril pomen ohranjanja spomina na takratne dogodke, predstavil organizirano odporništvo v našem mestu in posebej orisal, kakšen krvav davek sta v štirih okupacijskih letih plačala mariborsko prebivalstvo in mesto. Moški pevski zbor Slava Klavora iz Maribora, ki že vrsto let ponosno nosi ime narodne herojke Slave Klavore, ki je bila tudi med ustreljenimi, neguje kakovosten odnos do lepe slovenske in partizanske pesmi in nam je z zapetimi pesmimi obogatil slovesnost. Pri spominski plošči na notranjem dvorišču zaporov je ohranjen zid, ob katerem smo se nemo zazrli v luknje od krogel, ki so morale naše najdražje. Položeni venci in prižgane sveče ter trdni stiski rok in iskre v naših očeh pa so naša zaveza, da negovanja teh vrednot nikoli ne prekinemo.

Jože Vrhnjak

Kotlje:

ZZB za vrednote NOB Mežiške doline in Krajevni odbor ZB Kotlje sta sredi septembra pripravila spominsko slovesnost pri Lubasu v Podkrajju. Na njej smo se spomnili srečanja oziroma sestanka Dušana Kvedra in naprednega kmeta Bena Kotnika - Lubasa pod mogočno lipo septembra leta 1941. Kveder je prišel na Koroško, da bi oživil zamrlo odporiško dejavnost proti okupatorju, ki je nastala po aretaciji prve uporniške skupine aktivistov na Prevaljah. Hkrati je bil ta sestanek tudi pobuda za organiziranje OF za

mežiško okrožje, ki je bila ustanovljena 12. oktobra leta 1942 na Navrškem vrhu pri Guštanju, sedanjih Ravnah na Koroškem. Njen pobudnik oziroma ustanovitelj je bil kmet **Beno Kotnik**, ki je zbral ob sebi še nekaj naprednih ljudi.

Slavnostni govornik na spominski slovesnosti je bil **Beno Kotnik - Lubas**, sin ustanovitelja. V svojem govoru je opisal srečanje med Dušanom Kvedrom in očetom, kot se ga spominja kot tedaj 15-letni

deček oziroma iz poznejših očetovih pripovedi. Srečanje je potekalo v tajnosti. Dušan Kveder je s spremljevalcem na kmetiji prenočil, naslednji dan pa sta odpotovala proti Črni. V spomin na to srečanje je bilo septembra 1986 pod lipo postavljeno spominsko obeležje.

V drugem delu spominske slovesnosti pa smo obudili spomin na tukaj umrlega partizana, prvega sekretarja KPS za mežiško okrožje, **Poldeta Eberla - Jamskega**. Slavnostni govornik **Beno Kotnik** je spregovoril o zasavskem rudarju in partizanu, dobrem pripovedovalcu iz Zagorja, ki je kar nekaj časa s svojim kurirjem preživel in deloval na njihovi kmetiji. Po zadnji oktobrski nedelji v Kotljah, ko so partizani prišli v vas, iz cerkve preganli nemškega duhovnika in pripravili organizirali miting, da so bile Kotlje en dan svobodne, so se Nemci ostro znesli nad domačini. Ko so pri Lubasu izvedeli za grožnjo, sta partizan Polda in kurir odšla v gozd, da bi se umaknila čim više pod Uršljo goro. Polda je onemogel odslovil kurirja, njega pa so naslednji dan, 7. novembra 1943, našli v gozdni grapi mrtvega, vendar brez strelnih ran. Ob sebi je imel le stekleničko z napitkom, ki ga je dobival iz lekarne. Domačini so sklepali, da je bil Polde srčni bolnik in je imel morda v steklenički tudi namerno primešan strup. Pokopali so ga v gozdu in ga po vojni prekopali, leta 1957 pa so na kraju, kjer so ga našli mrtvega, odkrili spomenik.

V kulturnem programu letošnje slovesnosti so sodelovali pevci Lovskega okteta lovskega društva Prežihovo iz Kotelj, harmonikarja KUD Prežihov Voranc z Raven na Koroškem in recitator Janez Kotnik. Prireditev je povezoval **Stanislav Ovnič**.

Spominske slovesnosti se je v spremstvu vnukov udeležil tudi sin umrlega partizana **Poldeta**, dr. Emil Eberle. Zahvalil se je Zdrženju, ki skrbi za obujanje spomina na njegovega očeta. Dr. Eberle nas je presenetil s knjigo o svojem očetju, ki jo je nedavno napisal.

Besedilo: Stanislav Ovnič; foto: Ema Peruš

Celje:

V nedeljo, 8. oktobra, je na Celjski koči Zdrženje za vrednote NOB Celje priredilo veličasten partizanski miting v spomin na boje 1. celjske čete

poleti leta 1941 in v spomin na legendarni prihod 14. divizije na Štajersko v februarju leta 1944 ter na odhod 130 rudarjev iz rudnika Pečovnik v partizane jeseni leta 1944. Pozdravni nagovor je imel predsednik združenja **Marjan Petan**, slavnostni govornik pa je bil poslanec **Matjaž Han**. S prikazom pohodniške in vojaške opreme in orožja je sodelovala Slovenska vojska iz Vojašnice Franca Rozmana Staneta Celje, v kulturnem programu pa so nastopili člani Godbe Vrh nad Laškim, KUD Ljubečna in Moški pevski zbor Gotovlje. Program je povezoval **Dušan Cafuta**. Sodelovalo je tudi veliko število praporščakov iz vseh sorodnih veteranskih organizacij in iz naših krajevnih organizacij.

Na prireditvi se je zbrala množica članov združenja borcev, gostov iz veteranskih in domoljubnih organizacij, mladine, simpatizerjev in naključnih gostov. Vsi so uživali v bogatem kulturnem programu in zelo odmevnem govoru slavnostnega govornika. Poudaril je zasluge borcev, aktivistov in vseh, ki so bili vpeti v osvobodilni boj, in zabičal, da ne smemo nikoli pozabiti zgodovine, a je treba živeti za prihodnost. Slovesnost se je končala z ogledom opreme Slovenske vojske in z druženjem ob prigrizku.

Besedilo in foto: Branko Verdev

O spomeniku v Karlovcu

V maju leta 2015 se je v Karlovcu, občina Velike Lašče, zgodil primer vsiljene sprave, pri kateri je sodeloval tudi predsednik države Borut Pahor. V Karlovcu poleg nekdanje osnovne šole so namreč postavili spominsko obeležje, na katerem so plošče z imeni žrtev druge svetovne vojne na partizanski strani (plošče so bile prej na nekdanji osnovni šoli) in nove plošče z imeni žrtev na domobranski strani iz Karlovske doline. Imena so prepisali s spomenika domobranskim žrtvam na pokopališču v Velikih Laščah.

V obdobju do danes se ta tema vleče po časopisnih straneh v pismih bralcev, predvsem v časopisu Dnevnik. Ker ne morem dopustiti, da bi ta zloraba politike v imenu sprave obveljala, se po svojih najboljših močeh bojujem proti (redkim!) zagovornikom take sprave, med katerimi je na mojo veliko žalost tudi Spomenka Hribar, ki še vedno ni spregledala neiskrenih, zlaganih in enostranskih ukrepov župana občine Velike Lašče Antona Zakrajška in predsednika republike Boruta Pahorja. To pismo je zadnje v seriji mojih dopisovanj z gospo Spomenko Hribar.

Spoštovana gospa Spomenka Hribar: Karlovica je vaša bolečina

Tudi jaz sem mislil, da sva že končala razpravo o vsiljeni spravi v Karlovcu. Po tistem, ko sem vam poslal vse gradivo, ki do zadnjih podrobnosti obelodanja neiskreno županovo spravaštvo in manipulacije v zvezi s postavitvijo spomenika, sem računal, da je za vas kot razumnico to dovolj. Vi pa znova trgate stvari iz celote in jih predstavljate kot pomembna dejstva. Ko to počne župan

iz političnih razlogov (saj veste tisto o politiki ...), je še nekako razumljivo (če zanemarimo etične standarde), ko pa to naredite vi kot filozofinja, sociologinja in zgodovinarica (?), zadeva v javnosti dobi drugačno težo. In ko tako nasedete puhlemu političnemu leporečju župana in predsednika države ter ne preverite drugih dejstev (ali jih spregledate iz meni neznanih razlogov), potem si zares zaslužite odgovor!

Obtožba, da sem jaz vnesel nemir v dotlej mirno skupnost in obudil medvojno sovraštvo v njej, je tako pritlehna, da ni vredna nobenega komentiranja. Zahteva le moje ponovno pojasnilo, da so bili proti postavitvi vsi vprašani svojci s partizanske strani (več kot polovica, kolikor nam jih je še uspelo dobiti), da je prišla pobuda za ukrepanje od svojcev, ki so ustanovili tudi odbor za zaščito pravic svojcev, in da sem kot predsednik krajevne organizacije ZB pač moral upoštevati mnenje članstva. Za vas, župana in predsednika Republike je to nepomembno, za nas, ki se bojujemo za ohranjanje pozitivnih vrednot NOB, pa je še kako pomembno! In še stotič vam povem, da je do županove politikantske pobude v občini in v Karloviški dolini zares vladal mir, nihče,

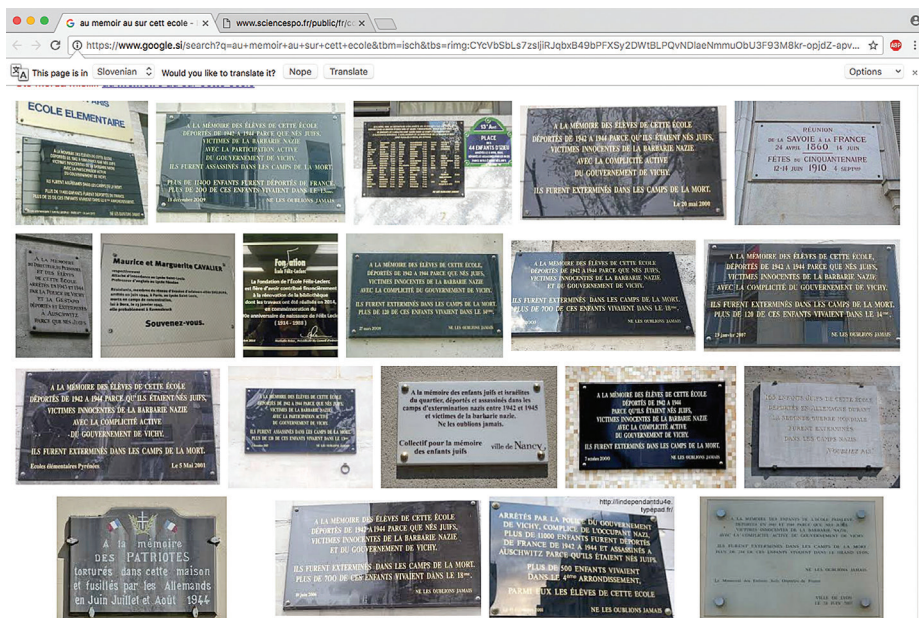
niti mi v ZB, se ni spraševal, kdo je bil na kateri strani! Mi pač vemo, da brez odpora ne bi bilo ne Jugoslavije in posledično ne samostojne Slovenije!

In zakaj bi se pritožili sorodniki domobranskih žrtev? Z vpisom na dodatne plošče so njihove žrtve že drugič zapisane za vedno (ker so vse domobranske žrtve že vpisane na spomeniku na pokopališču v Velikih Laščah!), in to na občinske stroške. Kaj temu sledi po vaši in županovi logiki?

Ko sem vam pred časom razlagal, kako zelo si je župan Zakrajšek prisvojil občino, ste mi realno odpisali, da so edina rešitev tega problema volitve. To vam povem zato, ker mi v treh letih dela v občinskem svetu po zaslugi vašega širokosrčnega, spravi in pieteti predanega župana ni uspelo spraviti na dnevni red občinskega sveta niti enega problema, saj župan poskrbi, da svetnikom ne pride na misel, da bi z glasovi podprli svetniškega kolega in razpravljali o aktualnih vprašanjih. In po zaslugi tega župana smo verjetno edina občina v Sloveniji, v kateri se zaradi županovega vpliva spominskih slovesnosti ob pomnikih NOB ne udeležujejo osnovnošolci, kakor se jih tudi župan ne. Prepričan je tudi postavev spominske plošče zaveznikemu vojaku Johnu Denvirju (težko ranjen je bil v bitkah z Italijani v Krvavi Peči leta 1942) na Dom veteranov v Krvavi Peči. Vam je ob vseh teh dejstvih kaj nerodno? Še mislite, da je župan Zakrajšek resno mislil s spravo?

Namesto mojih nadaljnjih besed, ki jih očitno težko razumete, vam na koncu namenjam samo en primer, na katerega me je opozoril prijatelj, ki je ob obisku Pariza videl, kako so Francozi uredili vprašanje sprave: na več osnovnih šolah v Parizu (in verjetno tudi drugje, vtipkajte na Google »au memoir au sur cett ecole« in iščite fotografije) so nameščene spominske plošče v spomin žrtvam in opomin mladim rodovom na zločine okupacijskih sil in domačih pomagačev. In plošče so bile večinoma postavljene po letu 2000; kaj vam pomeni ta podatek, bom zagotovo izvedel v vašem odgovoru!

Srečko Knafelc, občinski svetnik Občine Velike Lašče in predsednik Društva Zarja spominov

Izobešanje zastav

Kakšno navdušenje, kakšna skrb navdušencev športa! Plapolati mora čim več državnih zastav, ko igrajo njihovi ljubljenci. Tako je bilo na košarkarskih igriščih na Finskem in v Turčiji ali pa vsako leto ob koncu skakalne sezone v marcu, ko je dolina pod skakalnicami v Planici eno samo mravljišče z veliko veliko zastavami države Slovenije. Vse to kaže na veselje in ponos posameznikov ob uspehih naših športnikov. Prav je tako. Ampak kmalu se poleže evforija ob zmagah in zastave pospravljene ležijo doma do novih podvigov.

Zakaj pa te zastave ne krasijo pročelij hiš in blokov tudi ob državnih praznikih? Opažam vse manj zastav, ko bi posamezniki morali spoštovati tudi državo, v kateri živijo, in zastavo izobesiti na pročelje hiš. Država ima z zakonom določene dneve državnih praznikov, ob katerih je na pročelja hiš treba izobesiti slovensko zastavo in tako izkazovati pripadnost. Sicer nihče nikogar ne sili v izobešanje slovenske zastave, pa vendar je dolžnost vsakega patriota, da jo ob prazniku izobesi. Tako pokaže svoje domoljubje do zastave in s tem države. Zastava predstavlja Republiko Slovenijo, in če ob prazniku visi na pročelju hiše, kaže na to, da spoštujemo praznik in svojo državo. Verjetno je to pogojeno z vzgojo, saj bi po mojem mnenju v osnovnih šolah tudi tematiki izobešanja zastav morali posvetiti kakšno uro pouka, predvsem pred državnimi prazniki. Pri mladih se začena vzgoja, in če ne bomo začeli pri njih, se ne smemo čuditi, če na pročeljih hiš kmalu ne bo več slovenskih zastav.

Na koncu še to: ob državnem prazniku priključitve Primorske k matični domovini 15. septembra sem, potem ko sem zjutraj izobesil zastavo, pogledal malo po Kobaridu in ugotovil, da visi le pet zastav na hišah. Sramotno! Skrb občine je, da pred državnimi prazniki spodbudi občane k izobešanju zastav (z glasili, elektronskimi sporočili ...) in tako vsaj malo prispeva k ozaveščanju, da je treba častiti zastavo in s tem tudi državo. Tega dne se je dogodilo celo to, da občina ni poskrbela, da bi bile zastave izobešene po Kobaridu. Šele na mojo intervencijo so jih izobesili nekaj po deveti uri.

Vojko Hobič, predsednik KO ZB Kobarid

Nekaj misli ob referendumu o drugem tiru

Pobudnik referendumu Vili Kovačič je po mojem mnenju idiot v starogrškem

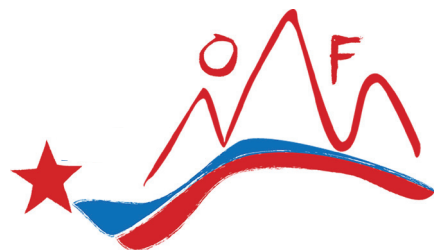
pomenu besede. Surovo je zlorabil demokratski institut, ki velja v Republiki Sloveniji, in davkoplačevalce ogulil do kože. Za to zlorabo bi po mojem mnenju moral nositi vse stroške, ne pa da jih prenaša na vse rojene in nerojene Slovence. Takega človeka bi morali obravnavati kot izdajalca slovenskega naroda, ne pa da sta mu omogočena izsiljevanje in nastopanje po vsej Sloveniji. Referendum o drugem tiru je bil izrazito strokovno vprašanje in o njem naj razpravljajo strokovnjaki, ne pa da se to vprašanje prenaša na narod in s tem povzroča v nebo vpijoče stroške, ki pa jih naš »predlagatelj« ni pripravljen plačati.

Dixi et salvavi animam meam!
dr. Aleksander Klinar, Jesenice

Ljudska volja

Je običajno, vendar skrb vzbujajoče: referendumi in predsedniške volitve postajajo (ali so že postali) cirkuška dejavnost! Zakaj se ne bi referendumsko odločali o zakonih, ki bi urejali brezskrbno prodajo državnega, našega naravnega bogastva in drugega pomembnega premoženja (podjetij, bank, ustanov)? Na referendumih bi se morali odločati o življenjskih zadevah, pomembnih za vse, za državljane in za politiko! Za zadeve, ki domovino gradijo in ne razgrajujejo! Zakaj se ne bi izrekli o zakonu, ki bi prepovedoval oživiljanje nacizma in fašizma? O zakonu, ki bi urednike medijev razbremenjeval objavljajanja člankov, ki izkrivljajo zgodovinske resnice in dejstva? Ne – to ni cenzura ali zloglasni 133. člen! To bi bilo sredstvo, ki bi onemogočalo, da kdor koli iz nevednosti, neznanja ali hote iz zlobe med državljane vnaša nemir, hujskaštvo! In še to: ali ima predsednik države (najvišja, če že ne moralna avtoriteta) pravico molčati ob vseh pomembnih stvareh? (njegov alibi naj bi bilo »nevtikanje«). Pa vladar: se odreče prepovedi uporabe jedrskega orožja? Paragrafe, ki bodo urejali ta vprašanja, uzakonimo! Prepričan sem, da bi se ob takih odločitvah volišča spet začela polniti!

Marjan Weisseisen, Golnik

Ložce na Bohorju:

Jeseni leta 1973 so se sešli predstavniki borcev in udeležencev NOB ter aktivistov OF na Kozjanskem, na sestanek so povabili tudi aktiviste tedanje Socialistične zveze delovnega ljudstva. Ustanovili so odbor aktivistov OF in odbor borcev in udeležencev NOB. Dogovorili so se, da bodo vsako leto pripravili zbor borcev in aktivistov NOB Kozjanskega, pridobili borce in aktiviste, da bodo napisali čim več spominov na vojne čase, se družili z mladimi in jim prenašali svoje izkušnje iz časov narodnoosvobodilnega boja. Prvi zbor borcev in aktivistov je bil 2. septembra 1973 v Kozjem.

Od takrat pripravljamo zbor vsako leto. Pripravi ga po vrstnem redu eno izmed Združenj borcev za vrednote NOB z območja Kozjanskega (Brežice, Krško, Sevnica, Laško, Šmarje pri Jelšah in Šentjur). Letos je bilo na vrsti Združenje borcev za vrednote NOB Krško. Zbor je potekal na začetku julija na Ložcah na Bohorju. Spomnili smo se junaških borb borcev Kozjanskega z Nemci, težkih trenutkov, ko so predvsem zaradi izdajstva padale žrtve, in nesebične podpore domačinov partizanom. Srečanja na Ložcah se je udeležilo veliko ljudi s celotnega Kozjanskega. Lep kulturni program je pripravila Simona Šoštar Pribožič, nastopili pa so Pihalni orkester iz Senovega, Moški oktet DPD Svoboda Bresta-

nica, učenci OŠ XIV. divizije Senovo in recitatorji Kulturnega društva Senovo.

Srečanje je pripravila Krajevna organizacija ZB Senovo. Za uspešno opravljeno nalogo zasluži organizacija na čelu s predsednikom Aljošo Šterbanom vse priznanje. Na srečanju smo podelili bronasti znak ZZB NOB Krško, Jožetu Škobernetu in družini Grilc za njihovo pomoč pri vsakokratni proslavi na Ložcah. Slavnostni govornik je bil župan občine Krško, mag. Miran Stanko, ki je v svojem govoru med drugim poudaril: »Bohor je bil simbol boja za svobodo in tega ne smemo nikoli pozabiti. Ne smemo pozabiti velikih in pogumnih src, ki so prenehala biti za svobodo. Našo svobodo in svobodo naslednjih generacij.«

Posebnost slovenskega odpora med drugo svetovno vojno je bila ta, da to ni bil le boj z orožjem, ampak tudi mreža skritih bolnišnic, delavnic, tiskarn in kurirskih postojank. In posebno vlogo pri tem je imel prav Bohor.

Besedilo: Lojze Štih, foto: Anka Zdovc

Zora Saksida

Sredi avgustovske vročine se je za vedno poslovila Zora Saksida, borka legendarne 14. divizije, naša družinska prijateljica, soborka mojega očeta Mihe Butara Aleksa, draga tovarišica, prekaljena partizanka, pogumna borka, vredna globokega spoštovanja.

Leta 1925 je prijkala na svet mami Mariji in očetu Francu Saksidi – Oštirjevemu v Gradišču pri Prvačini. Doma so živeli v skupnem gospodinjstvu s starim očetom, njegovo sestro in njegovim ovdovelim bratom s sedmimi otroki. V tistih hudih časih je oče izgubil delo državnega uslužbenca v gradbeništvu v Trstu, ker se ni podredil fašističnim zahtevam, da se včlani v fašistično organizacijo. Za pokončnega in zavednega primorskega Slovenca to ni bilo sprejemljivo, saj je bil član ilegalne protifašistične organizacije TIGR. Kmetija je bila pred propadom zaradi visokih davkov in težkih življenjskih razmer, zato so se doma odločili, da pojde mama Marija tako kot številne primorske aleksandrinke v Egipt za dojiljo in tako pomaga ohraniti kmetijo in preživeti družino.

V letu 1939 se je mama vrnila iz Egipta, Zora pa je naslednje leto dobila sestrico Suzano, s katero sta skozi življenje spletli neverjetno lep odnos, poln ljubezni, medsebojnega spoštovanja in zadovoljstva. Toda oživljeno družinsko idilo je presekala

druga svetovna vojna. Zora je bila še v rosi mladosti, ko je spomladi leta 1942 odšla in partizane. S skupino 40 domačinov se je pridružila Kraški partizanski četi. Kmalu zatem je bila premeščena v Tomšičevo brigado in se je kot hrabra partizanka bolničarka s svojimi tomšičevci udeležila slavnega pohoda legendarne 14. udarne divizije na Štajersko, v samo žrelo tretjega rajha.

Znana po veliki požrtvovalnosti, odločnosti in vztrajnosti se je vedno bojevala v prvih bojnih vrstah, bodrila soborce in bila ranjenim v oporo in uteho. Med njimi je uživala veliko spoštovanje in zaupanje. Ne sovražnikova krogla, ki jo je ranila, ne tifus, ki jo je dosegel, ji nista prišla do živega. Čut tovarštva jo je hitro vrnil v enoto.

Po vojni se je vključila v izobraževanje in se zaposlila najprej v organih za notranje zadeve, nato na Rdečem križu in delovno dobo sklenila v občinskem odboru ZB občine Ljubljana Center. Tukaj je skrbela za članstvo in za urejanje številnih socialnih in statusnih vprašanj posameznih borcev. Veliko je takih, ki so ji hvaležni za ureditev zahtevnih statusnih vprašanj. Znala je pomagati in poiskati načine, s katerimi je odpravljala najzahtevnejše stanovanjske, službene, družinske, osebne in druge težave ljudi.

Za svoje uspešno delo je dobila vrsto državnih odlikovanj in priznanj, na katera je bila zelo ponosna. Prav posebno pa je bila ponosna na visoko državno odlikovanje, red narodnega heroja, ki ga je dobila »njena« Tomšičeva brigada od vrhovnega poveljnika oboroženih sil, tovariša Tita, za uspešno, učinkovito in udarno bojno delovanje.

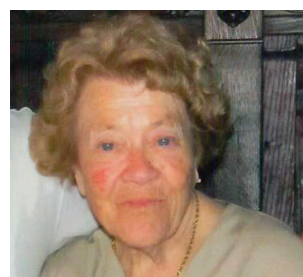
Pokopana je v svoji dragi slovenski zemlji v ponosnem Gradišču pri Prvačini, ljubem domačem kraju.

Miha Butara

Danica Tomšič

Namesto praznovanja 91. rojstnega dne smo se na ta dan za vedno poslovili od svoje spoštovane članice Danice Tom-

šič, rojene Krajc. Rojena leta 1926 v Grahovem pri Cerknici je kot najmlajša od enajstih otrok, ki so odraščali v napredno misleči kmečki družini, že leta 1942 začela delovati kot terenska aktivistka in je bila 1. decembra 1942 sprejeta v SKOJ. Po nalogu OF je prenašala propagandni material in bila zveza z borci Rakovške čete in Notranjskega odreda. Zaradi izdajstva je bila aprila leta 1943 aretirana in zaprta v Grahovem. Po tridnevem zaslišanju in ustrahovanju je po prihodu domov nadaljevala raznašanje propagandnega časopisja, hrane in sanitetnega materiala. Njeno delovanje ni ostalo neopaženo, saj so jo junija istega leta skupaj z mamo in očetom znova zaprli v Grahovem in jih pozneje premestili v Logatec, kjer so dočakali kapitulacijo Italije. To je bil dan, ko je spet odšla po poteh aktivistke. Naslednjih 15 mesecev ni nikoli več spala doma, saj so ji bili belogardisti nenehno na sledi. Septembra 1944 je bila poslana v Belo krajino na pedagoški tečaj, ki ga je uspešno končala. Predsedstvo SNOS jo je kot partizansko učiteljico poslalo v osnovno šolo v Gornjem Jezeru, poučevala pa je tudi v Babnem Polju in Banji Loki pri Kočevju, kjer je dočakala konec vojne.

Učiteljica je bil poklic, ki se mu je predala z vso svojo domoljubno ljubeznijo, spoštovanjem do vrednot NOB in predvsem s spoštovanjem sočloveka, njegovega dostojanstva in poštenosti. Vse to je učila mladino v osnovnih

šolah v slovenski Istri, Goriških brdih, Pivki, v Grahovem in nazadnje v Osnovni šoli Vič v Ljubljani. Njeno delo, razmišljanje in pokončna drža so zaznamovali tudi delo v KO ZZB za vrednote NOB Ljubljana Šentvid. Vedno ji bomo hvaležni za doslednost pri izvajanju naših nalog in dejstvu, da ni dovolila dvoma o pravi poti našega boja za svobodno državo. Dolga leta je bila izredno aktivna kot poverjenica z izrednim poslušom za sočloveka, s čimer si je pridobila naše globoko spoštovanje in zaupanje. Med drugim je delovala tudi kot delegatka SIS za zdravstvo, članica odbora RK in članica nadzornega sveta VVZ Rezke Dragar. Vsa leta pa je delovala tudi v različnih odborih naše četrtnske skupnosti.

Za svoj prispevek in pogum je dobila več priznanj, med drugim je nosilka medalje zaslug za narod, priznanja in nagrade Temeljne izobraževalne skupnosti Ljubljana, za povojne zasluge je bila leta 1966 odlikovana z redom dela s srebrnim vencem, leta 1976 je dobila srebrno priznanje OF, leta 1980 red dela z zlatim vencem in leta 1986 priznanje Krajevne skupnosti Ljubljana Šentvid za sodelovanje pri razvoju krajevne samouprave in delegatskega sistema. Spomin na njeno dejavnost in požrtvovalnost ter odločnost pri ohranjanju vrednot NOB nas bo spremljal in navdihoval, za kar ji bomo vedno hvaležni!

Eva Košuljandič, KO ZB za vrednote NOB Ljubljana Šentvid

Marjan Osolnik

Sredi poletja se je za vedno poslovil diplomat Marjan Osolnik. Z njim smo izgubili človeka, ki je vse svoje življenje posvetil diplomaciji in mednarodnim odnosom ter boju neuvrščenih držav za enakopravnost in pravičnost v svetu.

Rodil se je v Novem mestu leta 1929 v napredni sokolski družini. V tem mestu je kot srednješolec doživel italijansko okupacijo in se takoj pridružil OF. Po enoletnem delovanju

v številnih akcijah narodnoosvobodilnega odpora je – še ne star 15 let – odšel v partizane, kjer je med šesttedensko osvoboditvijo Novega mesta leta 1943 deloval v narodnoosvobodilnem odboru. Potem ko je preстал veliko nemško ofenzivo, je postal sekretar mirnopeškega okrožja, od koder ga je SNOS premestil v svojo zaščitno enoto. Pozneje je postal kurir v 1. brigadi VDV in z njo dočkal osvoboditev Slovenije.

Leta 1945 je naprej končal srednjo šolo in odšel na delovni akciji Šamac–Sarajevo in Brčko–Banoviči. Leta 1947 je bil sprejet na diplomatsko akademijo zunanjega ministrstva in tako je začel svojo bogato diplomatsko kariero. V njej je prešel vse stopnje od pripravnika do veleposlanika.

Vrhunec svoje kariere je dosegel, ko ga je predsednik Tito imenoval na položaj svetovalca za zunanje zadeve. Užival je tolikšno Titovo zaupanje, da je to nalogo opravljal kar sedem let. Z njim je obšel veliko držav in glavnih mest od Moskve do Washingtona in organiziral dva Titova

obiska v ZDA. Pri tem je bil prisoten pri Titovih pogovorih z najvišjimi svetovnimi državniki in je ob njem sodeloval na številnih zasedanjih, konferencah, srečanjih in prireditvah.

V svojem dolgoletnem delovanju v diplomaciji je bil tudi štiri leta republiški sekretar za mednarodno sodelovanje pri Izvršnem svetu Socialistične republike Slovenije in član številnih zunanjepolitičnih organov, komisij in skupin za pogajanja s tujimi diplomati.

Marjanov življenjepis je nadvse bogat, zato lahko zapišemo, da je imel izredno uspešno življenje, za njegovo celotno delovanje pa je bilo značilno trdno, pošteno, pokončno in domovini predano delo, ki so ga odlikovali velika strokovnost, znanje in kritičnost.

Marko Vrhunec

Marjan Gorza

Na deževni ponedeljek konec septembra smo se na pokopališču v Preddvoru poslovili od tovariša Marjana Gorze, aktualnega predsednika izvršnega odbora ZB NOB Kranj in predsednika izvršnega odbora OO ZB NOB Preddvor. Smrt kot neizprosna in neizogibna spremljevalka življenja je tako v 74. letu prekinila nit in njegovim bližnjim vzela dobrega in skrbnega moža, očeta in deda.

Marjan se je rodil 2. aprila 1944 v delavski družini v Domžalah, tam je preživel tudi otroštvo in mladost. Po končani osnovni šoli se je v industrijski šoli v Domžalah izučil za orodjarja in zaradi želje po novih znanjih kmalu tudi napredoval v visokokvalificiranega orodjarja, pozneje pa ga je Inštitut za elektroniko in vakuumsko tehniko napotil na enoletni študij na politično šolo pri CK ZKS. Po uspešno končanem šolanju se je zaposlil kot sekretar v telesnokulturni skupnosti Domžale. Pozneje je delal na Občini Domžale kot koordinator športa in vodja športnih objektov.

Življenjsko obdobje v Domžalah je Marjanu dalo neizbrisen pečat športnika in športnega aktivista, saj je bil več kot tri desetletja gonilna sila atletike v tej občini. S svojim zgle-dom, organizacijskimi sposobnostmi, ustvarjalnostjo in tisoči ur prostovoljnega dela je ogromno prispeval k razvoju športa. V niz pomembnih funkcij, ki jih je opravljal, vse-kakor spadajo funkcije sekretarja samoupravne interesne

skupnosti za šport in rekreacijo, sekretarja telesnovzgojne skupnosti Domžale, podpredsednika in večkratnega predsednika Športne zveze Domžale ter članstvo v strokovnem svetu, ki je kakovost in množičnost športa in rekreacije v Domžalah ter klube pripeljal med najboljše v državi. Z vsem tem je Marjan Gorza zaradi svoje vztrajnosti, strokovnosti in organizacijskih sposobnosti postal tudi eden od najzaslužnejših delavcev v okviru Atletske zveze Slovenije, v kateri je pred leti kandidiral za predsednika.

Pozneje se je preselil na Breg ob Kokri, kjer si je skupaj z življenjsko družico Anico ustvaril nov topel dom. V novem okolju se je vključil v delovanje Društva upokojencev Preddvor, postal je gonilna sila v kolesarski sekciji.

Kot velik domoljub se je vključil tudi v delovanje ZB NOB Preddvor, v katerem je bil več mandatov predsednik izvršnega odbora, od leta 2010 pa je tudi predsedoval izvršnemu odboru ZB NOB Kranj.

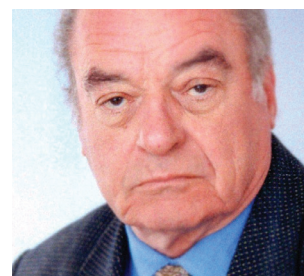
Tudi v teh organizacijah je tovariš Marjan pustil svoj globoki pečat. Dobil je več priznanj ZZB NOB Slovenije, med drugim zlato plaketo. OO ZB NOB Preddvor je letos za svoje uspešno ohranjanje vrednot NOB dobila posebno priznanje ZZB NOB Slovenije kot ena najboljših organizacij v državi. V ta okvir nedvomno spada tudi dolgoletno delovanje Mešanega partizanskega pevskega zbora Kokrškega odreda Preddvor, ki deluje v okviru OO ZB NOB Preddvor. Zbor je bil prav na Marjanovo pobudo ustanovljen leta 2007 in je letos dobil srebrno plaketo ZZB NOB Slovenije za svoj prepoznavni prispevek na področju umetniške ustvarjalnosti ter za ohranjanje in uveljavljanje vrednot NOB in negovanje domoljubne in uporniške tradicije slovenskega naroda.

Povsod, kjer je tovariš Marjan deloval, je bil med sodelavci cenjen in spoštovan. Značajsko so ga odlikovali predvsem domoljubje, človeškost, doslednost, predanost in strokovnost ter pripravljenost pomagati sodelavcem in občanom. V našem spominu ostaja globoko spoštovanje do človeka, ki je s svojo nesebično pripravljenostjo in veliko mero odgovornosti vedno izkazoval izjemno domoljubje. Bil je človek, ki je v življenju vedno sledil svojim prepričanjem in tistemu, v kar je verjel. Še posebno pa nam bodo ostali v spominu njegov revolucionarni duh in predanost vrednotam NOB ter njegov neuklonljivi antifašizem.

Damjan Renko

Bogomir Baraga

Pred časom smo se poslovili od tovariša in prijatelja Bogomirja Barage, ki nam je zapustil bogato in plodno življenjsko in delovno zapuščino. Izžareval je voljo do dela, odločnost, poštenost in zagnanost. K močnemu in klenemu zna-

čaju je prav gotovo pripomoglo snežniško okolje, kjer je v Kozariščah 1. novembra leta 1935 ugledal luč sveta.

Njegov delovni opus je zelo bogat in raznovrsten, opravljal je odgovorne naloge direktorja SGP Gorica, Invest biroja Koper, Regi-

onalnega Stanovanjskega sklada Izola, bil je predsednik Izvršnega sveta Skupščine občine Koper ter prvi mož Stavbenika. To so bila leta razcveta naše občine: gradili smo stanovanjske soseke, obnavljali vodovodni in kanalizacijski sistem, višinski vodovod je dosegel najbolj oddaljene vasi in posamezne hiše na podeželju. Gradil se je Rižanski vodovod, Komunala; storitvene dejavnosti in odprtost mesta ter njegovega pristanišča so tukajšnjim prebivalcem dvigali standard in Koper postavili med razvitejša mesta Slovenije in takratne Jugoslavije.

In prav tu je Miro Baraga pustil neizbrisen pečat napredka in razvoja. Ko je opravljal delo predsednika izvršnega sveta, je pokazal vso svojo širino in razumevanje za potrebe okolja, v katerem je kot prvi človek občine pustil močne sledi svojega dela in vizije. Bil je vsestransko razgledan, po njegovi zaslugi imamo Koprčani enega najboljših pihalnih orkestrrov v regiji. Tako se ga spominja njegov prijatelj in sopotnik Darjo Pobega, profesor glasbe, ki je zaslužen za uspehe Mestne godbe Koper: »'Glasba mi je bila vedno močno pri srcu zaradi njenega poslanstva, negovanja duha, vzgoje in morale,' je nekoč dejal.«

Njegovi domači vedo povedati, da je bil Miro izjemen pevec in je družino spodbujal k petju narodnih in partizanskih pesmi. Bil je dejaven tudi v Rdečem križu Slovenije in v Združenju RK Koper, kjer je pomagal organizacijo postaviti na noge in ji zagotoviti materialno podporo za obstoj. Še posebno je podpiral krvodajalstvo kot osnovno dejavnost Rdečega križa in je pripomogel k njegovemu uveljavljanju. Bil je predvsem humanist, človek z vrednotami, zato je razumel, da sveta ne vrti zgolj gospodarstvo, temveč tudi človečnost in vsestranskost, kar manjka današnjemu brezobzirnemu kapitalizmu.

Tudi po njegovi zaslugi smo v Koprju dobili kip Martina Krpana, ki stoji v avli Intereurope. Njegovi postavitvi pa so nekateri nasprotovali in takrat je Miro hudomušno dejal: »Ali ne razumete, da je Krpan vozil sol iz naših solin v kranjsko deželo in na Dunaj, kjer jim je je vedno primanjkovalo!« Znal se je šaliti in ostati zvest samemu sebi in svojim dejanjem, ki se jih je nabralo veliko za eno življenje.

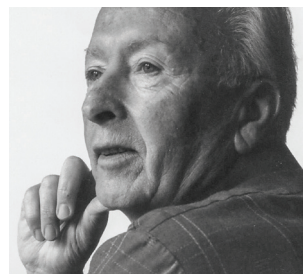
Po upokojitvi je Miro Baraga vodil Koper invest in Investino ter uspešno nadaljeval delo z bogatimi izkušnjami in znanjem, ki si jih je pridobil v dolgi in bogati karieri uspešnega vodilnega delavca. Bil je ugleden član Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper, v katerem je kot predsednik komisije za spomeniško varstvo opravil veliko dela pri popisovanju in vrednotenju spomenikov in spominskih obeležij NOB v Mestni občini Koper. Člani borčevske organizacije Koper se ga bomo spominjali kot človeka, ki je spoštoval vrednote našega NOB, se bojeval za resnico in proti sprevračanju zgodovinskih dejstev druge svetovne vojne na Slovenskem. Nedo dolgo tega sva se pogovarjala, kakšna bi bila naša usoda brez partizanskega boja in za Primorce zgodovinskega Devetega korpusa. Ponosen je bil na svojega očeta partizana, spomeničarja in domoljuba, ki se je bojeval v Slivniškem bataljonu in bil tudi njegov komandant. Miro pa je kot sedemletni otrok občutil gorje druge svetovne vojne v Pionirski četi, kjer so otroci v snegu, mrazu in pomanjkanju kljubovali in zdržali najhujšo preizkušnjo. To so razmere, v katerih otroci prehitro odrastejo in so oropani otroštva, najlepšega dela svojega življenja. Na teh dejstvih je Miro gradil svoje domoljubje in resnico. Zato smo ga cenili in spoštovali.

Marijan Križman, ZB Koper

Frane Tomšič

Pred dnevi smo se na pokopališču v Stari Gori poslovili od slovenskega pisatelja, klenega Primorca in duhovitega premišljevalca Franeta Tomšiča, ki nas je navduševal z iskričim, bistrim umom svoje rodne Ilirske Bistrice in budil v nas zaupanje v literarno delo, hkrati pa z angažirano in pokončno držo opominjal na večno aktualnost znamenitega Župančičevega verza Veš poet svoj dolg?

Na Goriško se je Frane preselil kmalu po drugi svetovni vojni, kot ekonomist je nekaj let poučeval v trgovski in ekonomski šoli, v SGP Gorica je med prvimi v Jugoslaviji v poslovanje podjetja uvajal avtomatsko obdelavo podatkov. Žal so ga vseskozi spremljale posledice bolezni iz

mladosti, ko je več let preživel po bolnišnicah in zdraviliščih. Rad se je pošalil, da je medicinski fenomen, saj je kljub težkim operacijam trmasto in uspešno krmaril skozi življenje skupaj z ženo Marto, sinovoma Jadranom in Markom ter njunima družinama.

V treh desetletjih, ko je pisal in objavjal knjige in razmišljanja, je luč sveta zagledalo sedem njegovih književnih del in zavidljiv opus člankov po časopisih in revijah. Prvi roman Kolobar je objavil leta 1988, tedaj star štiriinšestdeset let, med njegovimi deli pa ima posebno mesto, saj v njem skozi otroške oči razkriva pogled na fašizem. O sebi in svoji življenjski zgodbi je spregovoril v romanu *Moje sledi*, delno tudi v *Posvečeni zemlji*, pisal je tudi dela s področja znanstvene fantastike. V *Malem katekizmu* (2007) je zbral članke svetovnih in domačih avtorjev o krščanstvu, v zadnjem delu *Puščice brez ugovorov* (2013) pa je objavil svoje polemične članke o vlogi Cerkve.

Ob devetdesetem življenjskem jubileju je novinarki Klavdiji Figelj razkril svoj pogled na svoje minulo in prihodnje ustvarjalno delo. Na vprašanje, ali ima v mislih ali morda na mizi še kakšno romaneskno delo, je namreč odgovoril, »da je napisal vse, kar se mu je zdelo pomembno napisati. Razen ... razen, če ga kakšna izjava teologov podžge, da začne polemizirati v časopisu.« In tega vodila odzivanja se je Frane držal. Še letos je objavil več polemičnih člankov, med katerimi naj omenim razmislek o učnem načrtu za verski pouk v cerkvenih šolah. V njem opozarja na problematičnost ozadij, smotrov in učnih ciljev tako imenovanih izobraževalnih vsebin v teh šolah. »A kaj,« razočarano pripominja Tomšič, »ko se teologi ne odzivajo. Niti eden do zdaj še ni odgovoril na moje pisanje in nešteta vprašanja.«

Frane Tomšič je bil član Društva slovenskih pisateljev in literarnega društva Govorica, pred leti pa je spodbudil in tudi vodil skupino zanesenjakov, ki smo se združevali v krožku z njemu tako ljubim in značilnim imenom *Zvedavi*. Z nevsiljivo, a živo prisotnostjo je pomembno posegel v literarno in družbeno dogajanje na Goriškem in v širši slovenski prostor.

Frane je bil majhen mož, a velik človek. Če za koga, gotovo zanj veljajo znamenite Cankarjeve besede, da »nobeno delo, ki ga je izvršil človek v prilog svobode, torej v prilog kulture, ne izgine za vekomaj, ne ogenj ga ne more za vekomaj pokončati, ne meč!«

Radivoj Pahor

Slavko Goldstein

Pred nedavnim nas je zapustil ugledni hrvaški intelektualac, prepričani antifašist in borec za človekove pravice, novinar, urednik, publicist, svetovljan in nekdanji predsednik zagrebške judovske verske skupnosti *Bet Israel*, Slavko Goldstein. Rodil se je leta 1928 v judovski družini staršem Ivu in Leji med potovanjem v Sarajevu. Še kot dojenčka so ga starši pripeljali v Karlovec, kjer je preživel tudi otroška leta. Njegov oče Ivo je bil v Karlovcu ugleden knjigarar.

// BESEDILO: Marjan Toš

Po okupaciji in razkosanju Kraljevine Jugoslavije ter po ustanovitvi Nezavisne države Hrvaške (NDH) aprila leta 1941 so ustaši kmalu prijeli njegovega očeta in ga ubili v taborišču Jadovno (kompleks ustaških taborišč smrti Gospić - Jadovno - Pag, kjer je NDH leta 1941 začela izvajati načrtovani genocid nad Srbi in Judi). Slavku je uspelo pobegniti v partizane. Konec vojne in popolno uničenje kvizlinške NDH je dočakal kot partizanski poročnik. Številni člani njegove ožje in širše družine so bili med vojno v koncentracijskih taboriščih, od koder se niso nikoli vrnili. Po vojni se je Slavko Goldstein demobiliziral in nadaljeval šolanje v gimnaziji v Karlovcu. Po ustanovitvi nove države Izrael leta 1948 je nekaj časa živel tam, nato pa je v Zagrebu študiral književnost in filozofijo. Po končanem študiju se je zaposlil kot novinar, leta 1960 pa se je začel ukvarjati z založništvom. Bil je urednik založb Liber in Novi Liber ter se izkazal z izjemno profesionalnostjo in uredniško korektnostjo. Odločno je zavračal politizacijo in vpliv partijske ideologije v kulturi nasploh, ne le v tisku in založništvu. Bil je demokrat in je kljub številnim kritikam ohranil pokončno držo neodvisnega razmišljujočega intelektualca.

Kot Titov partizan v letih od 1942 do 1945 je po vojni doživel veliko razočaranje, najprej leta 1953 in nato v letih 1971 in 1972. A kljub temu ni pozabil na pozitiven prispevek Josipa Broza, ki je številnim vendarle ponudil priložnost, da se »borijo proti modernizirani apokalipsi«. Slavko je historično zelo korektno in objektivno analiziral hrvaško koncentracijsko in uničevalno taborišče Jasenovac. Skupaj s sinom Ivom, zgodovinarjem in hrvaškim diplomatom, je nazadnje izdal knjigo o Titu, ki jo imamo tudi v slovenskem

Njegovo razumevanje in poznavanje holokavsta in z njim povezanega povojnega antisemitizma na Balkanu, Hrvaškem in v nekdanji Jugoslaviji ter v celotni Evropi je neusahljiv studenec zgodovinske resnice, ki je niti najbolj grobi poskusi spreminjanja in potvarjanja ne bodo mogli ovreči.

prevodu s spremno besedo akademika prof. dr. Jožeta Pirjevca. Svoj del pisanja je Slavko Goldstein opravil kar najbolj korektno in profesionalno. Ker sta v bistvu oba avtorja, oče in sin, marsikaj doživljala osebno, bi bralec pričakoval, da bosta kritična o vsem, kar je povezano s Titom. A ni bilo tako, dela sta se lotila znanstveno korektno, in čeprav je mogoče razbrati, da le nista zanemarjala svojih osebnih doživetij, se zdi, da sta ta dejstva postavila v širši kontekst prostora in časa. S tem sta poskušala kolikor le mogoče »uravno-

težiti« osebno sodbo o Titu.

Goldsteinovo zadnje odmevno delo o Titu potrjuje njegovo pokončno držo in težnjo po veliki objektivnosti v zgodovino. Predvsem pa ne smemo pozabiti, da je Slavko Goldstein vse do smrti ostal odločen antifašist, objektivni raziskovalec, razlagalec in kronist izjemno dinamičnega zgodovinskega časa, ki ga ni zgolj doživel, ampak tudi pomembno sooblikoval. Vse življenje je bil prepričan levičar, zagovarjal je socialno pravičnost in solidarnost med ljudmi, uveljavljanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, zavzemal se je za versko toleranco in spoštovanje različnosti med ljudmi. Zato je bil med nosilci demokratizacije na Hrvaškem konec 80. let minulega stoletja in soustanovitelj HSLŠ leta 1989. Stranko je nekaj časa celo vodil, potem pa je vodenje prepustil Draženu Budiši. Kot odločen protifašist je močno nasprotoval rehabilitaciji ustaštva in še posebej opozarjal na vse pogostejše primere javnega zanikanja holokavsta. To področje je bilo tudi posebna tema njegovega znanstvenega in publicističnega delovanja in jo je vedno obravnaval v kontekstu naraščajočega novodobnega zgodovinskega revizionizma in relativizacije krivde za zločine. Ni sprejemal novodobnih razlag in zgodovinskih potvorb, da na primer Jasenovac ni bil koncentracijsko taborišče. Ima velike zasluge za ohranjanje zgodovinskega spomina na holokavst ne samo na Hrvaškem, ampak na celotnem območju nekdanje skupne države Jugoslavije. Kritiziral je oživljanje ustaške ideologije in javno poudarjal, da je bila ustaška država 1941–1945 eno od najtemnejših poglavij v novodobni hrvaški zgodovini. Sledil je francoskemu razsvetljenskemu pisatelju, filozofu, deistu in esejistu Voltairu (1694–1778), da »živim dolgujemo spoštovanje, mrtvim pa samo resnico«. K temu je Goldstein dodal, da »resnico dolgujemo vsem ljudem, živim in mrtvim, vsem enako. Spoštovanje pa smo dolžni številnimi, živim in mrtvim, vendar ne vsem enako.«

Imel sem ga čast poznati in srečanja z njim so mi vedno pustila trajne sledove, saj je bil resnično velik demokrat, protifašist in intelektualac širokih obzorij. Njegovo razumevanje in poznavanje holokavsta in z njim povezanega povojnega antisemitizma na Balkanu, Hrvaškem in v nekdanji Jugoslaviji ter v celotni Evropi je neusahljiv studenec zgodovinske resnice, ki je niti najbolj grobi poskusi spreminjanja in potvarjanja ne bodo mogli ovreči. To mu je zgodovino-pisje že priznalo. ●

Stališče ZB o dogodkih v Kataloniji

Svobodno izražanje volje ljudstva, volje ljudi, je osnova kakršne koli demokracije ne glede na to, ali je ta volja v skladu ali ne s trenutno veljavnimi zakoni. Ljudje morajo vedno imeti možnost in pravico, da izrazijo svoje mnenje. Država, ki tega ne spoštuje, je avtoritarna država. Evropska unija ne more in ne sme tolerirati, da se zatira svobodno izražanje volje ljudi s tako brutalnimi sredstvi, kot je policijsko nasilje. S tem Evropska unija postavlja pod vprašaj svojo lastno demokratično verodostojnost. Obsojamo kakršno koli nasilje nad ljudmi, ki izražajo svoja stališča in svojo voljo. Zato menimo, da je referendumsko izražanje volje pravica ne glede na to, kakšne so potem pravne posledice tako izražene volje.

ZZB NOB Slovenije
Tit Turnšek, predsednik

Ljubljana, 10. oktober 2017

AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE OD 1. 10. DO 31. 10. 2017

1. Predsedstvo

- 3. 10.** Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, predsedniške volitve, urejanje vprašanja administrativnih potreb terena; imenovanje odgovornega urednika Svobodne besede, usmeritve za program nalog Zveze v letu 2018, komemoracije ob 1. novembru, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se (se bodo) udeležili:

- 2. 10.** sestanka na Skladu kmetijskih zemljišč v Ljubljani glede Doma na Pristavi in Baze 20,
3. 10. srečanja z Zvezo Romov Slovenije,
4. 10. sestanka z generalnim direktorjem Policije Marjanom Fankom zaradi zasega zastave OF v Grahovem,
7. 10. spominske slovesnosti ob 76. obletnici prve frontalne bitke partizanov na Štajerskem na Čreti,
8. 10. srečanja s predstavniki SUBNOR Črne gore v Ljubljani,
12. 10. spominske slovesnosti v spomin na 24 talcev, ki so jih ustrelili 13. oktobra 1942 pri poljanski gimnaziji v Ljubljani,
13. 10. odkritja spominske plošče Josipu Vidmarju v Ljubljani,
15. 10. slovesnosti ob 73. obletnici ustanovitve Mornariškega odreda v Kopru,
15. 10. prireditve v spomin na 74. obletnico 1. kongresa Slovenske protifašistične ženske zveze v Dobrniču,
17. 10. delovnega sestanka na Ministrstvu za obrambo RS o sofinanciranju aktivnosti ZZB za leto 2018,
18. 10. sestanka z vodstvom ZB NOB Sevnica v Sevnici,
18. 10. sestanka s člani KO ZB NOB Majde Vrhovnik v Ljubljani,
19. 10. sestanka na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti o napisu na plošči ob spomeniku vsem žrtvam vojne v Ljubljani,
19. 10. žalne slovesnosti pred spomenikom žrtvam okupatorjevega nasilja v Kozlarjevi gošči,
21. 10. slovesnosti v spomin padlim borcem in žrtvam fašizma na območju Suhe krajine na Cvibljju,
22. 10. srečanja v počastitev spomina na padle borce NOB, spominskega dne Mestne občine Murska Sobota in praznika občine Puconci na Vaneči,
22.-26. 10. slovesnosti ob odkritju obnovljenega spomenika umrlim in pogrešanim Slovincem v boju za osvoboditev med 2. svetovno vojno na grškem otoku Kefalonija,
24. 10. predstavitve knjige in likovne razstave Friderika Hrasta v Ljubljani,
25. 10. proslave ob dnevu suverenosti v Pivki,
25. 10. sprejema ob državnem prazniku Republike Avstrije v Ljubljani,
26. 10. posveta o strateški rezervi v organizaciji ZSČ na Igu,
27. 10. letnega koncerta Partizanskega pevskega zbora v Novem mestu,
28. 10. slovesnosti v spomin na žrtve koncentracijskega taborišča v Jasenovcu na Hrvaškem,
30. 10. polaganja vencev in komemoracij pri grobnici narodnih herojev, na Urhu in ljubljanskih Žalah

2. Kolegij predsednika

Vsak torek, razen prvega v mesecu

3. Posvet tajnikov, sekretarjev in drugih predstavnikov združenj

- 16.10.** Napovednik nalog za leto 2018, poročilo o izvedbi načrtovanih aktivnosti v letu 2017, ažurnost evidence članstva, drugo

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

dr. Miro Cerar

predsednik Vlade Republike Slovenije, na spominski prireditvi ob osvoboditvi zavezniških vojnih ujetnikov in ob odprtju razstave, Otok pri Metliki, 1. oktobra 2017

»Na območju današnje Republike Slovenije je v drugi svetovni vojni padlo kar 270 zavezniških letal. Čeprav je bilo reševanje zavezniških letalcev v usodnih trenutkih druge svetovne

vojne izredno nevarno početje, so Slovenci rešili, oskrbeli in po potrebi tudi zdravili 812 zavezniških letalcev in vojnih ujetnikov. Rešeni letalci so pri tem poudarjali veliko požrtvovalnost, naklonjenost in pomoč slovenskega naroda. Številni rešeni letalci so pozneje čustveno ocenili, da so se s tem, ko so jih Slovenci rešili in jim omogočili vrnitev v oporišča v južni Italiji, 'znova rodili'. Kot priča pismo vrhovnega poveljnika ameriških letalskih sil, so bili v srcih osvobojenih in njihovih družin trajno usidrani spoštovanje do našega naroda ter junaštvo, humanost in domoljubje tistih, ki so jih za ceno svoje varnosti reševali.

V času, ko se v mednarodni skupnosti soočamo z množico varnostnih groženj, je zaveznanost k vrednotam, kot so demokracija, človekove pravice, vladavina prava, mir in solidarnost, še kako pomembna. Slovenija se je v okviru zavezništva vselej izkazala za zanesljivo in verodostojno državo, ki aktivno pomaga pri urejanju zadev, povezanih z mednarodnim mirom in varnostjo. Prav letos zaznamujemo 20-letnico sodelovanja naše države v mednarodnih misijah in operacijah. Slovenija med zavezniki velja za odgovorno in solidarno partnerico, ki ne beži od prevzemanja svojega dela bremena, tako kot je to bilo v primerih reševanja zavezniških letalskih posadk med drugo svetovno vojno.

Razstava, ki bo na ogled od danes naprej, je plod sodelovanja več državnih organov in organizacij. Veseli me, da so pri postavitvi združili moči Ministrstvo za obrambo in Vojaški muzej Slovenske vojske, Ministrstvo za kulturo in Muzej za novejšo zgodovino Ljubljana. V izredno veselje mi je, da odpiram projekt, ki je zgled sodelovanja tako v preteklosti (reševanje zavezniških posadk) kot tudi v sedanosti. Razstava bo oplemenitila prostor, kjer je bilo med drugo svetovno vojno zavezniško letališče. Pri tem je bila Bela krajina, ki je bila osvobojeno območje že vse od konca jeseni leta 1943, več kot primerna za zgraditev zavezniškega letališča.«

Julijana Žibert

podpredsednica Mestnega odbora ZZB NOB Ljubljana, na slovesnosti ob obletnici streljanja 24 talcev, Ljubljana, 12. oktober 2017

»Zato se moramo upreti vsem lažem, s katerimi želijo razvrednotiti NOB in prevrednotiti zgodovino. Takih prizadevanj je žal veliko, ne le med posamezniki, tudi v uradni politiki ne-

katerih strank in društev. Sodelavcem okupatorja postavljajo celo spomenike (Grahovo, Karlovica). Pred dnevi je Dnevnik objavil pismo neke gospe, ki se ima za 'slovensko mater sprave', v katerem je zaradi spomenikov spet grobo napadla dva naša predsednika krajevnih organizacij. Ne zadovoljijo se s pomiritvijo med ljudmi, ki je bila že zdavnaj opravljena, zahtevajo več – NOB hočejo diskvalificirati v boljševistično revolucijo, domobranstvo pa povzdigniti kot upravičen in demokratičen upor, ki ga ni bilo mogoče voditi drugače kot pod okriljem okupatorja. Tu gre za jasno željo po rehabilitaciji kolaboracije. Svoje sovraštvo zlivajo na partizane, aktiviste OF, komuniste, na poštene in zavedne Slovence, ki niso hoteli sodelovati z okupatorjem, namesto da bi pogledali vase in v svoji notranjosti naredili red ter priznali svoje zločine, se zanje opravičili.

Zakaj vse to govorim? Naj povem le nekaj zadnjih primerov: pojavlja se sovražni govor, nekateri zahtevajo ukinitve ZZB, iz parlamenta mečejo predsednika ZZB NOB Slovenije, širijo strah pred migranti, nestrpni so do drugače mislečih, ustanavljajo strankarsko vojsko in še bi lahko naštevala. Ob tem primeru je častni meščan Ljubljane dr. Bučar pred leti na televiziji ugotavljal: 'Spodnaša se avtoriteta države, sodišča, ustanavlja se strankarska vojska. Žalibog, ampak natančno tako se je začelo v nacistični Nemčiji.'

Vsekakor to, kar počenjajo, ni delo za mir, za strpnost, pravičnost in sožitje ter za sporazumevanje med ljudmi, ampak vse to spet vnaša razdor med ljudi. To početje je tudi negacija in razvrednotenje pomembnega deleža Slovencev v protifašističnem boju skupaj z zavezniki med drugo svetovno vojno in je za slovensko državo škodljivo početje.

Za vse današnje slovenske politike – na srečo so tudi izjeme – bi moral biti že čas, da se spoštljivo spominjajo naše veličastne preteklosti, prisluhnejo njenim sporočilom in na teh izročilih gradijo našo prihodnost.«

Jasmin Rizvić

predsednik KO ZB Kočevje mesto, ob prejemu srebrne plakete ZZB NOB Slovenije, Koprivnik, 23. september 2017

»Priznanje, ki ste mi ga podelili, mi pomeni veliko čast, ponos in potrditev, da so vrednote in boj za socialno pravičnost, solidarnost, enakopravnost in tovarništvo, v katero verjamem

in se zanje bojujem, prave in edina pot.

Naši partizanski borci se niso bojevali samo proti okupatorju in njegovim pomagačem, temveč so se bojevali tudi za drugačno družbeno ureditev, za takšno, v kateri bo spoštovan in cenjen človek kot človek in delavec kot delavec. Bojevali so se za enakopravnost slovenskega ter vseh drugih bratskih narodov, brez sovraštva drug do drugega. Tudi zato moramo spoštovati vse ljudi ne glede na politično, versko ali narodnostno pripadnost, ne smemo pa tolerirati nobenih izpadov, ki ponižujejo človeka samo zato, ker je drugačen, ker ima drugačno barvo kože. Nihče se ni sam odločil, katerim in kakšnim staršem se bo rodil, nihče se ni odločil, katere narodnosti bo in kakšno barvo kože bo imel. Lahko pa se sami odločimo, ali bomo dober ali slab človek, ali bomo živeli v nenehnem sovraštvu do drugačnih ali pa se bomo vedno bojevali za spoštovanje temeljnih človekovih in delavskih pravic.

Kakor povsod po svetu se tudi pri nas pojavljajo sovražno nastrojene in skrajne skupine, ki s pomočjo nekaterih političnih veljakov širijo nestrpnost in sovraštvo do drugačnih in drugačno mislečih. V družbi se moramo bojevati proti vsakršni obliki sovraštva, diskriminacije in žalitve ter se skupaj upreti proti vsem, ki podpirajo in spodbujajo nasilje. Iz vojnih tragedij, ki so bile posledica sovražnosti do tako imenovane manjvredne rase, se je porodila želja po pravični protifašistični Evropi. Svojega naroda ne ljubiš s tem, da sovražiš in spodbujaš sovraštvo do drugih, ampak se ljubezen do svojega naroda dokazuje tako, da mu omogočiš dostojno življenje. Sam nočem živeti v nobenem sovraštvu. Zato naj bo naša dolžnost ne samo pomagati vsem ljudem v stiski, temveč tudi se odločno upreti tistim, ki nas hočejo zastrupiti s sovraštvom.

Zato je še kako pomembno, da spomin na pogum generacij, ki je ubranila svobodo slovenskega naroda, nikoli ne ugasne. Naj končam z besedami: »Če znaš pisati, se zahvali učiteljici. Da je to v slovenščini, se zahvali partizanom.«

100 let
**Frančiške
Zaveršnik**

// PIŠE: **Maksimiljana Ladinek**

Najstarejše občanka v občini Ribnica na Pohorju in dolgoletna članica OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju, Frančiška Zaveršnik, je praznovala častitljivih sto let. Že v letu 1943 se je vključila v NOB in vse do maja 1945 je v njem aktivno sodelovala.

V objemu zdrave narave s pohorskim zrakom in pristno kmečko družino, v kateri kar štiri generacije živijo v sožitju, še vedno spremlja vse dogodke okrog sebe. Včasih je rada hodila na morje, pred kratkim si je zaželela še toplice, še pri osemde-

setih pa je pomagala sinu v vinogradu. Ponosno pove, kako lepo je vzgojila štiri otroke in da ima že osem vnukov in enajst pravnukov. Za rojstni dan so jo presenetili z velikim slavljem in bilo je zelo veselo.

Tudi nas je sprejela s humorjem, nazdravili smo z vinom in ji zapeli, kakor se za rojstni dan spodobi. Bila je zelo vesela, ker je bil z nami svetovni mladinski prvak v igranju na diatonično harmoniko, naš domačin Anže Krevh, da ji je zaigral nekaj pesmi. Zaželela si je pesem Počiva jezero v tihoti in povedala je, da so jo vedno prepevali na proslavah. Z nami je tudi zapela. Ob našem obisku jo je zanimalo vse o naši organizaciji, kje in kako je potekala letošnja tradicionalna proslava, koliko imamo članov in kako je z včlanjevanjem mladih. Obujali smo spomine za veliko let nazaj in na koncu skupaj zapeli pesem V dolini tihi. S simpatičnim nasmehom je zagotovo še nobeni stoletnici ni za rojstni dan igral svetovni prvak na harmoniki. Hči Marija, vnuk Marko in njegova žena Urška so nas povabili na domače dobrote, po katerih so znani daleč naokoli, saj uspešno vodijo kmetijo Tete Lene. Mlada Urška pove, da še vedno pogosto vpraša babico po dobrih receptih, ta pa jih kar strese iz rokava.

90 let
**Toneta
Tratnika**

// PIŠE: **Jože Rakun**

Prejšnji mesec je naš dejavni član, tovariš Tone Tratnik, slavil svojo 90-letnico. Tone se je rodil 25. septembra 1927 v Potoku v Zadrecki dolini, v številni kmečki družini je bilo kar trinajst otrok. Osnovno šolo je obiskoval na Gorici ob Dreti in zadnje leto med okupacijo na Rečici ob Savinji. Po osnovni šoli se je začel učiti za trgovski poklic. Starši so svoje otroke vzgajali v zavednem duhu, kar je privedlo k hitri vključitvi najstarejših v narodnoosvobodilno gibanje. V NOB so sodelovali Tone, njegova sestra Mara in dva brata, od katerih je brat Alojz kot sekretar rajonskega komiteja SKOJ padel blizu svoje rojstne vasi.

Tone se je v osvobodilno gibanje vključil že kot 16-letni fantič jeseni leta 1943. Aktivno je vstopil v NOV avgusta leta 1944, ko je bil razporejen v enoto VDV. Sodeloval je v vrsti pomembnih akcij štajerske VDV. Dvakrat je šel po orožje na Dolenjsko, sodeloval je v hudih spopadih enot 3. brigade VDV z enotami zloglasne okupatorjeve 14. SS-divizije Galicija, ki je decembra leta 1944 napadala osvobojeno Zgornjo Savinjsko dolino. V pomladni ofenzivi štajerskih enot NOV je s svojim 1. bataljonom 3. brigade VDV sodeloval v več akcijah napadov na nemške postojanke v revirjih. Zadnje dni vojne je sodeloval v akcijah za osvoboditev Celja. Po vojni je do marca leta 1947 še ostal na služenju v jugoslovanski vojski.

Po prihodu iz vojske se je Tone vključil v delovanje mladinske organizacije in v akcije obnove porušene domovine. Bil je or-

ganizacijski sekretar v okrajnem komiteju Ljudske mladine v Šoštanju. Z 2. celjsko mladinsko delovno brigado, v kateri je bil komandir čete, je sodeloval pri graditvi železniške proge Šamac–Sarajevo. Z jugoslovansko mladinsko delovno brigado pa je sodeloval v mednarodni akciji graditve železniške proge Pernik–Volujak v Bolgariji.

Poklicno in delovno pot je leta 1957 nadaljeval v podjetju Veletekstil Ljubljana in v njem ostal kot vodja oddelka in vodja sektorja do upokojitve leta 1984. V tem času je tudi deloval v Planinskem društvu Ljubljana matica. Udeležil se je vrste planinskih pohodov in dvakrat prehodil Slovensko planinsko transverzalo.

V borčevski organizaciji je član od njenega nastanka in v njej aktivno deluje. Predvsem je dejaven v odboru 3. brigade VDV in v divizijskem odboru VDV. Kot predstavnik Odbora 3. brigade VDV, domicilne na našem območju, je član skupščine Združenja borcev za vrednote NOB Zgornje Savinjske doline. V okviru združenja je dal velik prispevek k razvoju spominskega pohodništva k pomembnim krajem in obeležjem NOB. Bil je organizator, mentor in donator prvih pohodniških akcij na našem območju, iz katerih je pred leti nastala aktivna pohodniška sekcija našega združenja, poimenovana po VDV.

Že osmo leto sodeluje v organizacijskem odboru medregijske prireditve Menina kot aktiven predstavnik 3. brigade VDV. V odboru se je zavzemal za priznanje pomena sodelovanja 4. bataljona VDV v bitki na Menini planini in za uspešen preboj iz sovražnega obroča. Njegove pobude in predlogi so v marsičem pripomogli k uspešnosti in množičnosti te prireditve.

Tone je kljub svoji visoki starosti bistrega spomina in pripravljen zapisati spomine na pomembne dogodke, v katerih je sodeloval. Med temi sta pomembna njegova dva zapisa bojev 3. brigade VDV na mozirskih planinah v nemški zimski ofenzivi 1944/45 ter o osvobajanju Celja in vlogi enot VDV, kar je bilo v zgodovini pisju preveč spregledano.

90 let Dušana Stefančiča

// PIŠE: **Monika Kokalj Kočevar**

Dušan Stefančič, dolgoletni vodja slovenskega taboriščnega odbora KT Mauthausen, nekdanji koordinater taboriščnih odborov pri ZZB in častni predsednik mednarodnega odbora Koncentracijskega taborišča Mauthausen, je pred kratkim praznoval 90. rojstni dan.

Rodil se je 14. avgusta 1927 v Gornjem Gradu. Ko je bil star tri mesece, se je družina preselila v Srbijo. V vojvodinski vasi Odžaci, kjer je bila večina prebivalcev nemške narodnosti, je nato hodil v srbsko osnovno šolo. Doma so govorili slovensko, na ulici s prijatelji pa nemško. Takrat še ni vedel, kako zelo mu bo to znanje jezika pomagalo. Z enajstimi leti so ga vpisali v deški internat, kjer so ga naučili izrednega reda in organiziranosti, kar mu je ostalo za zmeraj. Vsake stvari se loti neverjetno organizirano in z jasnimi cilji.

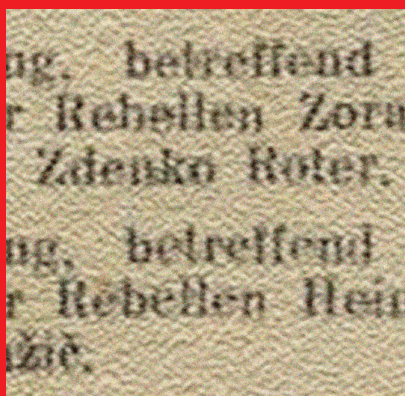
Ob začetku vojne je bila družina v Bihaću. Ker je bil oče doma iz Vipavske doline in naj bi tako bil italijanski državljan, so lahko odpotovali v Ljubljano. Tu je Dušan nadaljeval šolanje na bežigradski gimnaziji. Vojna se je kmalu dotaknila družine. Leta 1942 sta bila dva mamina brata aretirana in v Celju ustreljena kot talca, dve teti pa so odpeljali v Auschwitz. Dušan se

je leta 1943 vključil v mladinski aktiv. Trosili so lističe, raznašali Slovenskega poročevalca in zbirali denar. Ob kapitulaciji Italije je bil trdno odločen, da gre v partizane, vendar so ga starši prepovedali, da je ostal doma. Med racijo domobranske policije je bil 21. januarja 1944 ujet in 10. februarja 1944 komaj šestnajstleten odpeljan v KT Dachau (taboriščna št. 63 839). Po treh tednih so ga poslali naprej v St. Marie aux Mines v Alzaciji, kjer je delal v predoru, ki so ga preurejali v tovarno. Od naporov in pomanjkanja je tehtal le 38 kilogramov. Mladoljetne so nato odpeljali v KT Natzweiler, kjer je postal pomožni strežnik v bolniškem bloku. Avgusta 1944 so ga poslali v KT Mauthausen, po štirinajstih dneh pa kot taboriščnika št. 91282 namestili v barako št. 14 v KT Gusen 1. Potem je bil prestavljen v KT Gusen 2 k solni kopeli v podzemnih predorih v St. Georgnu, kjer so sestavljali letala. Petega maja 1945 so taborišče osvobodile ameriške enote, Dušan pa se je vrnil domov 14. junija. Čez štirinajst dni je že sedel v šolske klopi.

Pozneje se je odločil za študij strojništva in nato nadaljeval študij prava. Kot pravnik se je preizkusil tudi v bančništvu, delal v Litostroju in bil predstavnik različnih podjetij v Indiji, kamor ga je spremljala žena Zdenka, ki je tako kot Dušan še vedno neusahljiv vir pozitivne energije. Spoznala sta številne znane ljudi, se družila s kraljevskimi družinami, pomagala slovenskim himalajskim odpravam, dopuste pa sta preživljala na potovanjih po svetu. Po upokojitvi se je aktivno vključil v delo taboriščnega odbora pri ZZB za vrednote NOB Slovenije. Sodeluje tudi v različnih mednarodnih organizacijah, v katerih je s svojo angažiranostjo prepoznaven član ter izjemno spoštovan in upoštevan. Posebno pa velja poudariti, da je izvrsten pripovedovalec. V številnih intervjujih je spregovoril o svoji življenjski poti, mladi pa ga poznajo tudi kot izjemnega pričevalca, ki jih vsako leto nagovori v Mauthausnu. Je tudi avtor več člankov o taboriščih in suženjskem delu. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

Zdenko Roter

PRAVI OBRAZ

Neizbrisna znamenja resničnosti

Nova knjiga Zdenka Roterja, avtorja uspešnice
Padlih mask: Pravi obraz

V spremni besedi je Tine Hribar zapisal:

»Zdenka Roterja imam poleg Dušana Pirjevca in Edvarda Kocbeka za največjega pričevalca o NOB in revoluciji na Slovenskem.«

CENA V PREDNAROČILU 20,00 EVROV

(PO IZIDU 15. NOVEMBRA 24,99 EVRA).

Naročila po telefonu 041 825 542 vsak delavnik med 10.00 in 14.00 ali na elektronski naslov paviobraz@gmail.com

Pregled komemoracij s polaganjem vencev ob 1. novembru

Polaganje vencev v Ljubljani Ponedeljek, 30. 10. 2017:

ob **8.45** pri grobnici narodnih herojev v Ljubljani, park ob parlamentu,
ob **9.40** pri Kostnici žrtvam prve svetovne vojne in judenburškim žrtvam (Žale),
ob **10.15** pri osrednjem spomeniku padlim borcem in talcev (Žale),
ob **10.50** Gramozna jama – polaganje cvetja,
ob **11.15** pri spomeniku padlim v vojni za Slovenijo 1991 (Žale).

Sreda, 1. 11. 2017, ob **10. uri** pri grobnici na Urhu.

Avtobus bo ob 9. uri odpeljal izpred dvorane Tivoli. Prijave sprejemajo na telefonski številki 01/432-52-41.

ZZB Črnuče:

petek, 27. oktobra, ob **11. uri** pred Kraljevo domačijo v Podgorici, nato pa pred OŠ v Dragomlju pred spomenikom Rezke Dragar.

ZZB NOB Maribor

Ponedeljek, 30. oktobra 2017:

ob **9. uri** pri spomeniku Franca Rozmana - Staneta v Vojašnici generala Maistra,
ob **10. uri** komemoracija na Ledini,
ob **12. uri** ob obeležju žrtvam agresije na Slovenijo leta 91, Ljubljanska 23, in nato pred spomenikom Slavi Klavori v Parku mladih,
ob **13. uri** ob grobu generala Maistra na pokopališču Pobrežje,
ob **17.40** ob spomeniku borcev za severno mejo, Maistrova ulica,
ob **17.45** pri spomeniku generalu Maistru, Maistrov trg,
ob **18. uri** osrednja komemoracija pri spomeniku talcev, Ulica talcev. Po končani slovesnosti bodo delegacije položile še venec ob spominskem obeležju v notranjosti zaporov.

Sreda, 1. novembra, 2017:

ob **10. uri** na partizanskem grobišču na pobeškem pokopališču v Mariboru; po slovesnosti bodo delegacije skupaj z rusko delegacijo položile še vence na grobišče padlim v prvi svetovni vojni in na grobišče sovjetskih vojakov.

Gradec, Avstrija: udeležba delegacija Mestne občine Maribor, Mestne občine Celje ter predstavnikov ZB NOB iz Celja in Maribora na komemorativnih slovesnostih. Ob **9. uri** bo slovesnost ob spominski plošči v prostorih graškega sodišča; ob **10. uri** bo osrednja komemoracija na osrednjem pokopališču v Gradcu.

ZZB Maribor – odbori ZB in KS

Petek, 27. oktobra 2017:

ob **9. uri** pri spomeniku padlim športnikom pred ŠD Branik v Mladinski ulici,

ob **10. uri** pri spomeniku na starem radvanjskem pokopališču,
ob **11. uri** pri spomeniku ustreljenim borcem in talcem v Dobrovcah,
ob **11.30** pri spomeniku padlim borcem pred OŠ v Račah,
ob **11.30** pred spomenikom NOB na pokopališču v Lovrencu na Pohorju,
ob **12. uri** pred spominsko ploščo na OŠ Maksa Durjave v Mariboru,
ob **12. uri** pri osrednjem spomeniku NOB pred OŠ v Framu,
ob **12.15** pred spomenikom žrtvam fašizma pred OŠ v Miklavžu,
ob **16. uri** pri spomeniku NOB v Limbušu.

Ponedeljek, 30. oktobra 2017:

ob **10. uri** pri ZD na Pobrežju.

ZZB za vrednote NOB Celje

Stari pisker: na dvorišču Starega piskra, v petek, 27. oktobra, ob 11. uri,

Golovec: ob grobnici herojev v petek, 27. oktobra, ob 13. uri,

Gradec: sreda, 1. novembra, ob 11. uri (delegacija Mestne občine Celje),

KO Trnovlje: pri spominski plošči gasilskega doma, v četrtek, 26. oktobra, ob 16. uri,

KO Ljubečna: pri spominski plošči pri Domu krajanov, v četrtek, 26. oktobra, ob 18. uri,

KO Škofja vas: pri spomeniku na igrišču v četrtek, 26. oktobra, ob 17. uri,

KO Dečkovo naselje: v sredo, 25. oktobra, ob 10. uri pri spomeniku I. K. Efenka pri IV. osnovni šoli,

KO Hudinja: pri spomeniku pri OŠ Hudinja, v petek, 27. oktobra, ob 11. uri,

KO Šmartno v Rožni dolini: v petek, 27. oktobra, ob 10.30 pri spomeniku pri kulturnem domu,

KO Tone Grčar Zagrad: v petek, 27. oktobra, ob 11. uri pri spominski plošči OŠ Frana Krajnc Polule,

KO Medlog: pri gasilskem domu Babno v ponedeljek, 23. oktobra, ob 15. uri,

KO Štore: v petek, 27. oktobra, ob 12. uri na Lipi pri osnovni šoli,

v **torek, 30. oktobra**, ob 15. uri na Svetini in ob 17. uri na Kompolah pri Ocvirkovih.

ZZB NOB Kranj

Četrtek, 26. oktobra 2017:

Mavčiče: ob 11.15 pri spomeniku na pokopališču, **Strazišče:** ob 16. uri v spominskem parku,

Naklo: ob 16. uri pri spomeniku sredi vasi,

Duplje: ob 17. uri pri spomeniku NOB pri osnovni šoli.

Petek, 27. oktobra 2017:

Vodovodni stolp: ob 10. uri pri Šorlijevem mlinu, **Primskovo:** ob 11. uri pri spomeniku ob Osnovni šoli, **Britof – Predoslje:** ob 16. uri pri spomeniku na pokopališču,

Kokrica: ob 16. uri na pokopališču, **Besnica – Podblica:** ob 17. uri pri grobišču na pokopališču v Zg. Besnici, **Preddvor:** ob 17. uri na pokopališču.

Komemoracija na mestnem pokopališču v Kranju bo ob **16. uri**.

Nedelja, 29. oktobra 2017:

Goriče: ob 11. uri pri osrednjem spomeniku.

Ponedeljek, 30. oktobra 2017:

ob **16. uri** pri obeležju padlih in žrtev na Domu borcev v Škofji Loki, Kidričeva 1.

Torek, 31. oktobra 2017:

Cerklje: ob 11. uri pri osrednjem spomeniku NOB.

Sreda, 1. novembra 2017:

Žabnica: ob 10. uri pri osrednjem spomeniku NOB, **Šenčur:** ob 11. uri pri osrednjem spomeniku, **Draga:** ob 10. uri, **Begunje:** ob 11. uri.

ZZB NOB Jesenice:

27. oktobra (petek) ob **12.15** pri spomeniku NOB v Krajevni skupnosti Blejska Dobrava, **1. novembra** ob **9. uri**, Jesenice, v Spominskem parku na Plavžu, ob **10. uri** Koroška Bela, v Parku talcev, ob **15. uri** Planina pod Golico pri spomeniku, ob **11. uri** v brezovem gaju na pokopališču v Krajevni skupnosti Blejska Dobrava.

ZZB NOB Žirovnica

Sreda, 1. 11. 2017, ob **14. uri**, na pokopališču na Breznici

ZZB NOB Kočevje:

27. 10. 2017 (petek): ob **13. uri**: na pokopališču v Fari na Kostelu, **28. 10. 2017** (sobota) ob **18. uri** v Predgradu, **29. 10. 2017** (nedelja), bo polaganje cvetja v Osilnici pri spomeniku žrtvam vojne, v Dragi pri spomeniku žrtvam Dragarske doline, v Kočevski Reki pri spominski grobnici, v Livoldu pri spomeniku padlim za svobodo, **1. 11. 2017** (sreda) ob **8.30** v parku Narodnih herojev, ob **9. uri** pri spomeniku na Rudniku, ob **9. uri** v Stari Cerkvi pri spomeniku žrtvam padlim za svobodo in ob **10. uri** v spominskem parku na pokopališču v Kočevju.

ZB NOB Šentrupert, Trebnje, Mirna in Mokronog-Trebelno

V **petek, 27. oktobra** ob **15. uri** pri grobišču na Marnicah; **torek, 31. oktobra** ob **9. uri** pri spomeniku NOB v Šentrupertu; ob **10.30** pri spomeniku NOB na Rojah – Mirna; ob **16. uri** na pokopališču na Čatežu; ob **15. uri** pri spomeniku NOB v spominskem parku Trebnje. V **sredo, 1. novembra** ob **9.30** pri pokopališču v Mokronogu.

Pečice, Brežice:

Športna zveza Brežice, Občina Brežice in ZZB za vrednote NOB Brežice vabijo na 41. pohod Po poteh Brežiške čete, ki bo potekal **v soboto, 28. oktobra**, z začetkom ob 10. uri na Pišecah. Ob 9. uri se bo začelo srečanje borcev, izgnancev, planincev in mladine, na katerem bo slavnostni govornik Gorazd Žmavc, minister za Slovence po svetu. V kulturnem programu bodo sodelovali: Pihalni orkester Kapele, Moški pevski zbor Sromlje in učenci OŠ Artiče. Po slovesnosti pa bodo pohodniki odšli na pohod mimo spomeniku in spominskih znamenj NOB.

Ljubljana:

V **ponedeljek, 30. oktobra ob 17. uri** bo pater Bogdan Knavs daroval že tradicionalno sveto mašo v cerkvi sv. Jerneja v Šiški. Maša bo za vse padle v NOB in vse žrtve prve in druge svetovne vojne.

Ljubljana, Lokve:

Ob 73. obletnici tragične smrti narodnega heroja Franca Rozmana - Staneta, bo v **soboto, 4. novembra, ob 17. uri** pred njegovo rojstno hišo v Pirničah pri Medvodah spominska slovesnost. Delegacija ZB Pirniče pa bo v **ponedeljek, 6. novembra, ob 8. uri** položila cvetje k njegovemu spomeniku v Vojašnici 1. brigade v Ljubljani. V

torek, 7. novembra, ob 11. uri pa bo pri njegovem spomeniku v Lokvah pri Črnomlju osrednja spominska slovesnost.

Kučibreg/Hrvaška:

V **nedeljo, 5. novembra, ob 11. uri** bo v Kučibregu na Hrvaškem spominska slovesnost ob 73. obletnici bitke pri Kučibregu. Spominske slovesnosti, ki jo skupaj pripravljajo predstavniki Hrvatov, Italijanov in Slovencev, se udeležujejo obiskovalci, pohodniki in visoki gostje vseh treh narodov. Slavnostna govornica bo Sindako Laura Marzi iz Milj.

Ljubljana:

Skupnost internirancev Dachau vabi svoje člane in sorodnike internirancev na tradicionalno letno srečanje, ki bo v **nedeljo, 26. novembra, ob 11. uri** v M Hotelu, Derčeva ulica 4, v Ljubljani (pri Kinu Šiška).

Večer partizanske pesmi

KUD Serafin tudi letos vabi na že 9. praznik partizanske pesmi, ki bo v **soboto, 25. novembra, ob 18. uri** v Festivalni dvorani v Ljubljani. Nastopili bodo: Partizanski pevski zbor, Ljubljana; MoPZ Pošta Maribor; MePZ Lipa zelenela je ..., Ljubljana; ŽPZ Generacija '57; MePZ Svoboda Mengeš; ŽPZ Solidarnost Kamnik, MePZ ŽKUD

Tine Rožanc Ljubljana; Mladinski pevski zbor Medveja, Glasbene šole Zagorje ob Savi; MoPZ Tabor z Opčin in MoPZ Fran Venturini od Domja pri Trstu. Častni pokrovitelj prireditve je župan mesta Ljubljana, Zoran Jankovič. Vstop je prost!

Po poteh Avnoja

ZB Kranj, Avnoj Slovenija in društvo Artificium vabijo na tridnevno strokovno ekskurzijo, na 10. jubilejni pohod Po poteh Avnoja, ki bo **od 24. do 26. novembra**. Med potjo si bodo ogledali Cazin in Bihač, muzej AFŽ v Bosanskem Petrovcu, mesto Drvar in muzej v tem mestu in se 25. novembra v Mrkonjić gradu udeležili proslave obletnice ustanovitve ZAVNOBiH, pozneje pa še tradicionalne slovesnosti v Jajcu ob 74. obletnici 2. zasedanja Avnoja. Cena tridnevnega potovanja je 130 evrov in vključuje namestitev, dva polpenzion in vožnjo z avtobusom. Prijave in informacije Franko Pleško: 041-551-153.

Popravek

V 23. številki Svobodne besede sem v rubriki Dogodki - Planina Kuhinja na strani 26 pomotoma zapisal, da je predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Grosuplje Miloš Šonc. Pravilno je: Miloš Šonc je član ZB za vrednote NOB Grosuplje. Za napako se prizadetim opravičujem.

Vojko Hobič

UTRINKI

Dr. France Križanič, podpredsednik ZZB NOB Slovenije; Matej Kotnik, župan Lukovice; Marjan Križman, predsednik ZB Lukovica in dr. Miran Brglez, predsednik Državnega zbora na spominski slovesnosti ob obletnici požiga zlatopoljskih vasi in Korena v občini Lukovica. (foto: Tone Habjanič)

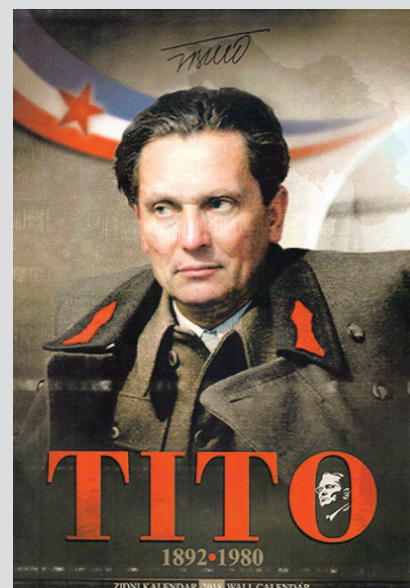
Letošnje slovesnosti na Čreti sta se udeležila tudi Tjaša Senica in Branko Zupanc, hči in sin Ludvika Zupanca Iva, enega izmed udeležencev bitke na Čreti leta 1941. Konec meseca pa je Branko v Celju predstavil pesniško zbirko in zapise svojega očeta. (foto: Jožica Hribar)

Nagovor Bogdana Osolnika, predsedujočega kočevskemu zboru leta 1943, letos na Koprivniku. (foto: Pavel Majerle Kukin)

Tanja Pečar, partnerica aktualnega predsednika države in poslanka Alenka Bratušek z obiskovalcema na slovesnosti v Dobrniču. (foto: Brane Praznik)

Tudi za leto 2018 je na voljo 6-listni barvni koledar s fotografijami Josipa Broza Tita.

Cena koledarja je 5 evrov + poština.

Naročila sprejema Mojmir Lipovšek, telefon: 041-769-200

Ob svetovnem dnevu diabetesa

Diabetesa ni. Ampak je!

Tema letošnjega svetovnega dneva diabetesa, ki ga znamujemo 14. novembra, je Ženske in diabetes. Ob tem Svetovno združenje za diabetes poudarja, da bi morale imeti noseče ženske boljši dostop do diagnosticiranja, zdravljenja in izobraževanja.

Nosečniški diabetes

Eno od sedmih rojstev je namreč povezano z gestacijskim oziroma nosečniškim diabetesom. Globalno to pomeni 20,9 milijona ali 16,2 odstotka rojstev otrok, katerih matere so imele nosečniško hiperglikemijo. Zaradi povišane ravni krv-

Diabetes je kronična presnovna bolezen, ki v povprečju skrajša življenjsko dobo pri moških, ki zbolijo okrog štiridesetega leta, za 11,6 leta in pri ženskah za 14,3 leta. Med najhujšimi diabetičnimi zapletmi so srčni infarkt, možganska kap in odpoved ledvic. Zaradi diabetesa je največ amputacij na nogah in okvar vida ter slepote.

nega sladkorja v času nosečnosti so taki porodi težji, otroci pa imajo povišano telesno težo in so v poznejših letih dovzetenjši za razvoj diabetesa tipa 2. Čeprav po porodu nosečniški diabetes izzveni, se pozneje, praviloma po petih do desetih letih, pojavi kot diabetes tipa 2 pri polovici žensk z nosečniškim diabetesom.

Slovenska kampanja proti diabetesu

V Sloveniji že od leta 2012 poteka preventivna kampanja za preprečevanje diabetesa tipa 2 in diabetičnih zapletov, zaradi katerih se bolnikom zelo poslabša kakovost življenja. Cilj kampanje, ki jo podpira tudi ministrstvo za zdravje, je, da bi manj ljudi zbolelo za »sladkorno boleznijo«, saj se jo lahko zelo dobro

preprečuje. Vodja kampanje, Darja Lovšin iz Zavoda Diabetes, poudarja, da je pri spremembi nezdravega življenjskega stila, ki pripomore k diabetesu, zelo pomembna motivacija. »V kampanji Bodi odličnjak iščemo najmanjši delež motivacije, da bi ljudje, ki že dolgo niso obuli športnih copat in imajo diabetes v družini, začeli teči, hoditi, kolesariti ali kako drugače z gibanjem pomagati organizmu na naravni način znižati raven krvnega sladkorja,« pravi Lovšinova.

Letos bodo prvič pri motiviranju prebivalstva združili sile najboljši kreativci na natečaju za družbeno odgovorno akcijo Plaktivat, ki je tokrat namenjena diabetesu. Zmagovalni plakat bo objavljen na 500 plakatnih mestih v Sloveniji, ob svetovnem dnevu diabetesa pa ga bomo lahko videli tudi na Televiziji Slovenije.

Ali vas ogroža diabetes?

Ob podatku, da bi lahko celo do 70 odstotkov primerov diabetesa tipa 2 preprečili z uvedbo zdravega življenjskega sloga, se mora zamisliti vsakdo,

čigar krvni sorodniki imajo diabetes tipa 2, predvsem če živi neaktivno življenje in ima preveliko telesno težo. Bistvenega pomena je pravočasno odkrivanje diabetesa, saj povišan krvni sladkor škodi ožilju in so ob diagnozi marsikdaj nepopravljive okvare že prisotne. Za preverjanje ogroženosti z diabetesom je zdaj na voljo brezplačni test, ki ga lahko opravite na spletni strani diabetes test.si. J. H.

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka: .....

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrtletno 9 €,

letno

36 €.

Podpis: .....

NAROČILNICA

					NAJVIŠJI ČIN V KOPENSKI VOJSKI V NEKATERIH DRŽAVAH	GESLO	SLOVNICO ŠTEVILO, SINGULAR	365 DNI	DRAGO ČUDEN	RADIKAL, IZVEDEN IZ METANA	ZAČETNIK ARIJANSTVA	ROMULOV BRAT V RIMSKI MITOLOGJI	KOMENTAR O ŠPORTNEM DOGODKU	KIP Z LESENIM TRUPOM	LOUIS ARMSTRONG
					MAJHNA PTICA SELIVKA, POGORELČEK										
					NEKANJ VZHODNI SLOVAN				INDONEZ. OTOK (IZ. TRIMO) HLACE BREGESÉ						ZAHODNO-AFRIŠKA DRŽAVA (AKRA)
					REDKA, TEŽKO TALJIVA KOVINA (Nb)							IZRASTEK NA ŽIVALSKI GLAVI			
					CHARLES NODIER			RADO LIKON VSIPANJE			HRVAŠKO MESTO V NOTRANJJI DALMACIJI ZNANO IZ ZADNJE VOJNE	POD, TLO STREHA			
VELIKI ŠVEDSKI OPERNI PEVEC (NICOLA)		BRITANSKA KRALJICA	VRSTA JASTREBA (BRKATI ...)	SVETA GORA NA VZHODU KITAJSKE	NEMŠKA KANCLERKA MERKEL	VISLICE (LJUJSKO) PESNIŠTVO						OGRODJE PRI SITU			
NACISTIČNA TAJNA DRŽAVNA POLICIJA								GOSPA V ŠPANJI, SENJORITA							
AMERIŠKA IGRALKA PARKER (IZ ČRK: ORLEANE)								IVO ŠORLI TKALSKI IZDELEK		SPODNJI STRANSKI DEL TELESA VDELANJE			NENASELJEN, NEKULTIVIRAN SVET	JAKOB ALJAŽ	
KONEC GESLA															
DEJAN ZAVEC			JED IZ OLUSČENIH JEČMENOVIH ZRN	IZVEDENEC ZA ETIKO				OVERJEVALEC LISTIN	DORIS DRAGOVIČ JOSIP STRITAR			NAŠA PEVKA ŽNIDARIČ NAGLAVNI IZRASTEK			
REKA SKOZI BERN V ŠVICI, AARE				GLAJENJE OBLAČIL LESEN ZAMAŠEK ZA SODE						KRALJ ŽIVALI NAŠ OPERIST VASLE				ENICA	
ZASILNO ZAVETIŠČE NA PROSTEM								NJUHANJE NARODNO-OSVOBODILNA BORBA							
MUKANJE															
ZADNJI MIŠIČASTI DEL GOLENI, MEČA					SOKRATOV TOŽNIK ANTON RAMOVŠ				GL. MESTO TEKSASA V ZDA DUŠAN JOVANOVIČ						
TOLAŽBA						MOŠKI OSEBNI ZAIMEK						ČETRTI RIMSKI KRALJ MARCIJ			
VNETJE NOSNE SLUZNICE						PREBIVALEC BARJA						EGIPČANSKI BOG SONCA			

Rešitve križanke pošljite do 15. novembra 2017

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

SVOBODNA
B E S E D A

Izžrebaní reševalci križanke iz

23. številke revije Svobodna beseda:

1. Franc Baš, Podvin pri Polzeli 34, 3313 Polzela
2. Mirko Kenda, Na gmajni 2, 3000 Celje
3. Ivana Krвина, Slovenska pot 1, 4226 Žiri

Rešitve križanke:

SPROŽENJE, KOEFICIENT, ALFA, IZLIV, TORIJ, ECO, MIR, KAMNAR, PISMAR, LI, PLESNA TOAleta, OE, SOLKAN, ČČ, EKART, OGAL, ODLIKOVANJE, SINEK, NEJEVERKA, LS, PARITETA, AKT, OTO, LINI, ADDA, IU, VINKO, AAR, NOMENI, EKARTER, OZIRANJE, CANKAR, ČRKA, NAC.

Geslo: Pol tisočletja reformacije

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 20. oktobra 2017.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 24. številke SB:

_____